kadınlara mahsus gazete

PAZARTESİ

SAYI: 50 MAYIS 1999 300.000 TL. (KDV DAHİL)

milliyetçiler iktidarda
SUSMAYALIM!

GÖKTE NATO, YERDE MİLOŞEVİÇ

• • • • • •

AŞK VARSA AYRILIK DA VAR

• • • • • •

DERSİMİZ MATEMATİK, HOCAMIZ KADIN DÜŞMANI

Merhaba,

Seçim sonuçlarının şokunu atlatmaya çalışıyoruz. Türkiye'de son dönemde milliyetçi dalganın yükseldiğini herkes görüyordu elbette. Ama MHP'nin böyle bir oy patlaması yapması, ikinci parti olması beklenmiyordu. CHP'nin silindiği yeni parlamentoda artık MHP ve DSP milliyetçiliğinin ağır basacağı belli oldu. Daha milliyetçi, daha erkek bir parlamentoda, kimilerini geçmiş icraatlarından tanıdığımız 24 kadın milletvekilinin varlığına sevinmek pek içimizden gelmiyor. Kapak sayfalarımız yükselen milliyetçilik ve seçimlerin kadınlar açısından sonuçlarıyla ilgili.

Milliyetçilik yalnızca Türkiye'yi değil, sözde küreselleşen dünyayı kasıp kavuruyor. Şoven Sırp rejiminin Arnavut soykırımını engellemek gerekçesiyle Nato'nun yağdırdığı bombaların kimi kurtardığı, kimin işine yaradığı ise belli değil. Irak'ta olduğu gibi, Kosova'da da bir tek şeyi kanıtladı bombalar: ABD dünyanın tek efendisidir, gerisi hikâye. Ayşe yazısında Kosova dramını geçmişiyle birlikte ve farklı bir bakış açısından kaleme aldı. Arnavutlara yönelik soykırımdan, mültecilerin içler acısı durumundan basında çok söz edildi. Bu savımızda, Nato bombaları ve Miloşeviç'in baskıcı rejimi altında sesleri duyulmaz olan Sırp muhaliflerin, feministlerin, Siyahlı Kadınlar'ın dediklerine de kulak verdik.

Nadire Mater ise kitabında yanı başımızdaki bir savaşa katılmış olan Mehmetçikleri konuşturmuş; Güneydoğu'da askerlik yapanları. Biz de Nadire'yle kitabını konuştuk.

Mayıs'ın ikinci haftası Anneler Günü. Orta sayfamızda çocuk sahibi olduktan sonra dışarda çalışmaya ara veren kadınlar, işle annelik arasında yaşadıklarını konuştular. Anneler Günü ezilirken yüceltilmemizin değil, annelerimizle ve çocuklarımızla ilişkilerimizi bir kez daha düşünmenin vesilesi olsun.

Geçtiğimiz ay arkadaşımız Nevin Cerav bize gurur ve sevinç veren bir ödül aldı: Metin Göktepe Gazetecilik Jüri Özel Ödülü. Sevincimizi sizinle paylaşıyoruz.

Haziran'da görüşmek üzere.

kadınlara mahsus gazete

PAZARTESİ

Seçimin galibi milliyetçilik, milliyetçiliğin hedefi ise savaş, baskı, muhafazakârlık. bunların kadınlar için sonuçlarını tahmin etmek zor değil.

Susacak mıyız?

Pazartesi lokali her zaman açık

Her yerde bulabildiğiniz, çay, kahve, dolma, beğendi ve her yerde kolay kolay bulamayacağınız çikolatalı sufle, fırında kalamar, balık köftesi, topik, sübye... Fiyatlar uygun, personel şahane.

Mesajlarınız, haberlerinizi bekliyoruz
pazartesidergi@superonline.com

18 nisan seçimlerinde sandık müşahitiydim. sandıklar açılmaya başladığında yandaki sandıktan bir mhp'li bizim sandıktaki arkadaşına sevinçle müjdeledi, "üçüncü gidiyoruz." hepimiz yanıldıklarını düşündük. asla o sırada olamazlardı. o sarkık bıyıklı adamların tehditkâr tavırları toplumsal hayatımızın bir parçası değildi. bu seçimden sonra onlarla pek karşılaşma durumumuz olmayacaktı.
bizim öngörülerimizin çok ufak bir kısmı doğru çıktı. üçüncü parti değillerdi gerçekten, daha da fenası ikinci büyük partiydiler.
18 eylül'de yapılan seçimlerin birçok sonucu oldu. bunlardan bir tanesi basının gerçek işlevinin ortaya çıkmış olmasıdır. bugün türkiye'de medya esas vazifesi olan haber ve bilgi aktarmaktan tamamen uzaklaşmış durumda. onun yerine zihniyet oluşturma hedefleniyor. dolayısıyla seçimlerden önce mesela dyp'yi zayıflatmak isteyen gazeteler (bu tercihler de ideolojik değil, tamamen çıkar ilişkilerine dayanıyor) mhp'yi güçlendirecek haberler yazdılar. dsp'ye omuz vermek için chp'nin barajı aşamayacağını yazdılar. okuduğumuz, izlediğimiz her şey, gerçeğin öznel de olsa bir yansıması değil. bu tür operasyonlar olduğu için birkaç köşe yazarı dışında büyük medyanın seçim öncesi yaptığı hiçbir tahmin doğru çıkmadı.

Bu seçimleri kaybedenlerin arasında kadınlar da var. yeni oluşacak parlamento ve hükümetin kadınlar lehine bir karar almasını beklemek hayal. kadınları köleleştirmek isteyen milliyetçilik ve muhafazakârlık türkiye'ye hâkim kılınmak isteniyor. buna seyirci kalamayız.

vitrin bitti, ideoloji zamanı

seçimlerde ilk üç sırayı alan partilerin ortak özelliği bütünlüklü bir ideolojiyi savunmaları. bu -kadınların temsili dışında- vitrine yönelik politikaların pek fazla geçerliliği olmadığını gösterdi.
ben bu yazıyı yazarken hükümetin kurulmasıyla ilgili belli olan pek fazla şey yoktu. ancak yeni hükümeti kurması beklenen partiler arasında kadınlara yeni, "modern" bir hayat ve bırakın özgürlüğü, biraz olsun ferah bir yaşantı bile vaat eden bir parti yok. önümüzdeki dönemde kadınlar açısından meclis'ten çıkacak yasalar vb. konusunda ve genel atmosfer üzerinde bunun ağır etkileri olur diye düşünüyorum.
seçimlerin ideolojik galibinin ise milliyetçilik olduğu açık. abd'nin abdullah öcalan'ın yakalanmasını hediye ettiği ecevit'in başarısı bekleniyordu. dsp'nin milliyetçi çizgisi tabii ki mhp'ninkinden belli farklılıklar taşıyor. dsp'nin örgütlenmesi mhp'ninki gibi şiddete açık değil, siyasal tarih ve geleneklerinde büyük farklılıklar var. ama dsp'nin programı, ekonomi ve dış politika konusundaki önerileri mhp'ninkilerden çok farklı değil. kadınlar konusunda seçim bildirgelerindeki yaklaşım ise, herhangi bir ilerletici yönü olmadığını bildiğimiz "cumhuriyet kadınlara en iyi hakları verdi, mesele eğitim meselesi" düşüncesi. milliyetçilik bu noktada "güney-doğu'daki kadınlar bırakın okuma yazmayı türkçe bile bilmiyorlar," şeklinde tezahür ediyor. bir dsp hükümeti, eğer kadınlara yönelik politikalar için bütçe ayırırsa, bunun çatom gibi asimilasyon hedefli kurumlara yöneleceğini öngörmek mümkün.

kemik oylar

mhp'nin yazının başında değindiğim başarısının anlamı üzerine biraz düşünmek gerek. mhp nin yüzde 19'u üzerine en çok söylenen ve en iç rahatlatıcı şey bu oların tamamının mhp'nin kemik kadrosu olmadığı. ben de bu seçmenin eline silah almaya hazır, müstakbel ocak üyeleri olduklarına inanmıyorum. ama mhp'ye oy veren erkeklerin neredeyse tamamının kadınlara karşı penislerini bir silah gibi kullanmaya yatkın türk maçoları olduğunu düşünüyorum. mhp'nin sokağı siyasi olarak çok değiştireceği yazılıp çiziliyor. kadınlar açısından sokakların bambaşka hale geleceğini tahmin etmek güç değil. seçimden önce yapılan bir anket mhp seçmeninin yüzde 75'inin erkeklerden oluştuğunu söylüyor. gerçekten de mhp şehit cenazeleri, asker uğurlamaları, milli maç atmosferi, kahveler gibi erkek ortamlarda örgütlendi. buralarda kendine zemin buldu. gerçi bir başka gazete haberinde mhp'li kadınların refah'ı örnek aldığını ve kapı kapı örgütlendiklerini yazıyordu. bu doğru olabilir ancak bu ev örgütlenmesinin refah'da olduğu gibi mhp'nin yapısını ve havasını etkilemediği ortada. kaldı ki, refah partisi'nde kadınların etkisi yalnızca örgütlenme çalışmalarına yaptıkları katkıdan kaynaklanmıyordu. bunun yanında ve buna çok bağlı olarak, örtülü kadınların kamusal alanda yer almasına ilişkin yürütülen mücadele / kopartılan yaygara da bu konuda etkili oldu. örtü

milliyetçilik, muhafazakârlık, kadın susmayal

yasağına karşı çıkanlarla ilgili bu iki tanımlama da doğru bence. bu karşı çıkışı örgütleyenler arasında kamusal alanda kendilerine yer arayan kadınlar olduğu gibi, aslında kadınların evlerinde oturmaları gerektiğine inanan ama türbanı siyasi bir malzeme olarak gören erkekler de var. mhp'nin bu konudaki bakışı ise hemen ortaya çıktı. onlar da kadınların örtünmesinden yanalar ama örtülü kadınların evlerinden çıkmaları konusunda pek bir şey yapmayacaklarını kibarca belli ettiler. kendilerinin de beklemedikleri bir oy oranı aldıkları için meclis'e giren kadın adayların örtüsüyle ilgili hukukçuların meclis içtüzüğünü yorumlamalarını beklerken, devlet bahçeli, mhp'li kadın milletvekilinin "eşi istediği için taktığı örtüyü çıkaracağını," basına bildirdi. devlet hizmeti yanında allah'ın emri nedir allah aşkına? mhp seçim beyannamesi'nde geleneksel türk ailesinin muhafazasına özel bir önem veriliyor. geleneklerin aile içi şiddeti, cinsel istismarı, kadınların emeğine el konmasını muhafaza ettiğinin farkındayız. doğum kontrolü konusuna mhp özel bir önem veriyor. başbuğ türkeş'in bu konudaki her türk anasının vazifesini hatırlatan yaklaşımı hâlâ hafızalarımızda. bunun yanında kadınların siyasete aktif katılımı (türkiye'de artık bundan bahsetmeden siyaset yapılamadığı belli oluyor) da gündeme alınmış.

baş tehlike

siyasal islam, ilk bakışta kadınları kapattığı (hem eve, hem başlarını) için daha sınırlayıcı gözüküyor. ancak yukarıda biraz aktardığım sebeplerle kadınları kendi özgürleşmeleri için olmasa bile bir biçimde politikleştiriyor. bunun konjonktürel olma ihtimali çok fazla ama bu bile mhp'nin kadınlara biçtiği rolden daha kötü değildir.
buna karşılık muhalefetin bir kısmının yanılgısı kadın hareketi içinde de karşılık buldu. birçok kadın politik tavırlarını siyasal islam'ın yükselmesi tehlikesine göre belirlediler. seçim sonuçları bize 28 şubat müdahalesinin siyasal islam üzerinde etkili olduğunu, milliyetçiliğin ise yükseldiğini gösterdi.

mhp yenilendi mi

seçim sonrası medyada ve toplumda en çok tartışılan konulardan birisi de bu oldu. ben mhp'nin şiddete yatkınlık, acımasızlık, çete bağlantıları gibi konularda herhangi bir yenilenme içinde olmadığım düşünüyorum. hükümet kurulana kadar, hatta belki daha uzun bir süre bürünecekleri kuzu postu, orada burada işledikleri cinayetlerin basın tarafından kamufle edilmesi (mesela, seçimden hemen önce küçükbakkalköy'de öldürülen sip üyesi hüseyin duman'ın katili kimdir, bahariye'de ödp ilçe yöneticisi serkan önen'i bacağında bıçaklayanlar mhp'lilerden başka kim olabilir) bu konuda bizi yanıltmaz.

ama bir başka açıdan bugünün mhp'sinin 12 eylül öncesindeki mhp'den çok farklı olduğunu düşünüyorum. soğuk savaş yıllarında ana hattı anti-komünizm, devrimci düşmanlığı olan mhp'nin bugün esas çizgisi savaş kışkırtıcılığı, kürt düşmanlığı oldu ve olacak.
öte yandan, hadep'in oylarında az da olsa bir artış olduğunu gözlemliyoruz. abdullah öcalan'ın roma'ya gitmesiyle başlayan siyasal ortam, hadep'in neredeyse hiç seçim çalışması yapamadığı düşünülürse, beklentilerin altında olsa da bu oranın önemli olduğu kanaatindeyim. hadep, gerek ohal bölgesinde, gerekse batı şehirlerinde kadınları yoğun biçimde örgütlüyor. bu örgütlenme kadın özgürlüğü temelinde olmasa bile özgürlükçü bir eğilim taşıdığından, hadep çevresinde örgütlü kürt kadınları arasında kadınların özgürleşmesi meselesi gündeme geliyor.

savaş, kadınlar, kadınlara karşı savaş

savaşın kadınlar açısından nasıl sonuçlar verdiğine defalarca değindik. mhp kürt meselesini savaş ve baskıyla çözme vaadiyle geldi. bunun anlamı kürt kız kardeşlerimiz için taciz, tecavüz, baskı demek. buna göz yummamız mümkün değil.
öte yandan savaşa yöneltilmiş, milliyetçilikle kışkırtılmış erkeklerle birlikte yaşamanın sonuçlarını da biliyoruz. bu en azından evde ve sokakta daha fazla şiddet anlamına gelmektedir. buna da razı gelemeyiz.
ve son bir şey daha, 12 eylül öncesi tecrübemiz de faşizme karşı özellikle sokakta verilen mücadelenin genel olarak sisteme karşı verilen mücadeleyi geri plana ittiği. patriyarkanın bir sistem olarak varlığı kapitalizm kadar yaygın kabul görmüyor. kadın hareketinin samimi parçaları olan birçok kadın bile hâlâ erkek egemenliğinden bir kültür olarak söz etmekte. dolayısıyla mhp'ye karşı mücadele düzeyinde sertleşen muhalefetin ve hatta kadınların patriyarkaya karşı mücadeleyi gündemden kolaylıkla çıkarmaları riski var.
bütün bunlara seyirci kalmamız mümkün değil. neler yapabileceğimizi ise daha örgütlü bir biçimde değerlendirmeye muhtacız.

ayşe düzkan

düşmanlığı kazandı

ım!

Milliyetçi parlamentoda 24 kadın

Kadınlar parlamentoda sayılarını yükselttiler. Mehmet Ağar'ların, Sedat Bucak'ların yeniden seçilerek aklandıkları, DSP'nin birinci, MHP'nin ikinci parti olduğu bir parlamentoda.

Yeni parlamento, 24 kadın milletvekiliyle Cumhuriyet tarihinin en yüksek kadın parlamenter sayısına ulaştı. Tabii bu, en yüksek oran anlamına gelmiyor. 395 sandalyeli 1935 parlamentosunda kadın milletvekili sayısı 18'di. Kadın vekillerin erkeklere oranı o tarihte yüzde 4.6 iken, 550 sandalyeli bugünkü parlamentoda bu oran yüzde 4.36 Dolayısıyla, gazetelerde, "Mecliste kadın rekoru" gibi başlıklarla verilen bu "başarı"nın sınırları belli. Yine de 1995'teki yüzde 2.4 oranı ve 1935'ten sonra meclisteki kadın oranının yüzde 3'ün üzerine hiç çıkmadığı düşünülecek olursa, "buna da şükür" diyenler olabilir.

Seçim öncesi dönemde yazılıp çizilenlere bakılırsa, bu sözde rekor öngörülmemiş değildi. Kadın adayların sayısı, nerelerden ve hangi sıralarda gösterildikleri gözönüne alınarak yapılan tahminlerde, en az 18, en çok 25 kadının parlamentoya girebileceği birçok yazar-gazeteci tarafından söylendi. Sayı ve oran açısından sonuçlar sürpriz değil, ancak bu seçimlerde MHP nin beklenmeyen yükselişi, Fazilet, ANAP ve DYP'deki oy kaybı, DSP'nin büyük şehirlerdeki ve genel olarak Batı'daki oy patlaması, CHP'nin barajın altında kalması, sayıyı pek etkilemese de hangi partiden kaç kadının parlamentoya gireceğini belirledi. Böylece, toplam 30 kadın adayla DYP ve ANAP'a göre daha az kadın aday gösteren DSP,13 kadın milletvekiliyle diğer partilere fark attı. Tabii ki kadın aday sayısından daha önemi bir faktör de adayların hangi sırada yer aldıklarıydı; DSP'nin 5 kadını 1. sıradan aday gösterdiği doğru ama sıra kadar bölgenin de önemi var. Oy oranının yüksek olması beklenebilecek İzmir, İstanbul ve Ankara'dan DSP birinci, ikinci ve üçüncü sıralarda hiç kadın aday göstermedi. Ne var ki, başta İstanbul olmak üzere bu illerde partinin beklenmedik bir oy patlaması yaşaması, alt sıralardaki kadınları da parlamentoya taşıdı. Nitekim, Ankara, İzmir ve İstanbul'dan çıkan kadın milletvekilleri dördüncü, beşinci, altıncı ve hatta sekizinci sırada yer alan adaylar. Kısacası, DSP'nin 13 kadın milletvekili çıkartmış olmasını, kadın duyarlılığından çok oy patlamasına. yani bir kazaya yormak daha mümkün görünüyor. Aynı bakış açısıyla, DYP'nin kadın adaylar konusunda daha cömert davrandığını söylemek mümkün. DYP'den seçilen 4 kadının dördü de birinci sıra adayları. DYP'nin DSP'den daha çok sayıda kadın aday gösterdiği de göz önüne alınacak olursa, bu kadar yüksek oy kaybına uğramasaydı DSP'den daha çok kadın milletvekili çıkarabileceği de düşünülebilir.

Kadınlarla ilgili başka "ilk"ler de var son seçimlerin ertesinde: Bilecik, Amasya ve Kocaeli parlamentoya ilk kez birer kadın milletvekili gönderdiler. 80 il merkezinden yalnızca birinin bir kadın aday tarafından kazanıldığı yerel seçimlerde, Hatay'ın il merkezi Antakya'da belediye başkanı seçilen CHP'li İris Şentürk hem bu seçimlerin il merkezi düzeyinde tek, hem de Antakya'nın ilk kadın belediye başkanı oldu. Eşi Mardin milletvekili Mehmet Sincar'ı Batman'da uğradığı bir silahlı saldırıda yitiren HADEP adayı Cihan Sincar ise Mardin'in Kızıltepe ilçesinin ilk kadın belediye başkanı. İlçe ve belde belediye başkanlıkları ve muhtarlıklar konusunda ise henüz kesinleşmiş sonuçlar yok elimizde. Ka-Der yöneticilerinden Avukat Canan Arın'ın verdiği bilgiye göre, Ka-Der'in desteklediği kadın adaylar 3'ü İstanbul'dan olmak üzere 6 muhtarlık seçimini kazanmış durumdalar.

Başörtüsü meclis yolunda

"İlk"ler bunlarla sınırlı değil. FP ve MHP'nin temsil ettikleri geleneklerden ilk kez parlamentoya kadın aday girdi bu seçimlerde. Ancak, tabanlarının bir bölümü oldukça geçişken olan bu iki partinin aralarındaki gerilim kadın milletvekilleriyle daha da artar görünüyor. Refah Partisi'nin yükselişindeki kadın emeğinin payı ve imaj değiştirme çabalarının ikili etkisi MHP'yi de kadınlar konusunda kısmi bir değişikliğe zorlamış görünüyor. Bu kısmi değişikliğin şimdilik sözde kalmadığını gösteren herhangi bir belirti olmasa da, ilk kez kadınlar MHP'nin yükselişinde paylarının olduğu iddiasındalar. MHP Kadın Kolları Başkanı Hediye Akdere, çaylı pastalı ev toplantıları yaparak, Fazilet'in uyguladığı "hücre sistemi"yle örgütlenerek FP tabanındaki kadınları MHP'ye çekmeyi başardıklarını, FP'lileri kendi silahlarıyla vurduklarını söylüyor ve "Zaferde MHP'li kadınların rolü büyüktür," diyor. Akdere, FP'li kadınları etkilemekte şu söylemin etkili olduğu kanısında: "Aynı coğrafyada, aynı kültür, gelenek ve göreneğe sahip insanlarız. Bakın, kapalı değilim. Ama ibadetimi de yapıyorum. Bu tür gerginliklere izin vermeyelim. İbadet Allah'la kulu arasındadır." Oy ve taban kavgası gelip yine kadınların başörtüsünde düğümleniyor. FP'nin tek türbanlı milletvekili Merve Sefa Kavakçı başörtüsüyle Meclis'e gireceğini, iç tüzükte tayyör giymek dışında bir zorunluluk getirilmediğini söyleyerek partisinde gerginliğe yol açarken, MHP'nin türbanlı milletvekili Nesrin Ünal başını açacağını, partisini sıkıntıya sokmayacağını açıklıyor ama aslında isteyenin istediği yerde başını örtebilmesinden yana olduğunu söyleyerek, bu konunun mecliste çözüleceği vaadini vermekten de geri kalmıyor. FP'ye yakın çevrelerse, sanki FP iktidardayken bu sorunu çözebilmiş gibi, sanki 28 Şubat kararlarının altında Erbakan'ın imzası yokmuş gibi, bu iki türbanlı kadını müthiş bir politik basınç altına sokmaktan geri durmuyorlar. *Yeni Şafak* yazarı Ahmet Taşgetiren 24 Nisan tarihli yazısında, Nesrin Ünal'ın başını açmasına karşı çıkan uzun bir okur mektubunu yayınladıktan sonra, okuyucularını, "Nezaket ölçüleri içinde" MHP'ye bu konuda mesaj vermeye davet ediyor ve MHP'nin e-mail adresini veriyor. *Akşam* Gazetesi yazarı Rıza Zelyut'un MHP'yi "Fazilet tuzağı"na karşı uyardığı, FP'nin türban sorunuyla MHP'yi devletle karşı karşıya getirmeye çalıştığını iddia ettiği yazısı, 25 Nisan tarihli *Yeni Şafak*'ta ağır bir biçimde eleştiriliyor. Aynı *Yeni Şafak*'ta, "Bir grup öğretmen, doktor, hemşire ve üniversite öğrencisi" imzalı kocaman bir ilan, Ünal ve Kavakçı'yı başlarını açmamaya, "ürkekçe" değil, "erkekçe" davranmaya davet ediyor. Değişen bir şey yok, başörtüsü yine erkeklerin politikasına malzeme sağlamaya devam ederken, tartışılan türbanlı kadınların kendileri için ne istedikleri değil, kadın sayısındaki artışa rağmen şimdi daha da erkekleşeceği belli olan mecliste "erkekçe" davranıp davranamayacakları.

Seçmeninin yüzde 75'i erkek olan MHP'yle, Seçim Bildirgesi'nde bile kadınlara ancak yarın sayfa ayıran (o yarım sayfadaki en somut "vaat", Güneydoğu'da kadınlara Türkçe öğretmeyi de içeren bir eğitim seferberliği) DSP'nin ağırlığını taşıyacak olan parlamentonun daha da erkek bir parlamento olacağım tahmin etmek zor değil. Kadın sayısında bir miktar artış olsa da, seçimleri milliyetçiliğin, dolayısıyla da erkekliğin en keskin biçiminin kazandığı açık. Seçilen 24 kadının kendi parti disiplinlerini aşıp kadınlar için birşeyler yapabilmeleri, hatta içlerinde Tansu Çiller, Meral Akşener, Işılay Saygın gibi icraatlarından tanıdığımız isimlerin de yer aldığı bu kadınların zaten kadınlar için birşeyler yapmak isteyip istemeyecekleri bile oldukça kuşkulu görünüyor.

Nesrin Tura

"Türkiye şartlarında sonuç kötü değil"

Ka-Der'den Şirin Tekeli'yle kadınlar açısından seçim sonuçlarını konuştuk.

Seçim sonuçlarını kadınlar açısından nasıl değerlendiriyorsunuz?

Ka-Der olarak biz yüzde 10 hedefiyle yola çıktık. Bu açıdan bakıldığında başarısızlık olarak değerlendirenler olabilir ama bence Türkiye şartlarında bu kötü bir sonuç değil. Sadece DSP geçen parlamentodaki kadın sayısı kadar kadın milletvekili çıkardı. Hep savunduğum bir hipotez bu, kadın aday gösteren parti, seçmenden destek görüyor. En iyi sonucu DSP aldı ama bence yine de elinden geleni yeterince yapmadı.

DSP toplam 30 kadın aday gösterdi. Oran olarak diğer partilerden fazla değil.

Ama seçilebilir yerlerden gösterdi. Seçilmişlere baktığınız zaman, birinci sıradan seçilen 9 kadın var, ikinci sıradan 2 kadın, üçüncü sıradan 3 kadın, dördüncü sıradan 5, beşinci sıradan 2, altıncı sıradan1, sekizinci sırada 2. Bu 5.,6., 8. sıralar tabii ki bir İstanbul patlaması. DSP'nin İstanbul'da patlaması, bu sonucu doğurdu. Bu tabloya baktığınız zaman çok net görünen bir şey var, birinci sıra en garanti durumda. Ve daha çok da dördüncü sıraya kadar şans var.

Ka-Der toplam kaç aday desteklemişti?

Bu soru bu seçimler için çok anlamlı değil. Biz bütün kadın adayları destekledik çünkü Ka-Der üyesi olan kadınlardan bir çoğu daha adaylık aşamasında elendi. Sonra da listelerde alt sıralara girdiler. Mesela bütün imkânlarımızla Lale Aytaman'ı seçtirmek için uğraştık. Geçen dönem kadınlar için çok iyi şeyler yaptı. Partisi onu bilindiği, istikbâli olan yerden aldı, tuttu Kocaeli'ne nakletti. Orada da birinci sırada göstermedi. Lale Hanım seçilemedi. Daha sonuçlar kesinleşmedi ama bizim üyemiz olan kadınlar üç-beşi geçmiyor. Gönül Saray, Yücel Erdener, Sema Pişkinsüt bizim üyemiz. Başkaları da olabilir şu anda tam belli değil. Ka-Der üyelerinin seçilememesi de bir başarısızlık olarak görülebilir ama biz de bu seçimlerde bu kadar iddialı değildik. Esas çalışmamız medyaya yönelikti, kadınların sayısı artsın istedik. Kamuoyunda etkili olduk. CHP, ANAP, DYP belki yine kaybedecekti ama bu partilerin kayıplarında onlara oy vermeyen kadınların da bir payı oldu diye düşünüyorum. Kadınlara daha iyi bir mesaj verselerdi, belki kadınlardan daha fazla oy alabilirlerdi.

Fethiye'de tecavüz iddiası

Kötü bir niyeti yokmuş!

Fethiye'de bir lisede öğretmenlik yapan R. P, başka bir lisede öğretmenlik yapan M. Emin Poyraz isimli meslektaşı tarafından kaçırılıp tecavüze uğradığını iddia ederek mahkemeye başvurdu.

"Emin Poyraz bana bir işi olduğunu ve yardım etmemi istedi, işinin ne olduğunu sorunca kız kaçıracağını ama kızın kendi isteğiyle kaçacağını söyledi. Emin o gün otoyla evime geldi ve cep telefonuyla birkaç yeri aradı, görüştü. Benden, kız otoya binince işaret ettiğinde otoyu kullanmamı istedi. Birlikte kızla buluşulacak yere gittik, iki bayan ve bir erkek geldi, kendi kırmızı otolarından inip bizim otonun yanına geldiler. Emin Poyraz R. P.'ye özel bir konuda görüşmek istediğini söyledi, R. P. önce reddetti ama Emin Poyraz ısrar edince otoya bindi. Sonra ben arabaya binip onları götürdüm." Bu ifadeler Fethiye'de R. P.'yi kaçırdığı ve tecavüz ettiği iddia edilen Emin Poyraz'ın arkadaşı Soner Eritici'ye ait. Kaçırıldığını ve tecavüze maruz kaldığını söyleyen R.P Fethiye Lisesi rehberlik öğretmeni, şikâyetçi olduğu M. Emin Poyraz ise Fethiye Ticaret Lisesi rehberlik öğretmeni. Bu olayda R. P.'nin kaçırıldığı otomobili kullanan Soner Eritici dışında, M. Emin Poyraz'a yardım ettikleri söylenen Fatma Kahraman ve eşi Muharrem Kahraman da öğretmen.

Gazetelerin üçüncü sayfalarında "Tecavüz skandalı" ve "Lise öğretmenine dört gün tecavüz" şeklinde verilen haberi araştırmak için Fethiye'ye gittiğimizde iki ayrı iddia ile karşılaştık. Birinci iddia R. P. ve M. Emin Poyraz'ın zaten önceden flört ettikleri ve kız tarafının M. Emin Poyraz'ı istememesi yüzünden evlenmelerine mani olmamaları için böyle bir yola başvurulduğu şeklindeydi. Yani R. P. aslında kendi isteğiyle kaçmıştı ama ailesini zorla kaçırıldığına inandırmak istiyordu. Ortada tecavüz olduğu için de aile mecburen evlenmelerine onay verecekti. İkinci iddia ise R. P. ve M. Emin Poyraz tanışıyorlardı, M. Emin Poyraz R. P.'yle evlenmek istiyordu ama R. P. her seferinde M. Emin Poyraz'ı reddediyordu.

M. Emin Poyraz, R. P. kendisiyle evlenmek zorunda kalsın diye arkadaşlarıyla bir plan yaparak onu kaçırmış ve tecavüz etmişti. Zaten M. Emin Poyraz ifadesinde şöyle diyor: "Kötü bir niyetim yoktu, onunla evlenecektim. Kendi isteğiyle birlikte olduk." Ancak R. P., M. Emin Poyraz tarafından dört günün sonunda serbest bırakılır bırakılmaz Fatma Kahraman, Muharrem Kahraman, Soner Eritici ve M. Emin Poyraz'dan şikâyetçi oluyor.

"Zorla olduğunu daha sonra anladım"

Fethiye yaz sezonu dışında 43 bin nüfusluk küçük bir belde, herkes herkesi tanıyor. Bir olay olduğunda hemen duyuluyor ve eğer R. P.'nin yaşadığı gibi bir olay yaşadıysanız eve kapanmaktan başka çareniz kalmıyor. R. P.'yle görüşmek için ailesiyle birlikte oturduğu eve gittiğimizde mutfak camından konuşabildiğimiz annesi, R. P.'nin durumunun iyi olmadığını ve konuşmak istemediğini, yakında basına bütün gerçeği anlatacaklarını söyledi.

R. P. yirmi dört yaşında, okumuş, meslek sahibi genç bir kadın. İfadesinde şunları anlattığı söyleniyor: Kurban Bayramı'nın ikinci günü, M. Emin Poyraz'la ortak tanıdıkları olan Fatma Kahraman'ın gezme teklifini kabul edip onunla dışarı çıkıyor. Öğretmen çiftin arabasına biniyor ve bir benzin istasyonunda duruyorlar. Benzin istasyonunda M. Emin Poyraz ve Soner Eritici'yle karşılaşıyorlar, bayramlaşıyorlar. M. Emin Poyraz'ın kendisiyle özel bir konuda konuşma isteğini önce reddetse de ısrar sonucu kabul ediyor ve M. Emin Poyraz'ın arabasının arka koltuğuna biniyor. Bir süre sonra M. Emin Poyraz arkadaşı Soner Eritici'ye işaret vererek arabaya binmesini istiyor. Soner Eritici ifadesinde de söylediği gibi verilen işaretle birlikte arabaya atladığı gibi gaza basıyor. Böyle bir şeyi beklemeyen R. P. kapıyı açmak istiyor ama arabanın sağ kapısı bozuk olduğundan bunu başaramıyor. R. P.'nin gözlüğü cüzdanı ve montu benzin istasyonuna birlikte geldiği öğretmen çiftin arabasında kalıyor. Daha sonra dört gün boyunca çeşitli evlerde konaklanıyor ve R. P. bu süre içinde sürekli uyuşturulduğunu söylüyor.

Arabayı kullanan Soner Eritici ifadesinin devamında şöyle diyor: "Kız nereye gittiğimizi soruyor ve sürekli ağlıyordu. Ben kızı zorla kaçırdığını bilseydim asla otoyu kullanmazdım. Zorla olduğunu daha sonra anladım."

Cep telefonu kayıp

Fatma Kahraman ifadesinde "R.P M. Emin Bey'in otosunun arkasına oturdu. Özel konuşuyorlar, diye yanlarına gitmedik. Daha sonra Soner Eritici arabayı çalıştırdı, gittiler. Ben arkalarından bağırdım çünkü R. P.'nin gözlüğü, cüzdanı ve montu bizim arabada kalmıştı. Eşimle bir pastaneden Emin Bey'i aradık ama ona ulaşamadık, sonra da evimize geri döndük," diyor.

İki tarafın iddiaları biraraya getirildiğinde birçok çelişki çıkıyor ortaya. R.P'nin kaçırıldığı gün, benzin istasyonunda kalan öğretmen çift olayla bir ilgilerinin olmadığını söylüyor. Ama olaydan sonra ne R. P.'nin ailesini aramışlar ne de başka bir yere şikâyette bulunmuşlar.

M. Emin Poyraz'ın olay günü kullandığı cep telefonu da kayıp, ayrıca kendi arabası ve ehliyeti olmasına rağmen arabayı arkadaşının kullanmasını istemesi garip. En can alıcı soru ise eğer bir kadın kendi isteğiyle biriyle kaçıyorsa neden cüzdanını, gözlüğünü ve montunu yanına almasın? Diğer taraftan M. Emin Poyraz'ın avukatı R. P.'nin tecavüze uğradığını gösteren raporda hiçbir zorlama tespit edilmediğini ve R. P.'nin emniyetteki ilk ifadesinde kendi isteğiyle kaçtığını kabul ettiğini ama daha sonra ifadesini değiştirip şikayetçi olduğunu söylüyor.

Fethiye'de duruma vakıf insanların bir kısmı R. P. ve M. Emin Poyraz'ın flört ettiklerini, zorla kaçırma ve tecavüze pek ihtimal vermediklerini, bu durumun R. P.'nin ailesinin baskısı sonucu olduğunu söylüyorlar. M. Emin Poyraz hâlâ tutuklu bulunduğu cezaevinden R. P.'ye, "Dışarı çıkınca onunla evleneceğim," diye mesaj gönderiyormuş. R. P. ise evinden dışarı çıkmıyor ve psikolojisi kötü durumda. İnsan düşünmeden edemiyor; eğer bu gerçekten bir zorla kaçırma ve tecavüz değilse evlenmek için başka bir seçenek bulunamaz mıydı? Sonuçta M. Emin Poyraz yirmi altı yaşında, meslek sahibi koskoca bir adam. Ayrıca R. P'de eğer gerçekten M. Emin Poyraz'la evlenmek isteseydi ailesinden gizli de olsa onunla evlenebilirdi ve üstüne üstlük böyle bir kâbusu da yaşamak zorunda kalmazdı...

Nevin Cerav

Ödül kazandık!

Nevin Cerav ı *Pazartesi* nden tanıyorsunuz, geçen ay bir ödül kazandı.

Bizi çok sevindiren bir şey oldu. Arkadaşımız Nevin Cerav Metin Göktepe Gazetecilik Jüri Özel Ödülü'nü kazandı!

Nevin ödülü 42. sayıdaki "Fatma Ülkü kendini astı" haberiyle aldı. Haber Tokat'ın Çerdeğin köyünde kendini asan Fatma Ülkü adında, on dokuz yaşındaki genç kadının ölümünün sebeplerini ele alıyordu.

Metin Göktepe haber peşinde canım kaybetmiş bir gazeteci. Onun adına konmuş ödül gerçekten onur verici. Nevin ödülü Musa Ağacık, Nedim Şener gibi tecrübeli gazetecilerle paylaştı. Ödül alanlar arasında büyük medya dışından bir tek o var.

Bağımsız kadın haberciliği anlayışımızın böyle takdir görmesi bizi çok mutlu etti. Ödül töreni Metin Göktepe'nin doğum gününde verildi. Çok heyecanlı olan Nevin ödülünü alırken kısa bir konuşma yaptı. Mutlu ve gururluyuz!

gökte nato, ye

"Nato fabrikaları, okulları, küçük köyleri, köprüleri, manastırları ve kiliseleri, merkezi ısıtmayı tahrip ediyor. Bu ülkenin ekonomisi beceriksiz yönetim ve yaptırımlar yüzünden sürünüyordu. Şimdi Nato bombaları güzel ülkemizi bir dilenci ülkeye çevirecek. Gelecek kış donarak ölen yaşlıların ve çocukların görüntüleri Batı medyasına ulaştığında herkes yine insanlık dramından bahsedecek. Dün Brüksel'de BM Genel Sekreteri'nin de dahil olduğu iyi beslenmiş, bakımlı politikacılar buluşup sorunu görüştüler. Kendilerinden hoşnut oldukları dikkatimi çekti ve bütün insani hassasiyetlerine rağmen biz sıradan ölümlüleri, bugünümüzü ve geleceğimizi umursamıyorlardı. Onların tek derdi Nato'nun güvenilirliği. (...) Eğer sağ kalırsam Bay Miloşeviç'in Brüksel'deki o bakımlı beylerle anlaşma imzaladığını görürüm."

belgrad'dan gordana vucicevic bize gösterilmeyen anlatıyor.

"Monica'yı yapsa Sırbistan'ı yapmaz"

Geçen gün Belgrad metrosunda kadının biri bir rozet takmıştı. Rozetin üzerinde Hitler'in bıyığından bırakmış Clinton ın yüzü, arkada ABD bayrağı ve üstte de Nazi yıldızı vardı: "Ona Monica'yı geri verin," yazıyordu rozette. Şiddetin başlangıcında kadınlara karşı erkek şiddetinin olduğunu tespit edenler radikal feministler değil miydi! (Rozeti hâlâ anlamamış olanlar için: "Monica'yı yapsa Sırbistan'ı yapmayacak!")

Yolda yeni bir duvar yazısı: "Kosova-Ulusal Park."

Okullar, üniversiteler ve bütün eğitim kurumları belirsiz bir tarihe kadar kapalı. İnsanlar çoğu zaman TV seyrediyorlar ve saldırıya karşı tek bir nefret söylemi var. Kamusal alanda rejime, Sırbistan'a, askeriyeye destek ve düşmana nefretten başka bir şey duyulamıyor. Bağımsız gazetelerden yalnızca ikisi ayakta kaldı, onlar da yoruma yer vermiyorlar, gazeteciler imzalarını kullanmıyorlar. Hükümet dışı örgütler daha sonra var olabilmek için şimdilik faaliyetlerini dondurdular.

İnsanlar yavaş yavaş Belgrad'ı terk ediyorlar. Her gün 5 otobüs Budapeşte'ye kalkıyor. Dört arkadaşımız gitti bile. İnsan demokrasinin bombalar ve korkuyla yerleştirilebilmesinin mümkün olup olmadığını düşünüyor. Korkunun aklı denetlemek için en iyi duygu olduğunu bilerek. Sırp milliyetinden vatandaşlar kurban mı yoksa tutsak mı?

Korku kadınlar arasında değişik evrelerden geçiyor. Köprüleri geçmekten, sirenlerden, her duyulan sesten, geceden, gece gökyüzündeki ateşten korkmak... İlk iki hafta boyunca merkezden aktivistler 27 şehirde 240 toplantı yaparak kadınlarla korku üzerine konuştular. Dünyanın değişik yerlerindeki kadın ve erkeklerden iki yüzden fazla dayanışma e-postası aldık. Bunların çoğu tercüme edilip duvardaki barış afişinin üzerine asıldı.

Priştine'deki Arnavut arkadaşlarımızdan çoğu Makedonya'ya gönderildiler. Geçtiğimiz iki gün bunlardan ikisi bizi arayıp yaşadıklarını ve onları merak etmememizi söylediler. Bize karşı hissettikleri güven ve dostluktan duygulandık.

Yasadışı feminist anti-faşistler

bir savaş silahı olarak medya

hırvat subaylar geçtiğimiz günlerde 1993 yılında televizyon için sibenik'in sırplar tarafından "bombalanması"nı sahneye koyduklarını kabul ettiler. bir komutan, "bu konu niye büyütülüyor anlamadım," diyordu. "böyle şeyler stratejimizin parçasıdır."

türkiye kamuoyu olarak kosova'dan kaçanların iç parçalayıcı görüntülerine bakıyoruz. içimiz parçalandığı kadar, tuhaftır, kinimiz bileniyor. soğukta ve suyu kesik bir halde bombalanan belgrad'daki çocukların görüntüleri ise bize ulaşmıyor. onları tahayyül bile etmiyoruz. acımız büyük ama onu son derece tasarruflu kullanıyoruz, icap eden yerlere. kosovahlar, çaresiz kadınlar, dehşet içinde çocuklar, akıbetini merak ettiğimiz erkekler olarak kalbimizde. belgrad'da yaşayanlar ise, sırplar! onları tanımıyoruz. susuzluktan bitlenen çocukların saçları sarı mıdır, gözleri mutsuz mudur, anneleri onları

balkan feministleri, başlarına yağan nato bombaları ve milliyetçi miloşeviç'in yayılma planları dışında bir çözüm yolu arıyorlar. balkan halklarının ve balkan siyasetinin temsilcilerinin birlikte kurabilecekleri barışçıl bir çözüm bu.

rde miloşeviç

nasıl doyuruyordur, umrumuzda değil. onlar, miloşeviç'in çocukları. onların acıları karşısında soğukkanlıyız, her barışın bir bedeli olacak tabii.

kahrolsun sırplar!

sırbistan'da yaşayanların insani amaçlarla bombalanmalarını alkışladık. nato bombalarıyla ölen kosovalı mülteciler de bu fikrimizi değiştirmedi.
oysa nato bombalaması uluslararası hukuk açısından birden fazla sebeple adil değil. bir kere kosova yugoslavya sınırları içerisinde ve bu herhangi bir dış müdahaleyi hukuk dışı kılıyor. kaldı ki müdahale kararı birleşmiş milletler'den veto yedi.
bunlar uluslararası hukuk açısından geçerli ama yugoslavya'nın son kalan iki federasyonu kosova ve karadağ'ın sırp hâkimiyeti altında olduğu biliniyor. müdahale kararına itiraz eden rusya, hindistan, çin gibi devletlerin de sicili bu konularda hiç de temiz değil. yani abd'nin uyma lütfunda bulunmadığı uluslararası hukuk da adaleti değil güç ilişkilerini koruyor.
ama nato ve patronu abd'nin balkan krizine müdahale etmesi haklı olmadığı gibi yararlı da değil.

nato bombardımanı ne yaptı?

"Sırbistan, Kosova'ya yönelik, planları kabul etmesi için dokuz aydır bombalanma tehdidiyle karşı karşıya. Nato artık tehditlerini hayata geçirmeye hazırlanıyor. Şu son dakikalarda Slobodan Miloşeviç ısrarını sürdürüyor, Makedonya'daki Nato güçleri onu caydırmışa benzemiyor. Üstüne üstlük bölgeye ve özellikle güneydoğu sınırına yeni güçler yığıp Arnavut gerilla güçlerine yaklaşıyor. Soru şudur: Sırp lideri son dayanağım savunup kendi sonunu mu hazırlıyor yoksa ayaktakımından oluşan ordusunun batının ordularına dayanabileceğini hatta onları yenebileceğini mi düşünüyor? Buna karşılık üçüncü senaryo ne kadar geçerlidir, birçok Sırp için kutsal bir bölge olan Kosova'yı sonunda terk etmek için hava akımlarının politik bir mazeret sağlamasına mı ihtiyacı var?"
dejan anastasijevic belgrad'dan 25 mart'ta bunları yazmış. bugün öngörülerinin birçoğunun gerçekleştiğini görüyoruz. abd'nin hava saldırısı kosova'ya yönelik sırp saldırılarını engellemedi, aksine azdırdı. sırp güçleri arnavutluk'un bazı köylerine girip

Sırbistan'dan çeşitli hükümet dışı örgütlerin talepleri

"Balkanlar'da barış, Sırbistan'da demokratikleşme"

• Bombalamaların ve bütün silahlı operasyonların durdurulmasını.
• Bölgesel (Balkanlar) düzeyde ve Avrupa düzeyinde olduğu gibi Birleşmiş Milletler'in de uluslararası arabuluculuğuvla barış sürecinin sağlanmasını.
• Avrupa Birliği ve Rusya'nın krize barışçıl bir çözüm bulunması konusunda kendilerine düşen sorumluluğu yerine getirmelerini.
• Etnik temizlik uygulamalarına son verilmesini ve bütün mültecilerin yurtlarına geri dönmelerini,
• Karadağ'ın barış, istikrar ve demokratikleşmeye kavuşturulması ve bu cumhuriyetin mülteci krizinin feci sonuçlarını hafif atlatmasına yardım etmek için mümkün olan her türlü eylemin desteklenmesini,
• Uluslararası medyadan ve Sırp medyasından gelişmeleri mesleki ve yansız bir biçimde yansıtmalarını, medya savaşlarından ve etnisiteler arası nefreti ve isteriyi kızıştırmaktan uzak durmalarını ve krizin akılcı çözümü olarak gücün yüceltilmesine yönelmemelerini istiyoruz.
Bunları yalnız başımıza gerçekleştiremeyiz. Sizden taleplerimizi desteklemenizi ve inisiyatif ve eylemlerinizde bunları gerçek kılmanızı bekliyoruz.
Demokrasi, Sosyal Adalet ve Sendikalara Destek İçin Vatandaşlar Birliği, Belgrad Halkası, Kültürel Arındırma Merkezi, Demokrasi ve Özgür Seçim Merkezi, Demokrasiye Geçiş Merkezi, Sivil İnisiyatifler, EKO Merkezi, Sırbistan'da Avrupa Hareketi, Etnik İlişkiler için Forum ve Barış ve Kriz Yönetimi Vakfı, Grup 484, Sırbistan Helsinki İnsan Hakları Komitesi, Sırbistan Öğrenciler Birliği, Anti-Faşist Direnişle ilgili Gerçekler Birliği, Haftalık Video Haberleri, Siyahlı Kadınlar, İnsan Hakları için Yugoslav Avukatlar Komitesi, Nezavisnost Sendika Konfederasyonu.

Milica Dedijer, Belgrad'dan bir yeşil: "Savaşı durdurun"

"Size nükleer karşıtı bütün taleplere imza atmış bir aktivist, Yeşiller'in Nurnberg'deki dallarının kurucularından birisi. Belgrad Yeni Yeşiller Partisi konsey başkanı. Tiran'daki Ekoloji Partisi'nin şeref başkanı. Müslümanlar ve Sırplar arasında Barış Hareketi'nin bir üyesi, "Münih'te Alman-Sırp-Müslüman-Hırvat Diyaloğu"nun bir katılımcısı, Kosova'da Yeşiller'in ilk Barış Karavanı nı örgütleyenlerden birisi ve son olarak karma evlilikte doğmuş bir çocuğun annesi olarak hitap ediyorum. Çünkü amacım değişik uluslardan ve inançlardan insanların ortak geleceklerini planlama konusunda işbirliği ve anlaşma içinde olmaları konusundaki dileğimin derinliğini anlatmaktır."
"Bu çağrıyı bu krizin patlamasına yol açan sebep ve mekanizmalar. bilinmeyen diplomatik müdahaleler üzerine bir tartışmayla başlatmaya vakit yok. Benim ülkemde ve başka ülkelerde barışı sağlama konusundaki irade ve istek zayıflığı Avrupa'daki özgül bir çok-etnisiteli ülkenin, yani eski Yugoslavya'nın yıkımını yarattı."
(...) "Sizden Yugoslavya Federal Cumhuriyeti'ne karşı Nato müdahalesini durdurmak için elinizden gelen her şeyi yapmanızı istiyorum. Çünkü bu müdahale barışı sağlamayacağı gibi şimdiden Kosova'nın etnik temizliğine yol açtı. Bu temizlik sadece Arnavutlar'a değil, Sırplar'a da yönelmektedir. Bütün çatışmaların sonunda barış olur. Korkarım ki Nato diplomasisi Sırplar, Arnavutlar ve diğer ulusal topluluklar arasında Avrupa belgeleri içinde politik bir çözüm bulunmasını sağlayabilecek bütün gelecek görüşmeleri engelleyecek bir nefret ve güvensizlik ortamı yaratmaktadır." (...)

balkanlar dünyanın götüdür
burası da tatlı, kanlı hemoroidi

adam, savaştayken sevgilisiyle yatan en iyi arkadaşım öldürdükten sonra körkütük sarhoş halde bindiği trende genç bir kadına tecavüz etmeye kalkar. genç kadın çantasından şehit sevgilisinin eşyalarının arasındaki el bombasını çıkarır... *barut fıçısı*'ndaki hikâyelerden birisi bu. sırp yönetmen goran paskaljevic'in çarpıcı filmi bosna savaşından sonraki belgrad'ı öyle gerçekçi bir biçimde anlatıyor ki bir hemoroid ameliyatı seyretmiş gibi oluyorsunuz.

bütün televizyon kanalları, gazete başlıkları bize kosova'daki insanlık dramını anlatıp bombalar altındaki sırplardan hiç bahsetmezken seyrettim *barut fıçısı*'m. salonda yirmi kişi bile yoktu. herkesin balkanlardan bahsettiği bir dönemde bir balkan filminin ticari başarı elde etmemesi ilginç. televizyondaki haber adı verilmiş amerikan savaş filmini seyrettikten sonra başka bir amerikan filmi arıyoruz, sinema büfesinden satın aldığımız koka kolamızı içerken.

halbuki *barut fıçısı* taş gibi bir film. hem taş gibi ağır, hem de taş gibi sağlam. hikâyesi de kurgusu da başarılı çünkü insanı hem şaşırtıyor hem de inandırıcı. iç içe geçmiş bir sürü erkek hikâyesivle belgrad'da bir geceyi anlatıyor. bunlar gözlerini kırpmadan can yakan, kan döken, canlarının çektiği her kadına hakları olduğunu inanan, öfkeli, zalim erkekler. birbirlerinin karılarını, sevgililerini "becermiş" yakın arkadaşlar, kimseye de kendilerine de güvenleri kalmamış, ellerinde kendi zalimliklerinden başka silahları yok. otobüs geç kalksa kızıp bıçak çekiyorlar, arabalarına çarpılsa her yeri dağıtıyorlar. sırf eğlence olsun diye başkalarına zulmediyorlar.

barut fıçısı nda kadınlar bu erkeklerle birlikte yaşamak zorundalar. bizler nereye baksak savaşta erkeklerini kaybettikleri için mağdur olan kadınlardan söz edildiğini duyuyoruz. ya da çocuklarım. en fazla canlarını ve hatta "namuslarını". savaşın mağduru sayılan kadınlar hep "düşman" ordunun kurbanları yani. ama bu film her savaşın, bütün kadınlara, gerçekten yaptıklarını gösteriyor bize hiç acımadan. hafızamıza çıkmayacak biçimde kazıyarak. çünkü savaş erkekleri zulmetmekle, can almakla görevlendirir ve artık hiç eskisi gibi olmayacak halde geri gönderir. kadınların çocuklara ve yaşlılara bakıp can vermekte ve tecavüze uğramakta oldukları bir sırada. sonra savaş biter. gidenler gider, kalanlar kavuşur. erkekler öfkeli, kadınlar acılıdır. erkekler bu sefer kendi kadınlarını acıtmaya başlarlar. savaş kadınlarla erkeklerin arasındaki uçurumu iyice açar. savaş, şiddetin erkeklere mahsus olduğunu değil fakat bu dünyada şiddet uygulayanların neden esas olarak erkekler olduğunu sormamıza yol açar. belki biraz olsun o devrimci öfkeyi, nefreti ve düşmanlığı duymamıza.

savaş bizim yaşadığımız topraklar açısından da önemli bir konu. o yüzden filmi genel bir savaş eleştirisi olarak değerlendirmek mümkün. ama başlıktaki filmden alınma sözleri haklı çıkaran gelişmeler üzerine düşünmek de gerekiyor. ayran içip börek yiyen, bu kadar yakınımızdaki bu insanlarını başlarına gelenler bizim açımızdan da önemli. komşularımız birbirlerine neler yapıyorlar? abd komşularımıza neler yapıyor? bütün bunlar niye oluyor ve kadınlara bu arada neler oluyor? ya da savaş bitince tecavüzler de bitiyor mu? imkânınız varsa *barut fıçısı*'nı seyredin, içinizi o kadar acıtacak ki, ister istemez bu soruların cevaplarını arayacaksınız.

çekildiler. kosova'nın ılımlı arnavut lideri ibrahim rugova da operosyonun durdurulmasını ve gözlem çalışmalarına başlanmasını istemişti.

ayrıca müdahaleden kısa bir süre önce yapılan rambouillet görüşmelerinde nato'nun yugoslavya'mn tamamında yani sırbistan ve karadağ'da da nato güçlerinin bulunmasını reddeden sırp parlamentosu birleşmiş milletler gücünün politik bir çözüm sağlamak üzere bölgeye yerleşmesini önermişti.

abd müdahalesinin kısa vadede görülür sonuçları ise şöyle sıralanabilir:

kosovalılar'ın yurtlarından sürülmesi hızlandı, miloşeviç güçlendi ve ona karşı yıllardır mücadele edenlerin çabaları bir kalemde silindi, kosovalılar'ın şiddet karşıtı sesleri zayıfladı, var olan etnik düşmanlık geri dönülemeyecek boyutlara tırmandırıldı, daha fazla kosovalı'yı sürgüne gönderen ve öldüren sırplar'a bahane sağlandı, yugoslavya'da yıllarca onarılamayacak bir tahribat oldu, bm tamamen etkisizleşti ve bütün dünyaya gözdağı verildi; "işimize gelmezse sizi bombalarız."

bir de bosna'nın savaş suçlularının neden yargılanmadığını, bu konuda kimsenin çaba göstermediğini de hatırlayabilirdik.

buraya nasıl gelindi

yugoslavya altı cumhuriyetten oluşuyordu: sırbistan, slovenya, hırvatistan, karadağ, makedonya ve bosna-hersek. 1974 yılında tito yönetimi sırbistan'ın iki eyaleti kosova ve voyvodina'nın bağımsız statüsünü tanımıştı.

yugoslav komünistler birliği başkanı tito nun 1980'de ölümünden sonraki on yıla yugoslavya büyük dış borçlarla girdi. bu sırada milliyetçi miloşeviç vkb'nin sırbistan kolu içinde güçlenmek için kosovalılar'a karşı sırp düşmanlığını körüklüyordu. 1987 yılı yugoslavya için bir dönüm noktası oldu. o yıl iktidara gelen ante markoviç yugoslavya'nın borçlanmadan kaynaklanan iktisadi sorunlarını serbest piyasa yöntemleriyle çözmek istiyordu. markoviç milliyetçi değildi ama iktisadi krizin cumhuriyetler düzeyinde çözülmesinden vanaydı.

bu politikanın etkileri kısa süre içinde görüldü. almanya'nın desteğiyle 1991 yılında slovenya ve hırvatistan on günlük bir savaşla yugoslavya birliğinden ayrıldılar. bosna hersek'in nasıl ayrıldığını ise hepimiz biliyoruz.

1989'da ise miloseviç kosova'nın bağımsız statüsünü geri aldı. bundan sonra ibrahim rugova önderliğindeki kosovalı bazı arnavutlar tam bağımsızlık istemeye başladılar. şiddet içermeyen yöntemlerle mücadele ediyorlardı. 1995'te dayton'daki barış görüşmelerinde rugova dışlanmış, miloşeviç ise barışın anahtarı olarak görülmüştü. 1996 yılında ise kosova'da karanlık bir örgüt belirmeye başladı: kosova kurtuluş ordusu, bizim basında kullanılan kısaltmayla uçk. uyuşturucu ticareti dahil birçok kirli işe bulaşıyorlar, polis merkezlerine hatta bazen sırp sivillere saldırıyorlardı. abd'nin de büyük parasal ve siyasal desteği vardı. yine abd'de yaşayan bir uçk lideri, türkiye'nin de kendilerine 40 milyon dolar yardımda bulunduğunu söylüyor. kosovalı mülteciler için ise yardımlarınız için açılmış banka hesapları var. uçk ilk başlarda bir çapulcu sürüsü muamelesi görürken 1998'de sırp özel polisinin üç köyü basıp seksen küsur arnavutu öldürmesi uçk'yı güçlendiren bir hadise oldu. şimdi silahlı mücadele yürüten bir gerilla örgütü halindeler. uluslararası insan hakları örgütleri işledikleri insan hakları ihlallerini anlatıyor.

eski yugoslavya'mn halkları on yıla yakındır hiç huzur bulmadılar. savaş hep kapılarında oldu. bu savaş kadınlar açısından tecavüz, yerinden yurdundan, canından olma, çocuklarını, yakınlarını kaybetme anlamına geldi. şu günlerde ise abd haydutu, miloseviç kasabı ve uçk çapulcuları, onların kaderini tayin etmeye çalışıyor. bizim ülkemizde ise bu güç oyununa dahil olmaya meraklı olanlar var.

balkan feministleri, başlarına yağan nato bombaları ve millivetçi miloşeviç'in yayılma planları dışında bir çözüm yolu arıyor. balkan halklarının ve balkan siyasetinin temsilcilerinin birlikte kurabilecekleri barışçıl bir çözüm bu. bize düşen ise kendi topraklarımızdan bu çözüme destek olmak. bu çözümün dışındaki çabalara karşı mücadele etmek.

buradan kosova'ya müdahale etmeye gidecek milliyetçi güçler karşılarında kararlı barış savaşçıları olan kadınları bulmalı.

ayşe düzkan

Siyahlı Kadınlar'dan Cynthia Cockburn:

"Ikisinden birini seçmemiz isteniyor"

Londra'da Siyahlı Kadınlar adıyla biraraya gelen kadınlardanım. Aşağıda yazacaklarım yalnızca beni bağlar. Bizler kadınlara karşı erkek şiddetinden militarizm ve savaşa kadar bütün şiddet türlerine karşıyız. Belli bir tür erkekliğin militarizm ve savaşı beslediği ve ondan beslendiğini ve kadınlar kadar erkeklere de zarar verdiğini düşünüyoruz.

Bugün Balkanlar'da ortaya çıkan durumda kadınlara çok az bir politika yapma alam kalıyor. Bu alan bazen Britanya'da da sınırlandırılıyor. Belli bir kutuplaşma, "ya o, ya o" politikaları hâkim oluyor.

11 Nisan Pazar günü genellikle Sosyalist İşçi Partisi'nin biçimlendirdiği Balkanlar'da Barış Komitesi'nin büyük gösterisine Siyahlı Kadınlar pankartıyla katıldık. Nato bombardımanını protesto etmek istiyorduk. Bombardımanın Sırp milliyetçiliğini zayıflattığına değil güçlendirdiğine inanıyorduk. Bu sebeple Londra'da çeşitli gösteriler düzenlemiştik. O gün ise belli bir rahatsızlık hissettik. Çünkü pankartlarda yalnızca Nato kınanıyor ve Miloşeviç rejiminin etnik baskısından bahsedilmiyordu. Yola koyulduğumuzda gösteriye Sırp milliyetçileri ve onların destekçileri de katıldı. Birden Sırp bayrakları ve üç parmaklı selamlarla kuşatıldık. Birçok insan Belgrad'da çıkan "hedef" tişörtlerini giyiyordu. Trafalgar Meydanı'na geldiğimizde işler iyice sertleşti. Sol tarafta bombalamayı destekleyen militan Kosovalılar karşı gösteri yapıyorlardı. O aşamada Siyahlı Kadınlar pankartını kapatmaya karar verdik. Öteki tarafa geçip hepsinin UÇK'dan olup olmadıklarını öğrenmek istiyorduk. En azından onlara bu tarafta yalnızca Nato'yu değil, Kosova'da olanları da protesto edenler olduğunu söylemek istedik. O inaço cephenin arkasında olanları merak etmiştik. Polis bizi durdurdu, "Bu aşamada fikir değiştiremezsiniz." Yine de öteki tarafa geçtik. Oradaki konuşmacılar da benzer bir tavır içindeydiler. Karşılarında yalnızca Sırp bayraklarını görüyorlar ve onlara sesleniyorlardı. Bizim "platform"dan bir kadın konuşmacı Miloşeviç'in adını andığında yuhalandı. Kimse karşı tarafta Kosova'daki etnik temizliğin mağdurlarının olduğundan söz etmedi. Tek düşman vardı, Nato. Şunu düşündüm. Siyahlı Kadınlar pankartını açmakla iyi mi ettik? Burada solun arasında bile bizim politikamıza yer yok mu?

Ak-Der

Erkeklere de, başı açık kadınlara da açık dernek!

Kurucuları ve dernek üyeleri türbanlı kadınlardan oluşuyor ama derneklerinin örtüsüz kadınlara da açık olduğunu söylüyorlar. Kadın olduklarından dolayı ayrımcılığa uğradıklarına inanıyorlar ama erkeklerle beraber mücadele etmek istiyorlar. Ayrımcılığa Karşı Kadın Hakları Derneği, "Renkli bir camia olacağız," diyor.

İki ay önce kurulan Ak-Der'in (Ayrımcılığa Karşı Kadın Hakları Derneği) çıkış noktasını üniversitedeki türbanlı kadınların mücadelesi oluşturuyor. Kadınların uğradığı her türlü ayrımcılığa karşı mücadele edeceklerini ama bunu adım adım gerçekleştireceklerini söylüyorlar. Yani mücadele alanlarını çok geniş tutuyorlar ve şimdilik il il dolaşarak kendilerini ve amaçlarını anlatıyorlar. Aksaray'daki yerlerinde görüştüğümüz dernek başkanı Özlem Besci Ak-Der'in kurulma aşamasını ve dernek fikrinin nasıl doğduğunu anlattı. "Geçen seneden beri bir süreç yaşanıyordu ülkede, her defasında kadının ortada kaldığı bir süreç başladı. Tanzimat'tan Cumhuriyet'e geçişte de kadın ortada kalmıştı. İşte 97'de irtica söylemleriyle de bir bakıma İslami kesimde kadın ortada kaldı. Öğrenci arkadaşların geçen seneden beri yürüttüğü çalışmalar vardı.

Düşünmeye başladık, biz ayrımcılığa uğruyoruz, neden ayrımcılığa uğruyoruz, dinimizden dolayı, başka ne tür ayrımcılık var. Başka ülkelerde de ayrımcılığa uğrayanlar var, işte, cinsiyetinden dolayı, dilinden dolayı, dininden dolayı ayrımcılığa uğrayanlar var; işte dernek fikri böyle ortaya çıktı. Geçen seneden beri bir öğrenci birlikteliği vardı, buna diğer kadınlardan eklenmeler oldu; Mazlum-Der'le görüştük. Mazlum-Der'in bir kadın komisyonu var ama bir dernek değil, oradan Serap Yaşar'la görüştük, o katıldı derneğimize. Sağlık çevresiyle görüştük, bazı hukuk bürolarıyla da bağlantımız vardı, ayrımcılığa uğrayan bayanları da bir bakıma oradan tespit ettik. Açılan davalardan, davanın gidişatından, bu işle en çok ilgilenen insanlardan böyle bir birliktelik doğdu. Geçen sene doçentlikten atılan Sevgi Hanım'a basın yoluyla ulaştık, etrafta ayrımcılığa uğradığına inandığımız insanları bir şekilde biraraya getirmeye çalıştık."

"Sadece türban değil"

Mücadele amaçlarını ise şöyle özetliyor, "Bizim çalışmalarımız sadece türban sorununun çözülmesiyle elbette bitmeyecek. İlk çıkış noktamız bu da olsa bizim çalışmalarımız sadece bununla sınırlı değil. Çünkü bu çalışmaların yüzde 50'sini başörtüsü oluşturuyorsa yüzde 50'sini diğer kadın hakları oluşturuyor. Çünkü sadece buna başörtüsü olarak bakarsak çok kısır bakmış oluruz, biz bu kısır bakışın bizimle beraber etrafa da zarar verdiğini çoktan farkına vardık ve bu toplum için yapabileceğimiz çok şey olduğuna da inanıyoruz, ulaşabileceğimiz çok kesim olduğunu da biliyoruz." Ulaşabilecekleri kesimlere başı açık kadınlar ve erkekler de giriyor. "Ayrımcılığa maruz kalmış her bayana kapımız açık. Çoğumuzun başörtülü olması ise ilk başta böyle bir topluluğun biraraya gelmesinden kaynaklanıyor. Bu diğer insanlarla bir araya gelemeyiz anlamına gelmiyor. Bizim derneğimizde kapalılık şartı yok ayrıca erkeklere de kapalı bir dernek değiliz."

"Kadın erkek beraber çalışmalı"

Aslında kendi camialarındaki erkeklerle kendi yaşadıkları sorunların farklı olduğunun bilincindeler ama erkeklerle karşı karşıya gelmek de istemiyorlar. "Siz bir bayansınız ve bayan olduğunuz için ayrımcılığa maruz kalıyorsunuz çünkü bizimle aynı tarafta olan erkekler bizim gibi etkilenmiyorlar, istedikleri yere istedikleri gibi giriyorlar, okullarına gidebiliyorlar, her yerde çalışabiliyorlar, her türlü hizmetten faydalanabiliyorlar ama sizin en temel haklarınız elinizden alınıyor," diyorlar ama hemen arkasından, "Bizim amacımız kadının da erkeğin de beraber çalışarak bu ülkede ayrımcılığa maruz kalmış özelde kadın genelde insan hakları için çalışıp bu hakkın elde edilmesi konusunda birlikte olmaları. Ama ilk etaptaki kurucu üyelerin hepsi bayan."

"Feminizmle bağdaştığımızda çalışabiliriz"

Kapalı, açık kadın ayrımı yapmadıklarından yola çıkarak diğer kadın grupları ve kadın kurumlarıyla ne tür bir ilişki içinde olacaklarını sorduğumuzda ise temkinli bir yaklaşımla cevap verdiler, "Ülkenizde bir grup kadın tarafından dışlanıyorsunuz, bir şekilde bir ayrımcılığa maruz kalıyorsunuz. İşte sizden yana olanlar buna dininizden dolayı maruz kaldığınızı söylerken size karşı olanlar sizin ilticacı olduğunuzu söylüyorlar. Yurtdışındaki kadınlar ve kuruluşlar bize, siz ayrımcılığa uğruyorsunuz, buna boyun eğmemelisiniz, diyorlar ama Türkiye'deki kadın dernekleri ve kuruluşlar bize hiç bu açıdan yaklaşmadılar, destek olmadılar. Bu nedenle onlara şüpheli yaklaşıyoruz; acaba gerçekten kadın hakları konusunda objektifler mi bilemiyoruz. Biz kadın haklarını savunan Müslüman bayanlarız, kadınların fıtratını, yapısını gözardı etmeden artı kadının içinde yaşadığı toplumdaki sosyal statüsünü ve diğer statülerini sağlayabilecek çalışmalar yapması gerektiğini düşünüyoruz. Bu anlamda feminizmle bağdaştığımız her noktada onlarla çalışabiliriz. Ama diyelim ki bir noktada biz bir şeye ak diyorsak onlar kara diyorsa tabii ki olmaz."

"Partilerin kisvesini istemiyoruz"

27 Şubat'ta düzenledikleri kuruluş gecesine BBP Genel başkanı Muhsin Yazıcıoğlu, FP İstanbul İl Başkanı Numan Kurtuluş'un yanı sıra İslami kesimden birçok gazeteci, yazar katılmış ve Muhsin Yazıcıoğlu konuşmasıyla Ak-Der'li kadınlara destek vermişti. Derneğin Fazilet Partisi ve Büyük Birlik Partisi gibi partilerle ilişkilerinin nasıl olacağını ve onlarla olan mesafelerini sorduk; "Şöyle bir görüşümüz var; hepsine eşit uzaklıkta ve eşit yakınlıkta olmak. Çalışamayacağımız kurumlar olabilir elbette, bizim açımızdan bizim ayrımcılığa uğramamıza neden olan kurumlarla, kişilerle olamayız. Ama bizdenmiş gibi görüneni veya gerçekten bizden olanlarla da mesafemiz eşit uzaklıkta olmalı. Açıkçası karşımıza bir cephe de belirlemiyoruz. Bizim genel geçer bir prensibimiz var; herkes bu kapıdan girerken partisini, cemaatini, grubunu kapının dışında bırakmalı. Mesela Sevgi Hanım'ın eşi Fazilet Partisi'nin il başkanı ama Sevgi Hanım bize gelirken doçent kimliğiyle geliyor, Numan Bey'in eşi olarak değil. Zaten Bu Sevgi Hanım'a bir hakaret olur. Mesela Serap Hanım buraya Mazlum-Der adına gelmiyor, Av. Serap Yaşar olarak geliyor. Biz Fazilet'in, BBP'nin kisvesi altına girmek istemiyoruz, bunlara sırtımızı dayamak da istemiyoruz," dive cevap verdiler.

Geride bıraktığımız seçim döneminin en çok konuşulan ve tartışılan sorunlarından biri de partilerin aday göstereceği kadın sayısıydı. En çok da Fazilet Partisi'nin göstereceği kadın aday sayısı ve türbanlı olup olmamasıydı. Çalışma aşamasında kadınları öne çıkaran ama iş aday göstermeye gelince yan çizen Fazilet Partisi'yle ilgili sorduğumuz soruya ise şöyle cevap veriyorlar, "Biz seçim ortamlarından uzak durduk çünkü bizi kullanmalarını istemiyoruz. Bizim bu durumumuzdan rant sağlamalarını istemiyoruz. Öyle bir kesim var ki onlar da oturdukları koltuklarda laikliğin, Cumhuriyet'in koruyucuları gibi davranıyorlar, sanki biz yıkıcılarız ve sanki onlar o koltuklardan kalkarlarsa Türkiye mahvolacak, diye insanlardan oy toplayan, insanlardan destek isteyen bir kesim. Bizim tarafımızda da yeterince kavranamayan ve yanlış yapılan şeyler var. Ve eğer adaleti ve özgürlüğü engelleyen bizim tarafımızdaki insanlarsa biz onlara karşı da mücadele ederiz. Her iki kesimde de koltuk sevdasına kapılıp yanlışlıklar yapan insanlar var, biz bu iki tarafa da karşıyız."

"Tecavüz ve tacizle ilgileneceğiz"

Kadınların, İslamdaki ve sosyal statüdeki haklarını bilirlerse, nasıl davranmaları gerektiğini bilirlerse, kendi kendilerini koruyabileceklerini söyleyen dernek Başkanı Özlem Besci, "Bir kadının hem anne olup hem de çalışması gerektiğini düşünüyoruz. Anneliği de koruyarak çünkü onun kadın için çok önemli olduğunu düşünüyoruz. Yaşadığımız ülkenin koşullarında kadınlar ya çocuğundan vazgeçmek durumunda kalıyor ya da işinden, biz de istiyoruz ki ne çocuğumuzdan vazgeçelim ne de işimizden. Bu da kadını çarpık geleneksel anlayıştan çarpık din anlayışından arındırarak olacak ya da çarpık modernizm anlayışından arındırarak olacak. Ayrıca bir psikolojik danışma hattı düşünüyoruz, taciz ve tecavüzle ilgili çalışmalarımız da olacak ama bütün bunların hepsi adım adım olacak."

Nevin Cerav

Türk modernleşme sürecinde

Anneler ve kızları

Aksu Bora Hacettepe Üniversitesi Antropoloji Bölümü'nde doktora öğrencisi (aynı zamanda Ankara Üniversitesi Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi uzmanı). Geçen yıl, Doç. Dr. Serpil Altuntek'in danışmanlığında hazırladığı yüksek lisans tezi, "Türk Modernleşme Sürecinde Annelik Kimliğinin Kurulması" başlığını taşıyor. Aksu Bora yla tezi üzerine konuştuk.

Bu tezi hazırlarken araştırdığınız, açığa çıkarmayı amaçladığınız neydi?

Tezimin başlığı, "Türk Modernleşme Sürecinde Annelik Kimliğinin Kurulması," idi. Toplumsal değişimlerin kişisel düzeyde nasıl bir değişime yol açtığım görmek istedim. Yani bir anlamda toplumsal olanla bireysel olan arasındaki ilişkinin mekanizmalarını keşfetmeye çalıştım. Annelik, bu iki düzlemin iç içe geçtiği alanlardan biri olarak çok önemli göründü. Modernleşmenin aile düzeyinde nasıl yaşandığı, nasıl algılanıp nasıl pratiklere dönüştürüldüğü üzerine klasik modernleşmeci yaklaşımları da sorgulamak istedim, bu iki düzey arasında tek yönlü ve doğrusal bir ilişki olmadığım biliyordum, ama nasıl bir ilişki olduğunu anlamaya çalıştım. Tezin sorusunu kurmaya başladığında (bu teze başlamadan en aşağı bir vıl önceydi) daha çok anne/kız ilişkileri uzerine. daha doğrusu, kadınlığı annelerimizden nasıl öğreniyoruz sorusu etrafında bir çalışma tasarlıyordum. Ama böyle bir çalışmanın üstesinden gelebilecek donanımımın olmadığını düşündüm, bu sanki birden fazla kadının yapabileceği bir işmiş gibi geldi, o arada "kız" olmanın yanı sıra "anne" oldum, dolayısıyla sahiden de pek çok farklı düzeyin iç içe geçtiği bir çalışma oldu benim için!

Türk modernleşmesinin farklı dönemlerini nasıl tanımlıyorsunuz?

Bu çalışmada iki farklı kuşaktan kadınlarla görüştüm. Bu iki kuşak, bence modernleşmenin iki farklı dönemine denk düşüyordu aynı zamanda. 1930 ve 1940'larda doğmuş olan birinci kuşaktan kadınlar, pratikte yaşadıkları yoksunluklara karşın, ilerleme fikrinin güçlü olduğu bir dönemde yetişmiştiler. Onların yetiştiği döneme biraz basitleştirme pahasına, "devlet eliyle modernleşme" dönemi, diyebiliriz. İkinci kuşakta ise bu kadınların kızları olabilecek yaştaki kadınlar vardı; yani 1950'ler ve 1960'larda doğmuş olanlar. İkinci kuşağın yetişme dönemi ise yine basitleştirerek söylersek, "piyasanın modernleştirici etkisi" altında geçen bir dönemdi, diyebiliriz. Refahın arttığı ama yoksunluk duygusunun da refahla birlikte arttığı bir dönem.

Kaç kadınla görüştünüz? Hangi kesimden kadınları seçtiniz?

On yedi kadınla derinlemesine mülakatlar yaptım. Bu kadınların sekizi birinci, dokuzu ikinci kuşaktandı. Üç çift anne/kızdı. Seçtiğim kadınlar, birkaç kuşaktır kentte oturan. eğitimli, orta sınıftan kadınlardı. Çünkü modern değerlere en açık, aynı zamanda bu değerlerin yayılmasında rol modeli olan kadınların onlar olduğunu düşündüm. Seçtiğim grup, Kandiyoti'nin de dediği gibi, Cumhuriyet döneminin kadınlara sağladığı olanaklardan en fazla yararlanabilmiş kesimdi. Bir de her iki kuşaktan kadınlar arasında ücretli olarak çalışan ve çalışmayan kadınların bulunmasına dikkat ettim, böylece olası farklılıkların çalışıp çalışmama durumundan kaynaklanmış olma ihtimalini önlemeye gayret ettim.

Mülakatlarda ne tür sorular yönelttiniz?

Yapılandırılmış mülakat yerine, görüştüğüm kadınların kendi hikâyelerini kurabilecekleri daha esnek bir form benimsedim. Böylece başlangıçta yaptığım çalışmayı. neleri öğrenmek istediğini anlattım, sonra da esas olarak konuşmayı açıcı sorular sordum sadece. Ama birkaç temel alanı önceden saptamıştım, bunlara ilişkin bilgi almaya çalıştım. Bu alanlar, kendi aileleri ile ilişkileri, evlilik ilişkileri. çocuk yetiştirmeye ilişkin benimsedikleri tutum ve değerler, çalışma hayatı ve çocuklarından beklentileri idi.

İki kuşaktan kadınlar arasında belirgin farklılıklar saptadınız nu?

İki kuşak arasında belirgin farklar vardı. Bana en çarpıcı gelen fark. bağımsızlık kavramına verdikleri farklı anlamlardı. Biliyorsunuz, modern gelişme psikolojisinde bağımsızlık ve özerklik kavramları üzerinde çok durulur, çocuğun anneden bağımsızlaşması, en temel hedeflerden biridir. Doğrusu, ikinci kuşaktan kadınların daha "bilinçli" anneler olarak çocuklarının kendilerinden (ve kendilerinin de annelerinden) bağımsızlaşmasını daha fazla mesele edeceklerini düşünüyordum. Görüşmeleri değerlendirirken gördüm ki. iki kuşaktan kadınlar bağımsızlık kavramını birbirlerinden farklı tanımlıyorlar. İlk kuşaktan kadınlar için bağımsızlık, negatif içerimleri daha fazla olan bir kavram. Özellikle kendi ailelerinden bağımsızlaşmak, kimseye muhtaç olmamak, kendi hayatları hakkında kendilerinin karar vermesi gibi çağrışımları var. İkinci kuşak için ise öne çıkanlar istediğini yapabilme, kendine ait bir hayatının olması, kendi ayaklarının üzerinde durabilme, özetle hayatını denetleyebilme. Bağımsız olabilmek için aileleriyle (özellikle de anneleriyle) dayanışma ilişkisine çok daha rahat girebiliyorlar.

Yine buna bağlı olarak, iki kuşaktan kadınların girdikleri dayanışma ilişkileri arasında ciddi farklar var. İlk kuşaktan kadınlar, çocuk yetiştirmede esas olarak kocalarından yardım aldıklarını ifade ettiler. İkinci kuşaktan kadınlar ise bu dayanışma ilişkisini anneleriyle kurduklarını söylediler. İlk kuşaktan kadınların anneleriyle ilişkileri çatışmalı olmasa bile, onların çocuk yetiştirmeye ilişkin değerlerini "geleneksel" buldukları için, onlara danışmadıklarını ve yardım da alınadıklarını söylediler. Bu kuşaktan görüştüğüm kadınların hepsi annelerinden daha fazla kurumsal eğitim almışlardı ve bunu önemsiyorlardı. İkinci kuşaktan kadınlar ise annelerinin annelik yapma biçimini onayladıklarını söylediler (bu konuda farklılaşan üç genç kadın vardı, ama onlarda çeşitli nedenlerle çocuk yetiştirirken esas desteği annelerinden almışlardı). Mesela şöyle şeyler söylediler: "(Kızımı) Annemin bizi yetiştirdiği gibi yetiştirmek isterim", "Annem olmasaydı ne yapardım, bilmiyorum. Anıl'ı o büyüttü sayılır", "Annem benden çok daha iyi bir anne. Bir kere çok sabırlı. Çok müşfik". Onlar için anneleriyle sürdurdükleri duygusal

etkileşim ve dayanışma, kendilerinin özerkleşmesini engelleyen değil, tersine destekleyen bir durum. Çünkü ancak bu dayanışma sayesinde hayatlarını denetleyebiliyorlar.

İki kuşak arasındaki önemli bir fark da, çalışıp çalışmama durumlarını "meşrulaştırırken" görünür hale geliyor en çok. Bu fark, ilk kuşak için "toplumsal görevler", ikinci kuşak için ise "kişinin kendine karşı sorumluluğu" diye basitleştirilebilecek iki ayrı söylemin geçerli oluşu. Örneğin ilk kuşaktan üniversite mezunu olduğu halde çalışmayan bir kadın bunu, "Ben bir kişiyim, ama iki faydalı insan yetiştirdim. Çalışsaydım belki daha faydalı olacaktım, ama o zaman da bu iki insanı yetiştiremeyecektim," diye açıkladı. Yine aynı kuşaktan çalışan bir kadın ise, "Tabii ki fedakârlık var burda. Sırasında küçük çocuğunu bırakıp keşfe gidiyorsun. Evini bırakıyorsun. Ama sen yapmazsan, ben yapmazsam, kim yapacak bunu? Sonra kadınlar eziliyor, diyorsunuz Eve kapanır kalırsan, ezilirsin tabii, dedi. İkinci kuşaktan ücretli çalışan bir kadın, kendini çalışırken ve çalışarak gerçekleştirdiğini, bir yere gittiğinde, "Ben buyum," diyebildiğini anlattı. Çalışmayan bir kadın ise, "Kadın çalışıyordur ama ot gibi gider gelir. Ne olacak yani? Git bir masanın başına otur, onunla laklak, bununla laklak... Akşam olur eve gelir, o ne, ben çok yoruldum, bütün gün çalıştım. Ne bir sosyal hayat, ne bir eğlence. Televizyonun karşısında oturur kalır," dedi.

Üçüncü bir farklılık noktası, çocuklarıyla ilgili beklentilerinde ortaya çıktı. İkinci kuşak, belirgin bir biçimde daha kaygılı, daha güvensizdi. Bunun bir nedeni onların çocuklarının henüz yetişme çağında olması, dolayısıyla çocuklarla ilgili endişelerinin devam etmesi olabilir. Ama farkın sadece bundan değil, dış dünya algısının iki kuşaktan kadınlar için farklı oluşundan kaynaklandığım sanıyorum. İlk kuşaktan kadınlar için basitçe "adalet inancı" diyebileceğimiz bir duygunun oldukça güçlü olduğunu gözledim. Yani, "vazifelerini" yerine getiren bir insanın başarılı ve mutlu olmasını doğal kabul ediyorlardı. Oysa ikinci kuşaktan kadınlar için dış dünya çok daha tehdit edici, güvenilmez ve adil olmayan bir yerdi. Dolayısıyla çocuklarını mümkün olduğunca bu dünyayla başa çıkabilecek biçimde "teçhizatlandırmak" istiyorlardı. Yani ilk kuşaktan kadınlar için iyi ve doğru olmak gibi değerler geçerliyken, ikinciler için güç, kendine yetebilme, "kendi ayakları üzerinde durabilme" motifi, bu kuşaktan hemen her kadın tarafından tekrarlandı; anneleriyle ilişkilerini bu bağlamda sorduğumda, bu ikisinin birbiriyle çelişmeyen, tersine birbirini pekiştiren şeyler olduğunu söylediler.

Son olarak iki kuşaktan kadınların babalarıyla ilişkilerindeki değişimden söz edebilirim. İlk kuşaktan kadınlar babalarından daha fazla bahsettiler, babalarını ileri görüşlü, açık fikirli, kendilerini destekleyen bir figür olarak çizdiler -oysa anneleriyle ilgili çok daha geleneksel (dolayısıyla geri) değerleri savunduklarını, cahil olduklarını anlattılar- ya da "melek" olduklarını. Ama her durumda daha uzak biri gibi duruyordu onların anneleri. Bu anlatımın esas olarak ideolojik bir dönüşüme işaret ettiğini, annelerinden öğrendikleri kadınlığın hayatlarının daha sonraki dönemlerinde daha belirgin bir biçimde ortaya çıktığını düşündüm.

Görüştüğünüz kadınlara ilk olarak "Siz kimsiniz?" sorusunu yöneltmişsiniz. Aldığınız yanıtlar kuşaklara göre farklılaştı mı?

Evet. Bu yanıtlar, klasik modernleşmeci yaklaşımları doğrular niteliktey-di. İlk kuşaktan kadınların sadece biri kendini tanıtırken ismini söyledi ve tanımını ailelerinden, eşlerinden, çocuklarından söz ettiler İkinci kuşaktan kadınlar için ise kendilerinin "kim"liği, daha kişisel bir mesele olarak algılanıyordu: "Yirmi sekiz yaşındayım. Seramik yapıyorum. Daha önce iki sergiye katıldım. Evliyim ve bir kızım var," gibi. Ya da, "Zor soru. Galiba şöyle: Neşeli ve sosyal biriyim. Geniş bir çevrem var. Gezmeyi ve eğlenmeyi severim... Başka? Dört yıllık evliyim, bir de küçük oğlum var."

Annelik pratikleri konusunda kuşaklar arasında ne gibi farklılıklar saptadınız?

Disiplin ve otorite, belirgin bir biçimde ilk kuşaktan kadınların çocuk yetiştirme anlayışlarının bir parçasıydı Bu sözcükleri kullanmadan, kural koymanın önemi üzerinde durdular. Kuralsız ve disiplinsiz çocuk yetiştirmenin daha çok "kırsal kesim" ailelerine özgü olduğunu söylediler. İkinci kuşaktan kadınlarda ise otorite ile bağımsızlık, birbirine aykırı kavramlar olarak ortaya çıkmadı. Örneğin görüştuğum bir kadın, oğlunun televizyon seyretmesini kesin olarak yasakladığını, çünkü televizyonun onu "pasifleştirdiğini" anlattı.

Araştırma sonuçları yayımlanacak mı?

Evet. Bir aksilik olmazsa önümüzdeki sonbaharda yayımlanacak bir derlemede yer alacak. Aynur İlyasoğlu ve Necla Akgökçe, Türkiye'ye ilişkin olarak yapılmış araştırmalardan bir derleme yapıyorlar. Sel Yayınları tarafından yayımlanacak.

Nesrin Tura

Süheyla'nın katili ceza aldı!

"Otuz yaşındaydı. Kocasından boşanmak istiyordu. Duruşmasına birkaç gün kala yedi kurşunla öldürüldü. Kocası olaydan sonra ortadan kayboldu. Dört yıl sonra yakalandı ama kefaletle serbest bırakıldı."

İki yıl önce (Nisan 1997, 25. sayı) Süheyla'yla ilgili haberimize böyle başlamıştık. Geçtiğimiz günlerde bu konuda bir gelişme oldu. Olaydan tam altı yıl sonra yapılan DNA testiyle Süheyla'nın katilinin boşanmak istediği kocası olduğu ortaya çıktı. Suçlu müebbet hapse mahkûm oldu. Süheyla geri gelmeyecek, bu da öfkemizi yatıştıracak bir ceza değil ama yine de içimiz biraz soğuyor.

Alternatif kadın araştırmaları kursu

Geçtiğimiz günlerde kuruluşunun 9. yılını kutlayan Kadın Eserleri Kütüphanesi nde **Feminizmde Teorik ve Metodolojik Tartışmalar** başlığı altında bir kurs düzenleniyor. 8 Mayıs'tan 26 Haziran'a kadar sürecek olan kurs, Cumartesi öğleden sonraları 14.00-17.00 saatleri arasında gerçekleştirilecek. Kurs, her yaştan feministlerin, kadınların yanı sıra ataerkilliğin baskısını çeşitli biçimlerde hisseden, bundan kurtulmaya aday olan erkeklere de açık.

Ayrıca, Sözlü Tarih ve Türkiye'de Siyasette Kadın konulu atolye çalışmalarının amaçlandığı kursa, bu alanlardaki uzmanlar ve pratiği yaşayanlar da katılıp bilgi ve araştırma deneyimlerini aktaracaklar. Kurs programının konu başlıkları ve konuşmacıları ise şöyle:

• 8 Mayıs, **Kadın Araştırmalarında Yöntem (1)**, Serpil Çakır, Necla Akgökçe, *Küçük "t" ile Teori.* Dilek Cindoğlu, *Feminist Açıdan Odak Grup Çalışmaları.*

• 15 Mayıs, **Kadın Araştırmalarında Yöntem (2)**, Mehmet Ecevit, *Feminist Yöntemin Kuramsal İçeriği, Pratikte Yaşanan Sorunlar.* Döne Arslan, Altan Şahin, *Feminist Araştırma Örneği Olarak Derinlemesine Görüşmeler ve Kadın Sığınma Evleri Çalışmaları.*

• 22 Mayıs, **Edebiyat ve Kadın**, Saliha Paker, *Edebiyat Okumalarında Feminist Bakışın Katkısı.* Ülfet Tayh, *1980 Sonrası Türk Edebiyatı'nda Kadınlararası Güç İlişkileri.* Nazan Bekiroğlu. *Şair Nigâr Hanım, Bir Kadın Şairin Biyografisi.*

• 29 Mayıs, **Kadın Tarihi.** Necla Akgokçe, *Kadının Görünmezliği ve Tarihi Cinslendirmek, Yaklaşımlar ve Sorular.* Ayşe Durakbaşa, *Feminist Tarih Yazımında Biyografiler.* Aslı Davaz Mardin, *Belgeler Açısından Kadın Tarihi.* Serpil Çakır, *Türkiye'de Kadın Tarihi Yazımı: Örnekler, Yöntem, Soru ve Sorunlar.*

• 30 Mayıs, **Atölye: Kadın Sözlü Tarihi**, Aynur İlyasoğlu, Ayşe Durakbaşa, Serpil Çakır.

• 5 Haziran, **Feminist İktisat**, Ufuk Serdaroğlu, *Feminist İktisadın kadına Bakışı.* Nazik Işık, *Kadın ve Kalkınma.* Yıldız Ecevit, *Küreselleşmenin ve Yeni Liberal Politikaların Işığında Kadın Emeği.*

• 12 Haziran, **Siyaset ve Kadın**, Meryem Koray, *Kadın, Siyaset ve Türkiye Gerçeği.* Şirin Tekeli, *Kadınlar ve Siyaset, Bir Araştırma Öyküsü.* Serpil Çakır, *Siyasal Partilerde Kadın Politikaları.*

• 13 Haziran, **Atölye: Siyaset ve Kadınlar**, Konunun uzmanlarından, siyasal partilerden ve kadın örgütlerinden katılımcılar.

• 19 Haziran, **Feminist Teori**, Gülnur Savran, Ayşe Düzkan, Ayşe Durakbaşa, *Feminizmler.* Mahan Doğrusöz, *Feminizm ve Freudculuk.*

• 26 Haziran, **Feminist Teoride Son Tartışmalar**, Tüm Katılımcılar, *Karşı Kamusal Alanın İnşası, Feminist Etik ve Yerli Feminizmin Olanakları.*

• 27 Haziran, **Gezi: Kadın Ortamları Nasıl Oluşturulabilir?** *Geçmişten Günümüze Çeşitli Kadın Mekânlarını Ziyaret.*

Ben değildim ama ben olabilirdim!

ODTU'lü öğrenciler bir basın açıklaması yaparak, "Ben ODTÜ'de son bir buçuk ay içinde taciz, tecavüz ve saldırıya uğradığı gerekçesiyle resmi olarak şikâyette bulunan yirmi bir kadından biri de olabilirdim," dediler.

ODTÜ'de (Ortadoğu Teknik Universitesi) son bir buçuk ay içinde taciz, tecavüz ve saldırıya uğradığı gerekçesiyle yirmi bir kadının şikâyette bulunması üzerine ODTÜ'lü öğrenciler, 16 Nisan 1999 Cuma günü bir basın açıklaması yaptılar:

"7 Şubat 1999, saat 18.00'de ODTU kütüphane arkasında bir kadına saldırıldı. Bu ben değildim. Ama ben olabilirdim. 10 Mart 1999, saat 23.00'te ODTÜ Konukevi'nde bir grup kadın karşılarında mastürbasyon yapılarak taciz edildi. Ben onlardan biri değildim. Ama olabilirdim. Ben ODTU'de son bir buçuk ay içinde taciz, tecavüz ve saldırıya uğradığı gerekçesiyle resmi olarak şikâyette bulunan yirmi bir kadından biri de olabilirdim. Ve ben bu yirmi bir kadın dışında yalnız olduğunu düşündüğü, çeşitli baskılarla yıldırıldığı için sesini duyuramayan kadınlardan biri de olabilirdim. Biz, bu olanların da gösterdiği gibi ODTÜ'nün sanıldığı kadar özgur ve güvenli bir ortam olmadığını biliyoruz. Aslında bu olaylar sadece son zamanlarda yaşanmıyor. Fakat artık kadınların sesini duyurmaya başlamasıyla üniversite yönetimi bu saldırıları daha fazla gizleyemeyerek sadece öğretim elemanlarına yollanan elektronik posta aracılığıyla olayların birkaçını kabul ve itiraf ediyor. Fakat bu bilgiler konunun direkt muhatabı olan biz kadın öğrencilere ulaştırılmıyor. ODTÜ yönetimi bu saldırıları kabul ederken, saldıran ve saldırabilecek kişilerin ODTU kimliği taşımayan kişiler olduğunu varsayarak kimlik kontrollerini yoğunlaştırıyor ya da jandarmanın artırılması önlem olarak sunuluyor. Sessizliğimizi kırdık, sabrımızı tükettik. Acılarımıza ağıt yakmaktan bıktık. Belirsiz sözlerden ve beklemekten bıktık. Eyleme, onura, sevince susadık. Kendi bedenimize sahip çıkmak için, kendi sözlerimizi söylemek için, daha güzel aşklar yaşamak için, daha güzel, daha güvenli bir dünya için, kadınlar eyleme, kadınlar birliğe, kadınlar dayanışmaya. İnanın bize, biz bu dünyayı değiştireceğiz."

ODTÜ'lü kadınlar

Medeni milletmişiz!

ODTU'lü kadınların basın açıklamasının ardından, Aykut Işıklar 19 Nisan 1999 tarihinde *Akşam* gazetesinde, kadınların eylemini ve basın açıklamasını eleştiren, "Kedi poposunu görmüş, yara sanmış" başlıklı inanılmaz bir yazı kaleme almış. ODTÜ'de yaşanan tacizler kadar vahim olan bu yazı aynen şöyle:

"Orta Doğu Teknik Üniversitesi öğrencileri geçen gün okul bahçesinde cinsel tacizi protesto ettiler. Cinsel tacizi tabii ki kızların protesto etmesi gerekiyor. Erkek arkadaşları da kızların yanındaydı "Bana kimse tacizde bulunmadı ama yarın sıra bana gelebilir," mantığıyla bağıran çağıran öğrencileri TV ekranlarında izledik. Böyle ciddi ciddi bağırıp yürüdükleri için merak ettim. Meğerse şubat ayında bir bayana tacizde bulunulmuş. Oysa Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nde öğrenciler ve görevlilerle birlikte 25 bin kişi yaşıyormuş. Yani orta ölçüde bir ilçe... 25 bin kişinin yaşadığı bir ilçede 3 ayda bir olay olmuş, bunu problem yapıyorlar.

Bu arkadaşların hepsi dünyayı yakından izliyorlar. Çünkü, ingilizce eğitim alıyorlar. Acaba Amerika, Almanya, İngiltere, Fransa gibi gelişmiş ülkelerden haberleri var mı?

Amerika'da 25 bin kişinin barındığı bir üniversitede değil bir kızın tacize uğraması, en az on delikanlıya bıçak tehdidiyle tecavüz edilmiştir. Hem de kızlar tarafından. Ne olur biraz gerçekçi olalım. Orada gördükleri sapıkları Türkiye'de mumla arasalar bulamazlar. Biz, tüm cahilliğimize ve tüm açlığımıza rağmen en medeni milletiz."

Feryal Çeviköz, çocuğu küçük olduğu için düzenli çalışamıyor ama geçinebiliyor. Esra (solda) ve Ze

Bodrum'un kentli

Doğası ve göçle gelen yeni kasabalılarıyla, yıllardır büyük şehrin sıkıntı ve kaosundan kurtulmaya çalışanların hayallerini süsler Bodrum. Son yıllarda büyük şehirden göç edenler arasında kadınlar oldukça fazla. Çocuklarıyla, yalnız, eşleriyle Bodrum'a göçmüş kadınlarla görüştük. Mutlulukları ve sorunları Türkiye'nin ve dünyanın genel durumundan bağımsız değil, yaşam mücadelesi devam ediyor, ama hayatlarına şehirdekine göre daha fazla anlam kattıklarını, daha özgür yaşadıklarını düşünüyorlar. Hatta, "Burası kadınlar cenneti oldu," diyorlar.

Feryal Çeviköz şu anda üç yaşındaki oğluyla Gümüşlük'te yaşıyor. "Gümüşlük'le ilk tanışmam 1984 yılında oldu. İlk geldiğim anda da zaten hep burada yaşamam gerekiyormuş gibi farklı duygular hissettim. Yirmi dört yaşındaydım. Aklım burada kaldı. Sürekli, arkadaşlara, orada yaşamak lazım derdim. Bir gün öğlen yemeğinde gene bu konu konuşuldu. O anda birden bir şimşek çaktı. Hakikaten bunu bu kadar çok istiyorsam neden gerçekleştirmiyorum dedim ve o öğlen yemeğinden işe dönmedim. Eve gittim, eşyalarımı topladım, otobüse bindim. Ev tuttum yerleştim. 89'a kadar Gümüşluk'te yaşadım, sonra boşanıp döndüm geri. Burada evlendim köy düğünüyle, buranın yerlisiyle. Abuk sabuk nedenlerden ailevi sürtüşmeler, köylü kentli çatışmaları, aldatılmalar gibi üzücü olaylar yaşandı. Oğlum doğmuştu. Geri döndüm, biraz kendime yasaklamıştım burayı. İkinci eşim ben üç aylık hamileyken vefat etti. Çocuğum altı aylık olduğunda 96 yılında tekrar geldim."

Semray Doğan elli bir yaşında. Yaşamının büyük bir bölümü okuduğu, avukatlık yaptığı İstanbul'da geçmiş. 1996 yılında Bodrum'a yerleşmiş ve kendisinden üç yıl önce Bodrum'a yerleşmiş olan meslektaşı Avukat Nurcan Akça Erdoğan ile yazıhanelerini açmışlar.

Zeynep Serdar, 1947 İstanbul doğumlu. 1993 yılında Bodrum'a gelene kadar İstanbul'da yaşamış, çalışmış, evlenmiş. Kendini inançlı bir sosyalist olarak tanımlayan Zeynep, sonradan İBDA-C'nin lideri olan eşi Salih Mirzabeyoğlu'ndan 1988 yılında ayrılmış. Kendi çocuğu yerine koyduğu yeğeniyle Bodrum'a göçünü şöyle anlatıyor: "1988'de boşandım. Beş yıl daha çalıştım İstanbul'da. Çocuk yapmak istemedim, ama sen doğurmak istemiyorsun, Allah sürpriz bir şekilde bir çocuk veriyor. Kardeşimin çocuğu oldu. Kardeşim ruh hastasıydı, fiziksel sorunları da vardı. Çocuğu

daha kolay bir hayat için Bodrum'a soçmişler.

kadınları

doğduğu günden itibaren annem ve ben büyüttük. Annemi kaybettik bu arada. Benim iş yerim Balmumcu'daydı, onun okulu Kartal'da, ev de Kadıköy'deydi. Birbirimizden kopuk bir şekilde beceremeyeceğimi fark ettim. Kalabalık, gürültü. Sadece bunlar için bırakmazdım İstanbul'u. Çocuk için; orada kaybolacaktı. O zaman on bir yaşındaydı. Özel okulda hazırlık okudu, orada sorunları başladı, hiç düşünmeden geldim.

Esra Demirtaş, 1959 İzmir doğumlu. İzmir'de ayını işyerinde çalışırken tanışıp evlendiği eşiyle yerleşmişler buraya. "Önce maden mühendisliğinde okudum. Babam köy kökenli muhafazakâr bir insandı. Tek derdim kendimi rahat hissedebileceğim bir yaşama kavuşmaktı. En büyük alternatif evlenmekti. Üniversiteyi bırakıp komşu oğluyla evlendim. O bir ayakkabı işçisiydi. Aramızda sınıf farkı yoktu, ama kültür farkı vardı. Besim eğitimi almak istedim. Güzel Sanatlar Fakültesi Resim Bölümü'ne başladım. Evliliğim artık çok kötü gitmeye başlamıştı. Ayrıldık. Ben yine ailemin yanına donmek zorunda kaldım. Okula devam ettim. Eve dönmüş olmam yüzünden problemler başladı. Onlar benim evlenmeme de karşıydılar ayrılmama da karşı oldular. Okulu bitirir bitirmez bir yerde sekreterlik yapmaya başladım. Evden ayrıldım, iki arkadaşımla birlikte ev tuttum. İşyerimde şu andaki eşimle ilişkim başladı. Burada daha kolay olacağını düşündüğümüz için buraya yerleştik."

Nedenler benzer

Öyküler farklı olsa da göçün nedenleri benzer. Büyük şehirlerdeki yaşam koşullarının yarattığı maddi-manevi sıkıntılardan kaçmak için gelmişler Bodrum'a. Yaşam mücadelesi burada da sürüyor ama kasaba hayatı hem bazı günlük sorunların daha kolay atlatılmasını sağlarken, hem de doğanın içinde olmak onlara güç veriyor.

Semray Doğan mesleğini İstanbul'a göre daha zevkle yaptığını söylüyor. İşyeriyle evinin arası yürüyerek 15-20 dakika ve burada insanlar yürümekten zevk alıyor. Yürürken taciz edilme korkusu da yok üstelik.

Nurcan Akça Erdoğan doğayla daha ozgür bir ilişki kurduğunu belirtiyor ve ekliyor, "Buraya gelişimdeki asıl etken yabancılaşmaktan kaçmak."

İlişkiler

Komşunuzla kapı önünde bir çay içmenin günlük hayatın bir parçası olduğu kasaba hayatının boğucu bir tarafı da olabiliyor. Herkesin tanıdık olması mahremiyetinizi azaltabiliyor. Burada kadınlar daha rahat yaşıyorlarsa da Nurcan Akça Erdoğan'ın dediği gibi, "Tanışıklık, ona teslinr olursanız inanılmaz bir hegemonya yaratabiliyor." Gerçi konuştuğumuz kadınlar buna pek teslim olmuş gibi değillerdi.

Zeynep Serdar ise büyük şehir eleştirisini abartılı buluyor, Bodrum'da dostlukların "kakara kikiri" etrafında olduğunu söylüyor. İstanbul'daki dostlarıyla ilişkilerinin buraya yerleştikten sonra yoğunlaştığını da ekliyor.

Örgütlü yaşama geçiş

Burada yaşayan kadınların ortak bir ozelliği de yaşadıkları çevrenin sorunlarıyla mücadele etmeyi yaşamlarının bir parçası haline getirmiş olmaları.

Nurcan Akça Erdoğan bunu şöyle açıklıyor; "Belki diğer kasabalardan daha ayrık bir yanı var. Ama genel olarak da bir kasaba müdahilliği var. İnsanların okuma yazma oranının daha yüksek oluşu, pek çok insanın buraya metropollerden gelmiş oluşu, dilinizi aynılaştırıyor en azından. Aşağı yukarı özlemlerinizi ve isteklerinizi aynılaştırıyor. O nedenle kentsel yaşama müdahale olanağınız var, bu da insana zafer duygusu veriyor. Ben İstanbul'da kendimi sürekli şehre karşı yenik düşmüş hissediyordum."

Her zaman her şeyi gerçekleştirmek mümkün olmasa da sivil örgütlenme yaşamlarının bir parçası olmuş. ÖDP'den Gumüşluk Belediye Başkanı adayı olan Feryal Çeviköz yerli kadınların çok fazla katılımcı olmadıklarını ama zaman içinde şehirden gelenlerin etkisiyle katılımlarının artacağını belirtiyor. Semray Doğan, İstanbul'da çalıştığı dönemde de ezilen kesimin ve bu kesimdeki kadınların avukatlığını yapmış. Bodrum'daki çalışmalarını ise şöyle özetliyor; "Bir grup arkadaş örgütlenmeye çalıştık, bir organizasyon olsun istedik. İşte, kadın sığınma evi falan kurmak istedik. Ama bu o kadar kolay değil, çünkü eninde sonunda amatör ruhla, profesyonel olarak yapılması gereken bir çalışma. Bina lazım, çalışacak insan lazım. Bütün bunların finansmanı lazım. Biz de bireysel olarak ne yapıyoruz; vekâletlerini almadan, çünkü vekâletlerini alırsanız vergi dairesi karşımızda, onlara yardımcı olup yol gösteriyoruz. Yine bizim gibi düşünen iş sahibi olanlar vekâlet ücretini ödüyor, biz de indirim yapıyoruz. Sonra geçen sene dünya kadınlar günü sebebiyle bir haftalık bir etkinlik düzenledik. Ben de yasalar ve kadın haklarıyla ilgili bir konferans verdim."

Bodrum'da *Pazartesi* dergisiyle tanıştığım ve artık feminist olduğunu belirten Esra Demirtaş, Bağımsız Kadınlar Grubu nun toplantılarına katılmış. Her ne kadar grup sonra dağılmışsa da kadın olmayı sorgulamaya başlamış ve kendi deyimiyle ordan oraya savrulmasının cinsiyetiyle ilgisini keşfetmiş.

Para az, geçinmek kolay

Bodrum a yerleşmesinin ardından gelen 5 Nisan kararları Zeynep Serdar ın tüm planlarını altüst etmiş. Elindeki avcundaki her şeyi satıp Bodrum'da kurduğu işi batmış. Bir otelde çalışmış, sonra sigorta acentesiyle çalışmaya başlamış. Esra Demirtaş geçimlerini sağlamak için Bodrum'un küçük sulu boya resimlerini yapıp kendi imzasını atmadan satıyor. Söylediğine gore bu iş ekonomik olarak kendilerim kurtarmalarına yetmiş. Nurcan Akça Erdoğan ise para kazanmanın güçlüğünün Türkiye koşullarından bağımsız olmadığını, ama şehirdeki taleplerin burada ortadan kalktığını anlatıyor; "İstekleri ertelemek tabii ki sizi sıkıntıya sokar, ama bunlarsız yaşamayı kabul etmek sizi rahatlatır. Ben İstanbul'da çalışırken iyi koşullarda çalışıyordum. Evim, arabam vardı ama inanılmaz ekonomik sıkıntı çekiyordum. Çünkü talepleriniz farklılaşıyor. İstanbul'da alışverişe çıktığınızda gözünüzün iliştiği raflar başka, burada başka. Yolda gidiyorsunuz bir köylü oturmuş kuru incir satıyor. Niye ben gideyim Migros'tan karamel alayım. Burada üretilen bir şeyi çok az bir zaman ayırarak üreticisinden alabilirsiniz. Hatta bir de çay içer sohbet edersiniz, çok da memnun olurlar.

Feryal Çeviköz çocuğu küçük olduğu ve bakacak kimsesi olmadığı için bugüne kadar sürekli bir işte çalışamamış. Geçimine katkı sağlamak için küçük işler yapmış, ceviz kabuklarından küçük tekneler yapıp satmak gibi. Kendi birikimi ve ailesinin yardımlarıyla çok kısıtlı bir bütçeyle yaşıyor.

Çocuklara özgürlük

Belki de güneye göçenlerde görülen değişimi en çarpıcı şekliyle çocuklar yaşıyor. Büyük şehirlerin yuvalara, iğreti çocuk parklarına mahkûm soluk yüzlü çocukları yerine burada daha özgür ve her açıdan daha sağlıklı çocukları görmek insanı çarpıyor. Kaldığımız köyde komşu evde yaşayan zihinsel özürlü çocuğun bisiklete binişini ve hayata ne kadar katıldığını görünce, kendisinden çok farklı koşullarda yaşayan, özel okullara giden şehirli benzerlerinin ne kadar hayatın dışına itildiğini fark ettim.

Öncelikle yeğeni için buraya gelmiş olan Zeynep Serdar, ondaki değişimden gurur duyuyor; "Turizm meslek lisesinde deniz turizmi okuyor. Ona baktığımda iyi ki buraya geldim, diyorum. Yanlız benim çocuğum için değil, bütün çocuklar için. Çok daha özgür, kişilikli yetişiyorlar. Doğa yönünü hiç anlatmıyorum bile. Burada gideceği yerler belli. İster istemez bir kontrol altında. Bunu büyük şehrin tehlikelerinden korunması anlamında soylüyorum. Burada özgür bırakıyorsun. Gençler yaz sezonunda çalışıyorlar; ekonomik nedenlerle değil, zengin de olsa fakir de olsa. Kendine güveni geliyor, sorumluluk alıyor, bu da çok etkiledi.

Dönmek yok

Geldikleri şehirlerden bağlarını koparmak istememelerine rağmen burada yaşamaktan memnunlar. Mezar yerini bile seçmiş Nurcan Akça Erdoğan. "Bu kendimi buraya ait hissetmemle ilgili bir şey. Donmeyi kesinlikle düşünmüyorum," diyor.

Bir gün küçük bir sahil kasabasına göçmeyi duşunurseniz, dileriz onların tecrübeleri size ışık tutar.

Çiğdem Subaşı

HAK EDİYORUZ!

Bu sayıda, çeşitli nedenlerle ancak genellikle uzun yıllar ya da uzun katlanmalar sonunda kadınların başvurduğu bir hukuki yoldan; boşanmadan söz etmek istiyorum. MK'ye (Medeni Kanun) göre kadın ve erkek için boşanma nedenleri farklılık göstermez, her iki taraf için de aynıdır. Boşanma nedenlerini, (katılmasak da) kanunda yer aldığı ifadeleriyle şoyle sıralayabiliriz:

A. Karı kocadan her biri, öteki eşin zina etmesi nedeniyle boşanma davası açabilir (madde 129). Dava açma hakkı olan karı veya kocanın, zina olayını öğrendiği günden başlayarak altı ay ve her durumda, zinanın yapıldığı tarihten itibaren beş sene geçince boşanma hakkı düşer. Yani kocasının zina yaptığını öğrenen bir kadın, altı ay içinde boşanma davasım açmak zorundadır, altı aydan sonra bu nedene dayanarak dava açamaz. Eğer olayı bilmiyorsa ve aradan beş yıl geçtikten sonra öğrenmişse, yine zina nedenine dayanarak boşanma davası açamaz. Af (bağışlama) halinde dava ortadan kalkar.

Zina, boşanma davası bakımından, ceza hukukundaki tanımından ayrı bir anlam taşımaktadır. Bugün zina Ceza Kanunu'na göre suç oluşturmasa bile, boşanma nedeni olabilir. Yani evli kadın ya da erkeğin bir başkasıyla ilişkisi nedeniyle, ceza hukukuna konu olabilecek bir şikâyette bulunulamasa bile, bu nedene dayanarak boşanma davası açmak mümkündür.

B. Eşi tarafından hayatına kastedilen veya fena muamele yapılan karı veya koca, boşanma davası açabilir (madde 130). Boşanma nedenini öğrendiği tarihten itibaren altı ay ve her durumda, boşanmaya yol açan olayın meydana geldiği günden itibaren beş sene içinde dava açmayan karı veya kocanın boşanma hakkı düşer.

Af (bağışlama) halinde dava ortadan kalkar.

Cana kastın anlamı açıktır:

Bir kimse için yaşamsal tehlike doğuracak nitelikteki eylemler diyebiliriz. Pek fena muamele kavramı içine ise birçok olay ve eylem girebilir. Örneğin; dövmek, eziyet etmek, zorla cinsel ilişki kurmak, ağır hakaretlerde bulunmak gibi.

C. Yuz kızartıcı bir suç işleyen veya kendisi ile ortak hayatı sürdürmeyi çekilmez hale getirecek derecede haysiyetsiz bir hayat süren eş hakkında diğer eş, her zaman boşanma davası açabilir (madde 131).

"Yüz kızartıcı utanç verici" eylemler belirli bir sınırlamaya tabi değildir ancak örneklersek; lursızlık, dolandırıcılık, ırza geçmek, fuhuşa zorlamak bu tür suçlar arasında sayılabilir. Bu ve benzeri birçok durumda boşanma davası açmak mümkündür.

"Haysiyetsiz hayat sürme" konusunda ise yasa "ortak hayatı sürdürmeyi çekilmez hale getirme" şartını öngormekte. Örneğin; sürekli alkol alarak olay çıkaran bir kocaya karşı, birlikte yaşamı sürdürmek de imkânsız hale gelmişse, bu nedene dayanarak boşanma davası açmak mümkündür.

D. Karı kocadan her biri, evlenmenin kendisine yüklediği görevleri yerine getirmemek için eşini terk ettiği ve haklı bir neden olmaksızın evine dönmediği takdirde, ayrılık en az üç ay sürmüş (iki ay ayrı yaşama, bir ay da ihtardan sonra eve donmeyi bekleme süresidir) ve devam etmekte ise, öteki eş boşanma davası açabilir (madde 132). Davaya hakkı olanın isteği üzerine hâkim. diğer tarafa, bir ay içinde

eve dönmesini ihtar eder. İhtar, gerektiğinde ilanen (gazete ilanıyla olduğu gibi) yapılır. Ancak, ayrı yaşama süresi iki ayı doldurmadıkça ihtar kararı verilmesi istenemeyeceği gibi, ihtar kararının karşı tarafa ulaşmasından itibaren bir ayı geçmedikçe boşanma davası açılamaz.

E. Eşlerden biri en az üç seneden beri süregelen bir akıl hastalığına yakalannuş olup bu hastalığın iyileşmesinin mümkün olmadığı da tıbben kanıtlanırsa ve diğer eş açısından, ortak hayatın çekilmez hale geldiği belliyse, boşanma davası açılabilir (madde 133).

F. Evlilik birliği, ortak hayatı sürdürmeleri, kendilerinden beklenemeyecek derecede temelinden sarsılmış olursa eşlerden her biri boşanma davası açabilir (madde134).

Madde 134 dışında saydıklarımız özel boşanma nedenleridir. Madde 134 ise genel boşanma nedenidir, "terk" dışında kalan bütün diğer boşanma nedenleri, aslında genel boşanmanın kapsamına da girmektedir. Bunun yanı sıra, boşanmaya yol açabilecek birçok neden bu maddenin kapsamına girer; sevgi ve saygının bitmesi, kadının gelirinin zorla elinden alınması, aşağılama, eşin suç işlediğini ihbar ederek cezalandırılmasma yol açmak vb. Yine bu maddeye dayanarak, evliliği bir yıh aşkın süren tarafların, her konuda anlaşmaları ve mahkemede hazır bulunmaları halinde, tanık dinlenmesine de gerek olmadan tek celsede boşanmaları mümkündür.

Boşanma nedenlerinden herhangi birine dayanarak açılmış olan davanın reddine karar verilmesi ve bu kararın kesinleşmesinden itibaren üç vıl geçmesi halinde, hangi nedenle olursa olsım ortak hayat yeniden kurulamamışsa, eşlerden birinin talebi üzerine boşanmaya karar verilir.

Boşanma isteğiyle mahkemeye başvurduktan sonra, taraflar birarada yaşamak zorunda değildir. Aslında evlilik süresince ortak bir evi paylaşmak zorunluluğu da voktur, ancak bu bir boşanma nedeni olabilir.

Ayrıca kocasının kusurlu davranışları nedeniyle evden ayrılan ve kocasından ayrı yaşayan bir kadın, bu davranışının kendisini kusurlu konuma düşüreceğini düşunmemelidir. Bu nedenle kendisine karşı boşanma davası açılsa bile, karşı tarafın kusurunu ispat edebildiği sürece haksız duruma düşmeyecektir.

Eğer boşanmak istemiyorsa açılan davanın reddini istemesi de mümkündür

Kadınlar şiddet vb. gibi nedenlerle boşanmak için bir avukata başvurduklarında zaten avukatlık ücreti ya da mahkeme masraflarım ne kadar zorlukla olursa olsun kendileri bulmak zorunda kalıyorlar, dava sürecinde ise karşı taraftan tazminat ve nafaka gibi talepleri oluyor. Ancak bu tür başvuruların dışında, tıpkı kanunun adı gibi "çok medeni" olarak, "ikimiz anlaştık," diyerek başvuran kadınların hali ise bazen bana daha zor geliyor. Aslına bakarsanız onlar da diğer kadınlar gibi bir dolu baskı yaşamış ve bundan bir an önce kurtulma isteğini taşıyorlar, hasbelkader karşı tarafı da ikna etmişler (daha doğrusu talepkâr olmadıkları için karşı taraf ikna olmuş); nafaka, tazminat istemiyorlar, istemeyi bazen ayıp sayıyorlar ve yine mahkeme masrafı, vekâlet ücreti vb. gibi ödemeleri onlar üstleniyorlar. Bize de "ne medeni" bir anlaşma demek kalıyor.

Kısacası bugün "medenice" boşanmak son kertede kadınları huzura erdirse de, en azından dava sürecinde yine erkeklerin işine yarıyor.

Filiz Kerestecioğlu

Aşk varsa

Âşık olduğunuz andan itibaren onu kaybetme korkusu Demokles'in kılıcı gibi tepenizde sallanır ve fısıldar durur: Aşk varsa ayrılık da var!

Gerçekliğin iki durumu olan Yin-Yang gibi aşkın da iki yüzü var: Biri mutluluk. Dişi, Yin gibi insanı doğurmuyor, çoğaltıyor, yaşatıyor, güzelleştiriyor. Madalyonun öteki yüzü ise ayrılık. Erkek. Yang. Azalma, eksilme, parçalanma... Ayrılık işte! Küçük ölüm!

İlkel toplumlar uykuya küçük ölüm derlermiş; ayrılık da bir tür uyku hali, ama uykusuzluk çeken birinin uyku hali. Ve avnı âşık olunduğu zamanlardaki gibi mani-melankolik belirtileri var: İştahsızlık ya da doymak bilmeme, durmadan konuşma ya da hiç konuşmama, geceleri yatmak, sabahları kalkmak bilmeme, soğukta ince, sıcakta kalm giyinme. Sonra ayrılığın bir tür "özgürluk" olduğu mantığına bürünme ve yavaş yavaş iyileşme...

Anneannem derdi ki, "Kavga ettiğiniz zaman kocanın iyi yanlarını düşün... Ayrıldıysanız kötü yanlarım düşün!" Aslında ayrılıktan söz etmezdi, "Öldüyse," derdi... Pratik, pragmatik, akıllı kadındı anneannem, kaybetmenin de bir itibarı olduğunu bilirdi ve bir an önce toparlanmak gerektiğini. Böyle durumlarda aklın sözü geçer mi bilmiyorum ama dergiler ayrılık sonrasında kadınların daha erken iyileştiğini soylüyor. Gözyaşları, bir iki alışveriş, bahar temizliği ve kuaföre gidip saç yaptırmayla saçlarını süpürge edildiği yıllarını acısı unutuluyormuş!.. Meyhaneye gidip tahta masalarda sabahlara kadar içen ofkeli adam tripleri ise Yeşilçam'ın ayrılık raconuna uyuyor. Roller bir yana, gerçekte de kadınlarla erkekler farklı yaşıyor ayrılığı (aşkta da olduğu gibi). Hiç ayrıldığı eşinin yüzüne kezzap atan, evini basıp yedi sülalesiyle birlikte kurşuna dizen kadın gördunüz mü? Kadınlar yapsa yapsa çocukları intikam fıçısına döndürüp kendi dulluğu pahasına da olsa yıllarca boşanmamakta direnerek öç (!) alıyor adamdan. Bu savaşta kimin (ne) kazandığı, kimin (ne) kaybettiği de belli olmuyor.

Ayrılıkta kimin daha fazla dibe vurduğunu anlamak için ayrılığın "hangi ayrılık" olduğunu bilmek lazım. "Ne kadar uzağım senden seninleyken / ne kadar yakının sana / sen gittiğin zaman" (F. G. Lorca) gibi ayrılık mı? "Ağlıyor dişi kertenkele / erkek kertenkele ağlıyor / İstemeyerek yitirdiler / nişan yüzüklerini" (yine Lorca) gibi ayrılık

ayrılık da var!

mı? Yani entel ayrılık mı, erken ayrılık mı, ilk ayrılık mı, geç ayrılık mı, blof mü, kesin ayrılık mı, kurtuluş mu, varoluşçu ayrılık mı, yoksa "yarı ölmek" mi?.. İyi ayrılık mı, kötü ayrılık mı?

İyi ayrılık diye bir şey yok! Madalyonun öbür yüzünde aşk varsa (hatta kalmadıysa bile) ayrılıkların hepsi yıkıcıdır. İki taraf için de, terk eden-terk edilen... Belki biri daha önce gitmiştir, ruhen, öteki de kapıyı çarpıp çıkan olmuştur, resmen. Yani belki terk eden giden değil kalandır ya da terk edilen sessiz sedasız gidendir... En iyisi çoktan içi boşalmış bir "ev"i aynı zamanda bırakıp gitmektir, ama eşit ayrılık da yok!

Bunlar ayrılık bahsinin felsefi ve bastırılmış soylemleri. Aslı, gerçeği, yaşanmışı şöyledir ayrılığın: İlk üç gün ya da üç hafta ya da ilk üç zaman hayvanlar gibi yaşarsınız. Kış uykusuna yatar, çiğ beslenir, öğleden sonra dortte bile pijamayla gezersiniz. Eve, eşyalara, kendinize, bedenimze küsersiniz. Yakında bıyıklarım çıkacak, tüyleneceğim, bitleneceğim duygusu gelir. Tencerede pişirir kapağında yersiniz, bu da zavallılıktır. Size kestane ve çiçek getirmesini beklersiniz, yatak odasına giremez olursunuz. Panoya yapıştırdığınız bir resim yere düşer. Bir akrabanın bebeği büyür, birlikte izlediğiniz dizi biter, içine düşer gibi seyredip asabınızı bozan kadın şovcu doğurur, turfanda meyveler çıkar. Psikosomatik ağrılar gelir gider. Sık sık yaşınızı hesaplarsınız, saçınızı kestirirsiniz... Başka bir gelecek var mı, diye duşunur, merak edersiniz. Ayrıldığınız adam geçmişinizi de karalayıp gitmişse albümlere bakmak isteyip bakamazsınız, kuduzlar gibi. Ama bu yarı koma, uyuşukluk, bakımsızlık (aslında bohem hayatı!) sürecinde belleğiniz canavar gibidir. Geçmiş günlerin sevimli-sevimsiz anıları üşüşür kafanıza: Çekirdek kabukları, boşalan su kapları, bozulan yemekler, telefon faturaları, ayakkabıyla eve girmeler, yeri (niye?!) değişen eşyalar, (niye?!) açık unutulan perdeler, arkadaşların (niye?!) sevimsiz, tatil günü sendromları, temizlik günü krizleri, sırtını döndün, konuşurken yüzüme bakmadın, arabanı benden çok seviyorsun, beni bilgisayarınla aldatıyorsun... "Sen zaten hep... niye ben hep, asıl sen..." diye başlayan kavgalar... Arası gittikçe sıklaşan kavgalar, aşksız barışmalar... "Bir Tarla Kuşuydu Julyet"ten sahneler... Jülyet elinde süpürge, saç baş darmadağınık, söyleniyor. Tembel, şişman ve duyarsız bir Romeo, bıkmış Julyet'in dırdırından, yaka silkiyor. İşte o hareket, işte ayrılığın başladığı an. Hiçbir ayrılık birdenbire değil ki!

Ve hiçbir ayrılık yalnızca iki kişinin ayrılığı da değil... Haberi duyan eş dost, üzüntüleri, yorumları ve kendi evlilik durumlarıyla koşup gelirler. En hain soru üçüncü şahısla ilgilidir: "Biri mi var?" "Biri" ile kastedilen bir "kadın"dır mutlaka. Zaten soru da soru değil, "Biri yoksa ne olum..." anlamında kesin bir tahmindir. Apartman yöneticiniz ana haber müdürü gibi davranır. Anne, yenge ve teyzeler kendi kocalarından çektiklerini anlatırlar, rıkkatli bir dille, sizi terk eden adama da dokundurarak. Kalkıp ıhlamur demlersiniz. Daha orta-genç kuşaktan yakınlarınız, ilk yarım saatten sonra kendi evliliklerini sorgulamaya başlarlar, sizin tarumar olmuş evinizde kendi trajedilerini görerek. Kadın, "Sen de aynı şeyleri yapıyorsun bana!" der. Adam, "Ne alakası var..." İkinci plana atılmanın kırılganlığıyla, kalkıp bir çay demlersiniz. İçeriden tartışma sesleri gelir. Dostlar bu günler içindir.

Ortak dostların erkek tarafının hali daha zordur: Adam, sizi teselli etmek için gelmiş olup evini bırakıp giden arkadaşım da harcamadan işin içinden sıyrılma çabaları içinde gerçekten üzgündür... Çay yetmez, kahve, konyak, cin, şarap hazır bulundurmanız iyi olur. Feminist arkadaşlarınız, "Şimdi sen 'free'misin yani?.. Oh ne güzel!" diye içinize su serperler! Ardından eylem planları yapılır; bütün erkekler aynı olduğundan cezalar da bellidir zaten... Siz, "Bütün erkekler, kadınlar değil, sorun ben ve o..." diye yalvarırsınız. Okur yazar dostlarınız ise, "olay"ın yükselen değerler, ikinci cumhuriyetçiler, hatta irtica ile bağlantısını kurarlar. Biri kalkıp rakı almaya gider...

Çay, kahve, tonik, tekila, kanlı meri, aspirin, diazem, Ahmet Kaya, Leman Sam, *Titanik*, uzun yol anıları, çay molası, insan sesleri, eş dost derken... bin yıllık ayrılığın ilk üç zamanı nasıl olsa geçer. Siz iyi ki televizyon var, yem kasetler çıkıyor, filmlerin biri gidiyor biri geliyor, gazetelerin hafta sonu ekleri ve bunalımlı kadın yazarlar var, dersiniz, dostlar, "Sen güçlüsün, sen atlatırsın, daha iyilerini bulursun, zaten seni çok üzüvordu, kendini beğenirdi, hiçbir şeyi beğenmezdi..." derler. (Güçlü olmak ne, daha iyisi kim, beni şimdi de üzüyor ve beni severdi alçak... Ama yetmemiş...) Ve bellek kayıtlarınız her geçen zaman onun gerçeğinden daha da uzaklaşır. En çabuk bulanıklaşan da ayrılık nedenidir.

Aşk ne kadar eski ve yaşlı bir "duygu" ise ayrılığın nedeni de o kadar eski ve bildik bir "kurgu"dur. Kimse yepyeni, bilinmedik, duyulmadık bir sebepten ayrılmaz. Ama ayrılıkların gerçek nedenini ayrılan iki kişiden başka kimse gerçekten bilemez. Bazen o iki kişi bile bilemez, bilmezden gelir, çünkü elinden bir şey gelmez.

Ayrılığın panzehiri olacak son çare, bize *Çalıkuşu*'ndan miras kalan tam da ve yalnızca kadınlara özgü bir eylem olarak daha büyük bir ayrılık yaratmaktır. Başka bir "yer"de başka bir hayata "re-enkarnasyon" göçü... Erkekler kadınları, kadınlar kentleri bırakır gider. Yeni ayrılıklara doğru güle oynaya

Suna Karaküçük

Demiri hafife almayın!

Kadınların demir gereksinimi, erkeklerden daha fazla. Kadınların demir depolama kapasiteleri de düşük olduğundan dışardan demir desteği gerekebiliyor.

Eğer beslenmeyle yeterli demir alınamıyorsa, alınan demir vücut tarafından yeterince emilemiyorsa ya da kan kaybı (âdet kanamaları ve ameliyat gibi) veya kronik hastalıklar nedeniyle demir kaybediliyorsa demir eksikliği ortaya çıkar. Bu duruma demir eksikliğine bağlı kansızlık (anemi) deniyor.

Anemi oldukça yaygın bir durum. Özellikle kadın ve çocuklarda onda bir düzeyinde rastlanıyor. Demir eksikliğinin ortaya çıkardığı belirtiler ise, yorgunluk, çalışma kapasitesinde düşüş, bağışıklık zayıflaması, cilt ve mukozalarda solukluk, çarpıntı ve baş dönmesi, sık sık nefes nefese kalma, soğuğa karşı duyarlılık ve üşüme, konsantrasyon bozukluğu, çocuklarda beyinsel gelişimde aksama.

Araştırmacılara göre demir eksikliği riski bebekler, çocuklar ve kadınlarda yüksek.

• Bebek ve çocuklarda hızlı bir büyüme temposu olduğundan, gelişmenin sağlanması için daha fazla demire gereksinim vardır. Besinle alman demir genellikle yeterli olmaz.

• Genç kızların büyüme ve âdet kanamaları nedeniyle demir gereksinimleri artar.

• Erişkin kadınlarda gebelik, emzirme ve âdet kanamaları nedeniyle demir gereksinimi artar.

• Bağırsak parazitleri demir eksikliğine yol açabilir.

• Kronik alkol kullanımı ve düzensiz beslenme de demir eksikliği nedeni olabilir.

• Düşük sosyoekonomik düzeyde olanlar, vejetaryenler ve bazı kronik hastalıkları olanlarda da demir eksikliği görülebilir.

Kadınların demir gereksinimi, erkeklerden daha fazladır. Kadınların demir depolama kapasiteleri de düşük olduğundan dışarıdan demir desteği gerekebilir.

Erkeklerin günlük demir ihtiyacı 10 mg. iken kadınlarınki 15 mg. Erkekler ağırlıklarının bir kilogramına karşılık 14 mg. demir depolayabilirken kadınlar ancak 4 mg. depolayabiliyor.

Doğal demir kaynağı olan başlıca besinler beyaz ve kırmızı etlerdir. Baklagiller ve yeşil yapraklı sebzelerde de demir bulunur. Ancak araştırmalar, hayvansal besinlerdeki demirin, bitkisel besinlerdekine oranla daha kolay emildiğini göstermiştir.

Sanılanın tersine ıspanak demirden yana zengin bir besin olmadığı gibi, içinde bulunan fitat adlı bir kimyasal madde nedeniyle demirin emilmesini bloke eden bir özelliği var. Demir takviyesinde dikkat edilmesi gereken birkaç önemli nokta:

• Demirin alındığı öğünlerde portakal suyu içilmeli ya da C vitamini alınmalı.

• Demir emilimini artırmak için demirle birlikte içinde bakır bulunan bir multivitamin alınmalı.

• Demir takviyesi alanların sütlü, kafeinli, kolalı ve karbonatlı içeceklerden, antisitlerden ve çaydan kaçınmaları gerekir (demir alımı ile bu içecekler arasına en az iki saat konmalı).

• Bazı ilaçlarla demir arasında etkileşim olabileceğinden başka bir ilaç kullanma durumunda hekime demir alındığı söylenmeli.

• Bazı duyarlı kişilerde demir, mide rahatsızlıklarına neden olabilir. Demir alımında dışkının siyah renk olması normaldir, endişeye mahal yoktur!

Füsun Özlen

Bebekten sonra işe dönüş

"Kendime olan güvenim sıfırlanmıştı"

Çocuk sahibi olmak ev dışında çalışan kadınların hayatlarını farklı bir biçimde etkiliyor. Çocukla birlikte işe bir süre ara verip sonra geri dönmek ise hem zor bir karar hem de zor bir süreç. Üstelik bu zorluklar yalnızca maddi değil, işten çocuk nedeniyle bir süre ayrı kalan kadınlar için bu sürenin ve dönüşün psikolojik bedelleri de var.

Sena: Ben yirmi dokuz yaşında, yaklaşık on yıllık bir çalışma hayatından sonra çocuk sahibi oldum. Çocuk doğurunca üç ay izm kullandım. İşyerinde on dört-on beş kişilik bir ekibin başında yönetici olarak çalışıyordum. Hem yönetim görevim vardı hem de başka sorumluluklarım vardı. Tabii bu yoğunlukta çocuk bakmak bana tatil gibi geldi o üç aylık izin süresinde. Çok keyifli bir dönemdi, çünkü hamileliğim süresince hiç izin kullanmamıştım. Üç ay sonra çalışmaya başladım, çalışmaya başladıktan sonra çok farklı bir tempo oldu. Aslında fazla zor olmadı o süreç, sadece üzerimdeki sersemliği atmam gerekti. Sanki uzun bir tatil yapıp bıraktığım yerden devam ediyormuşum gibi oldu. Ama işe döndukten sonra altı ay çalışıp işten ayrıldım. Çünkü eşimin iş koşulları daha rahattı. Benim çalışmam senede yirmi günluk bir izinle, küçük bir çocukla çok saçma bir durun olacaktı. O tatil yaparken ben sabah dokuz akşam sekiz çalışıp duracaktım. Güneyde bir ev yaptırıyorduk ve oraya yerleşmeyi duşunuyorduk. Bari biraz daha erken ayrılıp çocukla daha fazla zaman geçireyim, diye düşündüm. Ama Alanya'ya gidince eşim bütün gün inşaatla uğraşırken ben bütün gün çocukla yalnız kalıyordum. Kızımın da en zor donemleriydi çünkü yürüyemiyordu, on bir aylıktı. Bir motel odasında kalıyorduk, küçücük bir odaydı ve kızımın her şeyiyle ben ilgileniyordum, tuvalete bile kızım kucağımda gidiyordum. Çok acayip bir dönemdi. Ama çevremde köylü kadınlar vardı, ben iş yaparken kızımı kucağımdan alıp yardım ediyorlardı. İstanbul'a dönünce bir şok yaşadım. Şehirde çocukla her yere gidemiyorsunuz, kocamın eve gelmesini bekliyordum. Daha önce çalışırken yüküm çok ağırdı, hem işle ilgileniyordum hem kızımın tüm ihtiyaçlarını gidermek için çeşitli organizasyonlar yapıyordum hem de evi çekip çeviriyordum. Ama evde çocukla birden tek başıma kalınca, üzerimdeki diğer sorumlulukların azalmasına rağmen aptallaştım, hiçbir şeyi yapamaz hale geldim. Eve kapandım, kimseyi görmemeye başladım. Akşam eşim işten geliyor. keyif yapmak istiyordu. Bayağı bir bunalım dönemi başladı o sıra.

Nedret: Benim iki çocuğum var. İlk çocuğuma hamileyken işimi bıraktım, zaten İstanbul'da yaşamıyordum. Aslında İstanbul dışına gidecektik, işi bırakacaktım ve aynı dönemde hamile de kalmak istedim. Hamileliğimde çok kilo aldığım için doktorum İstanbul'a gelmemi istedi. Doğum yapınca geri döndüm. Doktorum biraz prensipli biriydi; bana, "Oğlun üç yaşına gelene kadar çalışmayacaksın, ancak üç yaşından sonra çalışabilirsin," dedi. Doğurduğumda yirmi beş yaşındaydım ve panik atak yaşamaya başladım, ama ben o zaman yaşadığımın adını bilmiyordum. Evimiz yoktu, annemde kalıyorduk. Zaten doğumdan bir süre sonra bende çocuğu kaybetme korkusu başlamıştı. Bu yaşadığımı kimseyle paylaşmadım. Hemen doktoru aradım, ona anlattım; bana, "Sezaryene bağlı bir şey gelişmiştir," dendi. Sonuçta yalnız değildim, annemde kalıyordum ama çevredekiler seni anlamıyor. Ben o zaman farklı bir şey yaşarken onlar, şunu ye bunu ye, diyorlardı. Ağzıma sürekli bir şeyler tıkıştırıyorlardı, çok sıkıntılı geçti benim için o dönem. Oğlum iki buçuk yaşındaydı, bir gün televizyonda doktorun biri benim yaşadıklarıma benzer bir şeyler anlatırken bende jeton düştü. O zaman anladım panik atak yaşadığımı. Ve gizlice tedavi olmaya başladım, kimseye söylemedim. Bu arada bana doğum yaptıran doktor da durumu fark edip çocuk üç yaşında olmamasına rağmen, "Çocuğunuz gayet sağlıklı, isterseniz siz çalışabilirsiniz artık," dedi. Sonra annemin yanından ayrılıp başka bir yere taşındık. Orası çok iyi geldi bana. Çevremde çok arkadaşım ve komşum vardı, çok yardımları oldu bana. Tedavinin çok yararı oldu ama aşama aşama oldu bu. En azından işe geri dönmemi sağladı tedavi.

Mine: Ben on dokuz yaşında evlenip hemen hamile kaldım, çünkü eşim çok istiyordu çocuk. Çok gençtim ve çocuk doğurmanın, ona bakmanın, sorumluluğun ne demek olduğunu bilmiyordum. Çok küçük yaşlardan itibaren okuldan arta kalan zamanlarda bile hep çalışan biriydim. Dört aylık hamileyken işi bıraktım. Bu beni pek etkilemedi, çünkü çahşır gibi sabah çıkıp akşam geliyordum eve. Bütün istediklerimi yapıyordum, arkadaşlarıma gidiyordum, sinemaya gidiyordum, sosyal faaliyetlere katılıyordum, oldukça keyifli bir dönemdi aslında. Ama doğurduktan sonra tam da bu kadar faal bir döneme girmişken yumruk yemiş gibi kalakaldım. Doğumum çok zor oldu, çocuğum sağlık bakımından sorunluydu, sabahlara kadar uyumuyordu, avazı çıktığı kadar ağlıyordu. Yaşadıklarıma inanamadım, çocuk kucağımda sürekli ağlıyordum, çocuk da benimle birlikte ağlıyordu. O küçücük yabancı varlığı ne yapacağımı düşünüyordum sürekli. Bir ara aklımı kaybediyorum sandım. Kimsenin yüzünü göremiyor, gazete okuyamıyor, televizyon izleyemiyordum, yaşamdan kopmuştum. Bana yardım etmek isteyen annem, kayınvalidem, komşu kadınlar gözüme uzayh yaratıklar gibi görünüyordu. Çünkü hiçbiri beni anlayamıvordu. Onlar sadece, işte, bebeğin gobeği ne zaman düşer, bebek nasıl yıkanır, nasıl beslenir, sütümün olmasını nasıl sağlayabilirim türünden şeylerle ilgileniyorlardı. Ben ise hayatını bitti, diye yaşıyordum. Sonra bütün öfkem eşime yöneldi, beni kandırdığım düşünmeye başladım. Çünkü o bu durumdan çok da fazla etkilenmedi, her zamanki gibi sabalı işine gidiyor, akşam gelip yemeğini yiyip uyuyordu. Aslında daha sonra eşime haksızlık yaptığımı anladım. Çünkü o da benim kadar hazırlıksız yakalanmış ve neye uğradığım şaşırmıştı. Üstelik birçok gece o da kalkıyor, işten hemen eve geliyor ve çocukla ilgileniyordu. Neyse zamanla rahatlamaya başladım, özellikle bebek büyütme kitabı benim elim ayağım, aklım oldu. Çocuğumla da iletişim kurup bir sıcaklık yakalamaya başlayınca anneliğin zevkli taraflarım da görmeye başladım ama panik halimi üzerimden uzun bir süre tanı olarak atamadım.

Sena: Bizim kuşağın sorumluluk duygusunun çok daha gelişmiş olduğunu düşünüyorum. Ben de senin gibi eşime düşman haline gelmiştim, sürekli dır dır eden bir kadındım o zaman. Bana eşim, "Bütün kadınlar bunu yapıyor, bütün anneler çocuklarıyla yalnız, sen niye bu kadar bunalıyorsun?" dedi. Oysa ben etrafımdaki kadınlara bakıyordum, kimse çocuğuyla yalnız değildi. Mesela kırsal kesimden kadınlar kalabalık yaşıyorlar, dayanışıyorlardı. Obür tarafa bakıyorsun bir bakıcı var, bakıcıyla tatile gidiliyor, kocanın görevlerini bakıcı üstleniyor. Ama biz yalnızız, her şeyi kafaya takıyoruz, çocuğun hastalıkl
gözümüzde büyüyor. Annelik hikây
gereğinden fazla abartılıyor ve yücelti
yor. Zannediyorsun ki bebeği doğur
caksın, bebeği kucağına alacaksın ve

bebek hayatının en önemli şeyi olacak, çok mutlu olacaksın. Ama bunun diğer yanı hiç yok, yani bebeğin hastalanması, bakımının zorlukları, senin hayatın kökten değiştirdiği filan hiç yok. Neyle karşılaşacağımızı hiç bilmiyoruz.

Mine: Çocuk doğurmak ve bakmak tamamen gönüllü olarak, isteyerek yapılan bir şey. Bir kere ilk başta ona olan sevgin nedeniyle her şeyden vazgeçiyorsun. Ama bu tamamen annenin üzerine kalıyor. İşten vazgeçen sen oluyorsun, hayatının başka bir şekle girmesi senden bekleniyor, yani ilk başta başına gelecekleri bilmiyorsun. Sağlıklı olarak kendini bebekli bir hayata hazırlamıyorsun. Benim çocuğum ayrıca sağlık sorunları yaşadığı için benim her şeyden kopuk yaşama sürecim tam beş sene sürdü. Her şeyimi çocuğa göre kurdum, öyle yaşadım. Bu beş senelik süreçte işimi, çevremi, kendimi kaybettim. Çok dışa donuk, çok neşeli bir insandım, aynı anda birçok şey yapabiliyordum ama hepsini yitirdim. Bütün hayatım çocuk ve ev işi oldu uzunca bir süre.

Sena: Bana da çocuğu yitireceğim korkusu gelmişti; sürekli şunu düşünüyordum; Bana bir şey olacak, ben öleceğim, evde yalnızız ve ben öldükten sonra onlar çocuğu bulana kadar çocuk ölecek. Tiklerim oluştu, mesela çöpü dışarı çıkarırdım, çıkarmadan önce elimi elli kere cebime atıp anahtarı almış mıyım diye kontrol ederdim.

Nedret: Ben o kadar zamandan sonra asla işe dönemem, diye düşünüyordum, yapamam gibi gelmişti. Çocuktan sonra işe başlamam elbette eskisi kadar kolay olmadı ama insan daha güçlü oluyor yine de. Tedavi de işe yaradı. İlk zamanlar insanlarla konuşamıyordum, utanıyordum, kızarıyordum. Çocuğu bırakıp nasıl işe giderim, diye düşünüyordum ama daha sonra bırakıp gittim. Bu kadar ağır yaşamama rağmen daha sonra ikinci çocuğa karar verdim. Oysa ilk çocuğum iki yaşındayken o kadar tepkiliydim ki kucağıma başka bir çocuk verdiklerinde panik içinde kalkıp kaçıyordum, ama insan zamanla alışıyor ve ayak uyduruyor demek ki. Bir de ilk çocuktan sonra işe döndüm ve işim çok yoğundu. Yani geceli gündüzlü çalışmayı gerektiriyordu. Bundan da bunaldım aslında ve ikinci çocuktan sonra da işi bıraktım. Şimdi on bir aylık ikinci çocuğum. Tabu ikinci çocuğumun bakımı daha rahat oldu, ilkinde tecrübe kazandım. Yine çalışmaya dönmek istiyorum.

Sena: Ben işe döndüğümde, ilk yazdığım raporu verdiğimde inanılmaz heyecanlandım. Sanki hayatımda ilk defa işe girip çalışıyorum duygusunu yaşadım. Mesela çocuğum olmadan önce üniversiteyi bitirdikten sonra çalışmaya başlarken kendime güvenim tamdı, sanki bana verilen her işi yaparmışım, başarırmışım gibi düşünürdüm. Oysa çocuktan sonra işe başladığımda inanılmaz acemilik çektim, kendime olan güvenim sıfırlanmıştı.

Nedret: Ben sanki kendime daha güvenli oldum, daha güçlü oldum. Hatta kendimi daha birikimli daha enerjik hissediyorum.

Mine: Ben asla bir daha doğurmayı düşünmüyorum. Çocuğum beş yaşındayken anaokuluna verdim, rahatladım. Ama bu sefer iş bulma kaygısı yaşadım, ben artık ne iş yapabilirim ki, neyi becerebilirim kaygısı oluştu bende. Bir kere konuşmayı unutmuştum, hele bir topluluk içerisinde konuşmak bana ölüm gibi geliyordu. Oysa mesela benim söylemek istediğimi bir başkası söylüyordu, yani aslında beynim çalışıyordu ama içime kapandığım için her şey ve herkes çok yabancı geliyordu. Sonra hiç ummadığım şekilde şans yüzüme güldü ve ben hayal bile edemeyeceğim bir işe kavuştum. İlk başlarda inanılmaz zorlandım, bir kere hep kendimi geri planda tutuyor, az konuşuyor ve kendime güvenmiyordum. Zor bir süreç geçirdim, insanlarla tekrar iletişim kurdum. evdeki düzeni yeniden sağladım, çocuğu ihmal etmemeye çalıştım. Şimdi her şey bir düzende gidiyor ama çocuğumun sağlık problemleri sürdüğü için hep tetikteyim. Yani her an işi bırakabilirim, yeniden eve donebilirim düşüncesiyle hareket ediyorum. Ama buna hazırlıklıyım çünkü bir anlamda hayatımı çocuğuma göre yönlendirdim ve çocuğum benim için her şeyden daha önemli.

Sena: Aslında çocuk süreciyle birlikte insan özguvenini yitiriyor ama bunun karşılığında da farklı bir bakış yakalıyorsun. Yani hayatta çocuktan başka her şey ikinci planda kalıyor. Mesela ben daha önce eşimle problemler yaşıyordum sonra bunu aştım, yani çocuğu düşününce başka bir güç geliyor insana, o olduğu için yapmalıyım diyorsun, başarmalıyım diyorsun. İşte o ilk güvensizliği yenip hayata geri dönmek gerekiyor. Ama şimdi o yırtamayan insanları çok iyi anlıyorum. Mesela gazetelerde, işte, beş çocuğunu, kocasını terk etti, kaçtı diye kadınlarla ilgili haberler okurdum, o zamanı çok acımasız eleştirirdim. Çok yadırgardım onları, nasıl yapabiliyorlar diye. Oysa şimdi çok iyi anlıyorum o kafayı yiyenleri, kocasını doğrayanları, çünkü yırtamadığın zaman bu olabiliyor diye düşünmeye başladım. Yani bazı olanakları bir yerden bulamadığın zaman kendi kendini tüketebileceğin bir noktaya gelebilirsin. Yırtamadığın zaman bir süre sonra kocanı ya da çocuklarını düşman olarak görebileceğin bir yere gelebilirsin gibi hissediyorum. Üstelik Türkiye'de çocuk doğuran bir kadının tekrar işe girip çalışmasının hiçbir altyapısı yok. Alışverişe gidecek yerin, yolda çocuk arabasıyla gidecek yolun, çocuğunu götürebileceğin parkın yok. Acayip paralar verebilmeyi göze alamıyorsan çocuğunu bırakabilecek kreş yok, bu çok acımasız bir şey, bunu çok anlıyorsun.

Mine: Ama bir de şu var, annelik inanılmaz pompalanan bir şey. Yani her kadın anne olacak, çocuk büyütecek filan. Sürekli bu pompalanıyor üzerimize, ama çocuktan sonraki süreçte işe donmemizi, sosyal faaliyetlerimizi sürdürmemizi, politikayla ilgilenmemizi sağlayacak hiçbir şey de yok. Aslında bence istenen tek şey, siz çocuk doğurun, ev işlerinizi yapın, kocanıza rahat bir ortam sağlayın ve orda kalın, yani evinizde kalın.

Sena: Oysa çocuk yapmamak da çok doğal bir seçim ve bütün bu pompalamaya karşın çocuk yapmayanları çok takdir ediyorum. Ben kendimi çok sınırda biri olarak görüyorum, eğer eşim daha farklı bir anlayışa sahip olsaydı, benim şartlarım biraz daha farklı olsaydı, çocuk bana çok fazla gelecekti, oysa ne gerek var bütün bunlara. Sonuçta çocuk doğurmamak da bir tercih olabilmeli.

Mine: Mesela Nedret bütün yaşadıklarına rağmen ikinci çocuğu doğurmuş, ben ise hâlâ eskiden yaşadıklarımı düşündüğümde tüylerim ürperiyor. Elbette çocuğumu çok seviyorum ve her şeye rağmen onu doğurduğuma pişman de-

SİZ OLSAYDINIZ NE YAPARDINIZ?

Geçen sayımızda arkadaşının sevgilisiyle birlikte olan ve ona âşık olduğunu hisseden Nesrin'in mektubunu yayımlamıştık. Böyle bir şey Nesrin'in başına ilk defa geliyor ve ne yapacağını bilemiyor.

"Dayanacak gücüm kalmadı..."

Bir yıl önce eşimin beni aldattığı hissine kapıldım, takip etmeye başladım. Bundan üç ay önce kapıcının karısı ile bodrumda yakaladım. Evimiz giriş katı, bodrum katı benim bir aşağım oluyor. Kapıcının karısı itiraf etti. Çünkü ben sıkıştırdım; "Aşağıda ne yapıyorsunuz, doğruyu söyle. Ben her şeyi biliyorum," deyince kadın çözüldü. Kadın 25 yaşlarında, kocam ise 52. Ama kocam bu durumu asla kabul etmedi. Oysa benim ayak seslerimden eşim kaçtı, gördüm. Olaydan üç gün sonra eşimden boşanmak için mahkemeye başvurdum, avukat tuttum. Kocam asla boşanmayacağını söylüyor, "Seni vururum, sensiz bir hayat düşünemiyorum," diyor. Durumu oğluma ve kızıma söyledim. Oğlum ayrılmamızı kesinlikle istemedi; "Sen nelere katlandın, bu çok hafif kalıyor. Sonra bu işi herkes yapıyor, yani her koca karısını bir şekilde aldatıyor," dedi. Kızım ise asla kabullenmedi; "Boşanmalısın ve aldığın her kararı onaylıyorum," dedi. İkisi de yetişkin. Kadın gündelikçi, temizlik işlerine gidiyor, bana da sürekli geliyordu. Aslında şüpheleniyordum ama kocama fazla güveniyor ve yakıştıramıyordum.

Bir yıl önce rahim ameliyatı oldum. Eşimin davranışları değişmişti. Bazen bu ilişkiyi gülünç buluyor, eğleniyor, kendimi avutuyorum. Bazen de çok korkunç ve iğrenç buluyor, öfkeleniyorum, cinayet bile işleyebilirdim. Çünkü otuz yıllık birlikteliğimizde çok çektim. Her olumsuzluğu her kadın gibi ben de yaladım yuttum. Sonuçta karşılığı bu oldu. Aldatılmak çok kötü bir duygu, adını bile koyamıyorsun. Geçmişte olup bitenleri sineye çektim, şimdi tepki gösterdim, şaşırdı; "Sana kim akıl veriyor, dostun mu var? Birlikte olup beni öldürecek misin?" diyor, saçmalıyor. Şaşırmış durumdayım. 3,5-4 ay oluyor, şoktan yeni yeni çıkıyorum ve hâlâ ilişkisi devam ediyor sanırım.

Bir evde iki yabancıyız, zaman zaman sıcak duygular oluyor ama o da alışkanlık herhalde çünkü duygular devam etmiyor. "Çok üzgünüm," diyor ama inandırıcı olamıyor...

"Bana bir ay daha süre tanı, sonra başımı alıp gideceğim," diyor. Yani demek oluyor ki hep katlandın, yine katlan! Ama dayanacak gücüm kalmadı...

Gül

Ben de aldatıldım...

Sevgili Nesrin, durumun çok zor. Ama duygularının yeşermesine izin verirsen daha da acı çekersin. Bence Tayfun ikinizi de idare ediyor. Siz iki arkadaş birbirinize düşeceksiniz, o ise ikinizle birden ilişkisini yürütecek. Çünkü maalesef kadınların birbirleriyle olan ilişkileri birlikte oldukları erkeklerle olan ilişkileri kadar sağlam olmuyor. O erkekler gelip geçse de, arkadaşlarımız hep baki kalsa da yine de erkekleri tercih ediyoruz. Arkadaşınla arana bir erkeğin girmesine izin verme. Önümüz yaz, bir tatile çık ve bu ilişkiyi bitir. Mutlu olmam dilerim.

Dilek

Düşünmeye ihtiyacınız var

Sevgili Nesrin, boşa endişeleniyorsun. Arkadaşınla konuşmadan ne tepki vereceğini bilemezsin. Belki de seni anlayışla karşılayacaktır. Âşık olduğunu söylüyorsun, bu her zaman yaşanacak bir durum değil. Bu fırsatı bu kadar kolay gözden çıkarmamalısın. Hülya'yla konuş, onun duygularını öğren. Kararını ondan sonra ver. Umarım her şey dilediğin gibi olur.

Nuran

Her insan hata yapar

Nesrin, bunu nasıl yaparsın? Bir erkeğin sizi böyle birbirinize düşürmesine nasıl izin verirsin? Tayfun'la aranızda bir şeyler başladığını hissettiğinde onu görmemeye çalışmalıydın. Zararın neresinden dönülse kârdır, bu yakınlaşmaya hemen bir son ver.

Rabia

Yaşasın özgür aşk!

Sevgili Nesrin, Aşk kolay ele geçmez, her şeyi boş ver, istediğin gibi yaşa.

Rumuz: Özgür kız

Aldatılmak

Kadınların çilesi

Bırakın evlilik içinde aldatmayı, gençler artık flört ederken bile aldatıyorlar.

Kadınlar aldatılmalı mı? Hele bir de erkek çok para kazanmaya başlarsa; bunun karşılığı eşini aldatması oluyor. Aldatmazsa eğer bu düzen aksar. Çevremde bulunan bir insanın düştüğü durum beni çok üzdü. Kadının elinden her iş geliyor, iki de oğlu var. Eşi ise bir turizm yerinde kapı pencere yaparak güzel para kazanıyormuş. Sonra orada bir kadınla yaşamaya başlamış. Daha sonra adam müteahhit olmuş. Adamın o kadından çocuğu olmuş, eşi bunu bir tesadüf sonucu öğreniyor. Tabii ki kadın yıkılıyor, ama yılmıyor, kabulleniyor. Şimdi öğrendim ki bir kadın daha varmış adamın hayatında. Bunların masrafları ve gereksiz harcamalar tabii ki adamı batırıyor, iflas ediyor. Eşi ise ona destek oluyor. Eşi konuşkan, girişken iyi bir insandır. Ama şu "kadınların çilesi," deyip geçmek yok mu kahrediyor beni.

Bırakın evlilik içinde aldatmayı, gençler artık flört ederken bile yapıyorlar bunu. Çevremde çok kişi var böyle yapan. Beğendikleri kıza arkadaşlık teklif ediyorlar, çıkıyorlar, başka okuldan başka bir kıza da arkadaşlık teklif ediyorlar, onunla da çıkıyorlar. Kızların da çoğunlukla bundan haberi olmuyor. Bunları yaparken de öyle böbürleniyorlar ki... Aileleri bile bundan övünüyor. Ama bir kız bir erkeği aldattığında yer yerinden oynuyor. Hele erkek o kızı seviyorsa, kızı ve kızın sevgilisini dövmeye bile kalkıyor çoğu zaman. Biz de bunlara; "kadınların çilesi," "hak ediyor," demek yerine bu kalıpları yıkalım. Tabii ki bu kalıpları da ancak biz kadınlar yıkabiliriz. Artık bazı şeyleri değiştirmeliyiz, bu da bizim elimizde.

Mürşide Nartsoy

Dersimiz matematik, hocamız kadın düşmanı

Matematikle uğraşan kadınlar gün geldi cadı diye yakıldılar, gün geldi kiliselerde hesap verdiler, gün geldi üniversite kapılarından kovuldular. Pek çoğu aile kurumunun baskısı altında gönül verdiği dalla uğraşmayı sürdürdü. Adlarını belleklerden, üniversite kayıtlarından sildiler.

Kadınları matematik alanında destekleyen kuruluşlar

Bu alanda çalışan küçük büyük pek çok kuruluş var. Etkinlikleri en çok duyulanlar şunlar:
The Comittee for Women in Mathematics, Kanada'da kurulmuş ama sistemli çalışması pek çok kadın kuruluşuna örnek teşkil edebilecek düzeyde. 1992'den beri faaliyet gösteriyor. Kadın matematikçilerin ülke çapındaki konumlarını değerlendiriyor. Eğitimde fırsat eşitliğim hedefliyor. İş şartlarını araştırıyor.
CAMEL de Kuzey Amerikalı bir kuruluş. Hatta CWM'nin temelini hazırladığını söylenebilir. Kadın matematikçilerin karşılaştıkları zorluklara eğiliyor.
SDMS Amerika Birleşik Devletleri nde çalışan bir örgüt.
Friends of Women in Mathematics (Matematikte Kadın Dostları) adlı bir başka grupla birlikte matematik alanında eğitim gören kadınlara iş ve araştırma olanakları sağlanması konularında çalışıyorlar.
EWM (Avrupalı Kadın Matematikçiler Birliği) ise amaçlarını kadınların matematiğe ısınmalarını ve eğitimleri sırasında engellemelerle karşılaşmamalarını sağlamak, bu alanda kariyer yapanları biraraya getirmek ve bilimsel çalışmalarda fikir alışverişine yardım etmek olarak açıklıyor. Eğitimdeki eşitsizliklerle de mücadele edildiğini belirtiyor
Fen bilimleri ve matematik eğitimi gören Avrupa ve Amerika'daki kadın öğrencilerden oluşan **WSS** ise bu alanlardaki fırsat eşitsizlikleri ve ayrımcılığa karşı bir takım raporlar ve öneriler hazırlıyor. Sınıflardaki cinsiyet ayrımcılığını önlemek amacıyla öğretim üyelerine ayrıntılı öneriler içeren raporlar yolluyorlar.

Hypatia tarihin bilinen ilk kadın matematikçisi. Milattan sonra 370-415 yılları arasında yaşadığı düşünülüyor. Hypatia İskenderiye'de doğuyor ve astronomi, matematik, astroloji ve felsefe eğitimi alıyor. Yeni Platoncu akımdan etkileniyor. Kendi okulunu oluşturuyor ve aralarında dönemin pek çok ünlü simasının da bulunduğu öğrencileriyle birlikte hiperboller, elipsler ve paraboller üzerine çalışıyor. Hem felsefeye ve matematiğe duyduğu aşk hem de dillere destan güzelliği ile kısa sürede tanınıyor. Ama Hıristiyan yobazlar bir türlü boyun eğdiremedikleri bu etkileyici kadının sonunu hazırlıyorlar. Hypatia bir akşam kendisine saldıran, çırılçıplak soyduktan sonra bedenini parça parça doğrayıp sokaklarda sürükleyen bir yobaz tarafından öldürülüyor. Ne var ki, Hypatia nın fikirleri ve yapıtlarını yok etmeye ne erkek şiddeti ne de yobazlık yetiyor, bu çalışmalar bin yıllar ötesine ulaşabiliyor. Aydınlanma Çağı'nda şairlere, Newton gibi bilim insanlarına, Descartes ve Leibniz gibi düşünürlere ilham kaynağı oluyor. Üstelik Hypatia yobazların, kadın ve özgürlük düşmanlarının bütün çabalarına rağmen tarihin tek kadın matematikçisi olarak kalmıyor. Mirasını bugün aynı alanlarda çalışan pek çok kadın başarıyla taşıyor...

Matematikçi kadınlar tarihi Hypatia'dan sonra da pek çok çarpıcı öyküyle sürdü. Matematikle (ya da bilimin herhangi bir dalıyla) uğraşan kadınlar gün geldi cadı diye yakıldılar, gün geldi kiliselerde hesap verdiler, gün geldi üniversite kapılarından kovuldular. Pek çoğu eş ve çocukların, aile kurumunun baskısı altında gönül verdiği dalla uğraşmayı sürdürdü. Pek çoğunu hiç tanımıyoruz. Adlarını belleklerden, üniversite kayıtlarından sildiler. Adları bize ulaşabilenler bütün adları unutturulanların, yapıtları yok edilen, yok sayılanların mirasını da anmamasamıza yardım ediyor.

"Bana şiirsel bilimi ver, anne!"

Kadın matematikçiler dendiğinde çarpıcı çalışmalarının yanı sıra ilginç yaşamlarıyla da anımsanan adlar var. İngiliz şair Lord Byron'ın kızı diye de bilinen Ada Byron, aynı zamanda kadın hakları savunucusu ve yazar olan Rus Sofia Kovalevskaya, Arjantinli insan hakları savunucusu Cora Batto de Sadosky, Kiliseye bile eğitim haklarını kabul ettiren İtalyan Elena Piscopia ilk akla gelenler.

Ada Byron (1815-1852) dünyamızın ilk bilgisayar tasarımcılarından. Annesi, (artık şair erkeğin ne kötülüğünü görmüşse) kızı kocasına çekmesin, şair filan olmasın ister. İstediği olur. Ada, annesine yazdığı bir mektupta "Madem bana şiir vermiyorsun, bari şiirsel bilimi ver anne!" der. Gerçekten matematiğin şiirini yakalayabilir, matematiğe şiirin metaforlarıyla yaklaşır. Şaşırtıcı yaratıcılığıyla, o dönemde akla hayale gelmeyecek tasarılar üretir. Bunlardan biri de bir bilgisayar tasarımıdır. Otuz altı yaşında, daha çalışmalarını tamamlayamadan ölüvermeseydi, belki de bugün Adasoft 99 ya da Apple Adatosh'u kullanıyor olurduk. Neyse ki Ada'nın hizmetlerini unutmaz bilgisayar dünyası ve 1960'larda temelleri atılan bir yazılıma onun adını verirler...

Sofia Kovalevskaya (1850-1891) matematikçi kadınların en ünlülerinden. Yazarlığıyla da tanınır. Yaşamını kadınların üniversitelerde ayrımcılıkla karşılamasını önlemeye adar. Kendi akademik kariyeri için uzun yıllar mücadele eder Uzun süre matematik sevgisini kimse ciddiye almaz, üniversite kapıları yüzüne kapanır. Sofia keçi inadını kuşanır. Gazetelerde bilimsel makaleler yazarak adını duyurur. Nihayet kadınları kabul eden nadir okullardan Stockholm Universitesi'ne girer, doktora yapabilir. Kocasının intiharıyla sarsılır ama çalışmalarına ara vermez. Bulunduğu yere kolay gelmemiştir, yola devam etmesi şarttır. On dokuzuncu yüzyıldaki kadın hakları mücadelesinde önemli sayılabilecek yazılar kaleme alarak kadınları bilimden uzak tutmaya çalışan görüşleri eleştirir. İkinci eşi Maksim herhalde bu yazıları dikkatle okumamış olacak ki, ona "Ya işin ya ben," diye rest çeker. İşini bırakıp kocasıyla Fransa'ya gitmeyi reddeden Sofia sonunda depresyonun çıkmaz sokaklarına dalar. Şiddetli depresyon ve zatürree sonucu yatağa düşer. Mücadelelerle geçen yaşamını kırk bir yaşında noktalar.

Ondan yarım asır sonra doğan **Sheila Macintyre** (1910-1960) ise onun göze aldıklarını yaşamaktan kaçınır. Cambridge Üniversitesi'nin gelmiş geçmiş en parlak matematik öğrencilerinden ve İngilizce'den Almanca'ya ilk matematik sözlüğünün hazırlayıcılarından Sheila üniversite çevrelerinin ve kocasının baskısına karşı koyamaz. Ömrünün yarısını kocasının asistanı olarak geçirir. Matematikle uğraşması gereken zamanın çoğunda adama çay pişirmek zorunda kalır.

Hemen hemen aynı yüzyılda yaşayan **Emilie Martin, Elizeveta Fedorovna, Kate Fenchel** ve **Julia Bowman Bobinson** matematik alanındaki çarpıcı teori ve çalışmalarına, yayımladıkları kitap ve makalelere rağmen üniversitelerde arka plana atılırlar. Kate'in yirminci yüzyılın başlarında, Berlin'de master yapmasına bile izin vermezler. Elizaveta'nın (1845-1919) ders vermesi, öğretmenlik yapması engellenir. Julia Bowman (1919-1985) yoksulluk ve umutsuzluk içinde ancak öğretmenlik yaparak karnını doyurur. Uzun yıllar çabaladıktan sonra nihayet 1975'te Ulusal Bilim Akademisi'ne seçilen ilk kadın olur **Charlotte Barnum** un (1860-1934) önü ise önyargılar yüzünden kapatılmıştır. Yale Üniversitesi'nde yaptığı çalışmaların kayıtları bile yok edilir.

Matematikçi kadınları kütüphaneci yapalım

Mary Everest (1832-1916) kendi Everest'ine tırmandırılmaz bir türlü. Amcası George, Everest adını verdiği dağda villarca gezindikten sonra ülkesine dönmüş ve küçük yeğeni Mary'ye ilham kaynağı olmuştur Mary maceracı amcasından aldığı gazla, matematiğe tutulur ve on üç yaşında sistemli bir biçimde çalışmaya başlar. Evlenince çalışmalara ara vermek zorunda kalır. Kocası sayılarla haşır neşir olmasından pek hoşnut değildir. Ondan entegral, hiperbol filan değil, pilav, fasulye beklemektedir. Ama neyse ki erken toprağa karışır. Mary'yi matematik aşkı ve en büyüğü altı yaşında beş çocukla başbaşa bırakır. Mary matematikçi olmak isterken kendini kütüphanecilik yaparken bulur. (Matematikçi kadınlar tarihinde tek kütüphane vakası onunki değil. Başka matematikçi kadınlar da okullara ancak kütüphaneci konumunda girebilmişler.) Mary kütüphaneci olarak rahat durmaz. Başlar matematik eğitimi üzerine kitaplar yazmaya. Kadınlara çocukların fizik bilimine yönlendirmeleriyle ilgili mesajlar veren kitabı ülke çapında tartışmalara neden olur. Sonuçta Mary'yi kütüphanenin kapısına koyarlar. Artık işsiz ve yalnızdır. Ama yıkılmaz, direnir, yazı alanındaki çalışmalarını yaşamının son günlerine dek sürdürür.

Matematiğe gönül veren bir başka Mary, **Mary Fairfax Somerville**

(1780-1872) ise ondan bir yüzyıl önce yaşamıştır ama daha şanslıdır. O da kocasını gömdükten sonra kendini bilime verebilecek fırsatı bulur. Gerçi yeniden evlenir ama bu kez akıllanmıştır, kendini matematikten uzak tutmayacak bir adamı kendine eş seçmiştir. Ailesi ona, "Bu kez bari iyi bir eş ve akıl başında bir kadın gibi davran," derse de dinletemez. Mary Fairfax manyetiklere ve uzaya merak sarar ve Kraliyet Astronomi Birliği'ne alınan ilk kadın olur. Astronomi alanında çığır açan yapıtlara imza atar. Doksan iki yaşına dek her gün sabah beş saat ileri cebir çalışır ve problem çözer. Son nefesine dek zekâsıyla insanları büyüler.

Elena Piscopia (1646-1684) ve Maria Agnesi on yedi ve on sekizinci yüzyılda kadınların eğitimine en sıcak bakan ülkelerden İtalya'da doğmanın avantajını değerlendirirler. İkisi de matematik alanında çalışır ama kendini bu alanla kısıtlamaz. Elena Kilise'ye hesap verir, teoloji ve felsefe dallarında çalışır. Altı dil öğrenir, arp ve keman çalar, besteler yapar. Hiç evlenmez, Venedikli damat adaylarına yüz vermez. Otuz sekiz yaşında tüberkülozdan öldüğünde İtalya'daki bilim çevrelerini yasa boğar. Bugün oralarda bir heykeli var.

Kadın hem matematikçi hem anti emperyalist olmaya görsün...

Cora Ratto de Sadosky (1912-1981) matematikçi kadınların en tehlikelilerinden. Arjantin'de doğar. Yaşamını ırkçılık, ayrımcılık ve emperyalizmle savaşmaya adar, matematiğin yam sıra. Nazilerin Avrupa'daki yükselişine karşı ülkesinde Zafer Birliği'ni kurar. Latin Amerika'daki ilk kadın kitle kuruluşudur bu. Elli binden fazla üyesi vardır. Nazizmle mücadele konusunda çalışanlar için para toplarlar ve fikirler üretirler. Cora 1945'te Uluslarası Kadınlar Birliği'ne kurucu üye olarak katılır ve Arjantinli hemcinslerim temsil eder. Uzun süre Avrupa üniversitelerinde matematik alanında çalışmalar yapar. Kocasıyla birlikte Buenos Aires'te bir Fen Bilimleri Üniversitesi kurar. Modern burs sistemlerinin uygulamasını başlatır. Kadın öğrencileri yüreklendirir. Kuantum fiziği ve matematik konusundaki çalışmalarıyla sivrilir. Dünyanın her yerinden onlarca öğrenciyle çalışır. 1965'te Arjantin halkını Vietnam Savaşı nın tehlikeleri ve zararları konusunda bilgilendirmek üzere *Columna 10* adlı bir dergi çıkarmaya başlar. 1966'daki ordu darbesi yüzünden matematik bölümündeki görevinden istifa eder ve eylemciliğe soyunur. Ordu onu ve kocasını derhal sürgüne yollar. 1981'de sürgünde öldüğünde arkasında bıraktıkları arasında genç kadın matematikçilere verilen ve adını taşıyan ödül de vardır.

Dünya çapındaki kadın matematikçilerden söz ederken Colombia Üniversitesi'nın kadınların lisansüstü eğitim yapmasını engellediğini açıklayan Amerikan Bilim İlerleme Kurulu başkanlarından **Mina Rees** (1902-1997), İngiltere'de engellendiği için Avustralya'ya giden ve orada Matematik Öğretmenleri Birliği'ni kuran **Hanna Neuman** (1914-1971), dünyanın ilk kadın matematik doktorlarından **Goldie Horton** (doğum tarihi bilinmiyor), siyahların matematik eğitiminde hak ettikleri yeri almaları için çabalayan ve Amerika Ulusal Matematikçiler Birliği'ni kuran insan hakları savunucusu **Etta Falconer** (d. 1933), ilk kadın Macar matematik doktoru, yapıtları on dört dile çevrilen **Rozsa Peter** (1905-1977) ve çıkardığı dergilerle bilim dünyasını etkileyen Çinli **Sun Yung Alice Chang** (d. 1948) de anılması gereken belli başlı adlardan.

Günümüzde kadınların bilim alanındaki çahşmalarının hâlâ zaman zaman önyargılar yüzünden engellendiği biliniyor. Ama kadın matematikçiler artık bu tür engellemelere karşı daha bilinçli direnebiliyorlar. Dünya ya da ülke çapında çalışan birlikler, dernekler kuruyorlar. Kadınların matematikten neden korktuğu üzerine çalışmalar yapıyor, korku ve önyargıları sona erdirmeye uğraşıyorlar. İskenderiyeli Hypatia uzaklardan bir yerlerden izliyorsa, gülümsüyordur. Torunları çetinceviz çıktı çünkü.

Gamze Deniz

"Matematikçi kadınlar iyi durumda"

Prof. Dr. Betül Tanbay, European Women in Mathematics (Avrupalı Matematikçi Kadınlar Birliği) Türkiye Koordinatörü

European Women in Mathematics, neden kadınların tarih boyunca matematikten uzak durduğu, neden tarih boyunca matematikçilerin yüzde doksan dokuzunun erkekler arasından çıktığı konularıyla ilgilenen bir kuruluş ve bu konudaki onyargıları ortadan kaldırmayı amaçlıyor. Ben bu kuruluşun hem Türkiye koordinatörüyüm, hem de yönetim kurulundayım. Bu nedenle rakamlar konusunda biraz bilgim olduğunu söyleyebilirim. Bizim Türkiye'de şöyle bir avantajımız var belki de, üniversitelerin Batılı anlamda biçimlenmesi oldukça yem bir gelişme. Bu nedenle kadın erkek ayrımı yapıldığı dönemlerde zaten bizde üniversite kavramı pek oluşmamıştı. Batı'da Harvard gibi belli başlı üniversitelerin kadın öğrenci kabul etmesi çok yakın tarihte gerçekleşmiştir. Onlar çok eski üniversiteler. Tabii, özellikle Avrupa'da erkeklerin kulüpleştiği kurumlardı akademiler. Daha eski dönemlerdeki kadın erkek eşitsizliği ve toplumdaki konumlar şunları belirledi. Bizim Türkiye'de bir avantajımız var, biz de üniversite kavramı kadın erkek ilişkisinin genel anlamda geliştiği bir dönemde kurulduğu için ayrımcılık ve önyargı fazla yansımadı. Kadınların yem oy vermeye başladıkları dönemde bilim alanındaki çalışmalar da yeni yeni kendini gösteriyordu. Günümüzde Türkiye'deki kadınların bilimsel çalışmalar anlamında erkeklerden geride kalmaları durumu yok, bence. Nitekim rakamlara baktığımızda matematik bölümlerindeki kadın oranlarına baktığımızda, çok iyi durumda olduğumuzu düşünebiliriz. Batıdan çok çok yüksek. Yüzde 45 civarında. Bu hem iyi, hem kötü. Zaten matematikle uğraşan kesim çok geniş değil. Az insan bu alanda çalışma yapıyor, bu azlığın içinde kadın oranı yuksek çıkıyor. Dışardan gelenler bizdeki orana şaşırıyor. Ama Türkiye yeni gelişen bir yer, oturmuş erkek kulubü ortamı yoktu. Bu nedenle rahat ettik. Cumhuriyetten sonraki eğitim seferberliğinde kadın erkek ayrımı olmadı. Öğretim üyeliği konusunda ise özellikle maaşlar düşük, çalışma saatleri de esnek olduğu için kadınlar daha aktif davranabildiler. Kadınlara bu koşullar daha uygun geldi. Batı'da kadınların çalışmalarının engellendiği çok yaygın bir iddiadır. Ama ben dışarıda okurken böyle bir şeyle hiç karşılaşmadığımı söyleyebilirim. Zaten kendim daha az şansım olduğunu düşünmedim Türkiye'de matematikçi kadınlar böyle bir engelle karşılaşmıyorlardır. Ama ne yazık ki, kızını üniversiteye, okula yollayan aile sayısı az, başka yerde önü kesiliyor kadınların. On yıl önce, ilkokuldan sonra ortaokula yollamıyordu aileler kızlarını. O nedenle üniversiteye gelmiş kızlara, "Aman matematik okuma, bunu yapamazsın," denmiyor. Türkiye'nin koşulları Batı'dakinden çok farklı. Ama Batı'da hakikaten kendini çok ezilmiş hisseden kadın matematikçi var. Berkeley Üniversitesi'nde bir kadın vardı, hep anlatırdı. Tezini vermiş. Tezinde teşekkür ettiği insanlar varmış, tabu çoğu erkek matematikçilermiş bunlar. Tezi inceleyenler, "Aa, buna mı teşekkür ediyorsun, demek o varmış arkanda, o yardım etmiş." diye aşağılayıcı yorumlar getirmişler. Bu tür olaylar sıkça anlatılırdı.

Kadınların sayısal bilimlere yatkın olmadıkları yolunda bir önyargı var mı?

Var, ama bu benim hiç katılmadığım bir şey. Asla katılmıyorum. Siyahların da beyazlardan daha az zeki olduğunu öne sürenler var, bu alanda kitaplar yazanlar, biyolojik açıklamalar getirenler var. Katılınabilecek şeyler değil. Benim öyle bir önyargım yok. Ama benim kadınlık hormonlarının beyni nasıl etkilediği konusunda bir bilgim de yok. Tabii, birine sürekli, sen bunu yapamazsın, derseniz, onun cesaretini kırarsınız.

Koordinatörü olduğunuz kuruluş buradaki ortama nasıl yaklaşıyor?

Türkiye EWM'in bir parçasıdır. 1997'nin Aralık ayında bir toplantı yaptık. Tam Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne alınmadığı yıl. Tam o gün ben yönetim kuruluna seçildim. Biz o tür kurumlarda yeterli temsilci bulundurursak Avrupa Birliği'ne üye olmak gibi bir sorunumuz olmaz, diye düşünüyorum. Türkiye kendini bilimiyle temsil etmeli. Türkiye Avrupa matematik ortamının içinde. Ama buradaki koşullar farklı.

Türkiye'de çalışmalarıyla öne çıkan kadın matematikçiler var mı?

Çalışmalarından söz edebileceğim pek çok kadın meslektaşım var. Aynı üniversitede (Boğaziçi Üniversitesi) çalıştığım için Nilgün Budak, Ayşe Sosyal ilk aklıma gelenler. Şu an adı aklıma gelmeyen ama başka üniversitelerde çalışan pek çok iyi matematikçi kadın var.

Süfrajetler 70 yıl mücadele ettiler

Değiştiler, değiştirdiler.

İngilizce'de "Suffrage" kelimesinin anlamı oy kullanma hakkı. "Suffragette" ise kadınların oy kullanma haklarını savunan kadın demek. Bu yazıda süfrajetler diye bahsedeceğim bu mücadeleci kadınların uzun, karışık tarihinden bugün tabiri caizse çıkaracağımız çok ders var.

Kadınların bir cins olarak aralarında ayrım yapılmaksızın oy verme hakkından mahrum bırakılmış olmaları, feminizmin bir temeli olduğuyla ilgili en büyük kanıtlardan biridir bence. Erkeklerin hepsi birdenbire oy verme hakkına sahip olmadılar. On dokuzuncu yüzyılın sonlarında Britanya'da bütün yetişkinlerin oy hakkı yoktu. Ama bütün kadınlar, yani "aşağı cins" üyesi herkes, oy hakkından mahrumdu. Birleşik Krallık'ta on sekizinci yüzyılın başlarında kadınların yavaş yavaş ilişkileneceği bir politik tartışma konusu olarak yeşeren "herkesin oy kullanmaya hakkı olup olmayacağı" temasını kadınlar kendileri için bu yüzyılın ortalarında başlayıp 1918'de sona erecek büyük bir mücadele konusu yaptılar.

Yirminci yüzyıla giderken

Britanya'da on sekizinci yüzyılın radikal düşünürleri "erkeklik" olarak görebildikleri bir "insanlık" için tabiatı ve toplumu düzenlenebilir, denetlenebilir ve dolayısıyla değiştirilebilir görmeye başlamışlardı. Bu muhafazakârları karşısına alan bir yaklaşımdı. Çünkü tabu, ilahi bir düzenin sorgulanması anlamına geliyordu. Akılcı ve iyimser radikallerin kafasında yarattığı erkek, değişme ve değiştirme kapasitesine sahipti. Kadınlarsa tabiata aittiler, öyle saf, öyle değişmezdiler. Mary Wallstonecraft kadınları da dahil ederek bütün insanların kendi kaderlerini değiştirebilme hakkından bahsetmiş, Jakobenizmin devrimci etkisinden kadınların lehine yararlanmıştı. (Kitabını yazdığı yil 1790'dı.) Bu kadın duşüncelerini paylaşan çok küçük bir çevrede yaşadı. Kitabı bir çok kadını etkiledi.

1825'te kadınlar için önemli olacak bir kitap yayımlandı. Yazar William Thompson bir İrlandalı protestandı. Katolik özgürlükçüleri destekliyordu. Toprak sahibiydi ve köylü kooperatiflerine inanıyor, çalışanların haklarını savunuyordu. Kitabı adadığı, eşi-arkadaşı Anna Wheeler de İrlandalıydı. On iki yil evli kaldıktan, dördü ölen dokuz çocuk doğurduktan sonra, dipsomanı-ayyaş kocasını terk ederek kaderini değiştirmiş bir kadındı. Bu iki yaratıcısıyla anılan kitapta Thompson rekabetçi topluma kokten saldırır, kadınların ev içinde, dışında ve eğitim hayatında haklara sahip olmalarını, var olan bütün sosyal kurumlarda değişimler yapılmasını ister. Kitap kadınların ev içinde ve vatandaş olarak, erkekler tarafından köleliğe mahkûm edildiklerini savunur. Bu yıllar kitalar arasında Saint Simoncu, Fourierci, Owenci görüşlerin, paylaşmacı yeni bir toplumun nasıl olabilereği üzerine fikir ve hayallerin rüzgârının estiği yıllardır. Hıristiyan ahlağının, var olan cinsel ahlakın, günlük hayatla ilgili kuralların eleştirildiği, doğum kontrolünün, kolay boşanmanın savunulduğu, birçok kadın ve erkeğin böyle topluluklar olarak yaşamaya çalıştığı yıllardır.

Britanya'da 1799-1824 arası illegal olan sendikalarda kadın işçiler aktiftir. Fakat evde reis olma arzusuyla dolu olan erkek işçiler yeterli ücreti almak, kadınları korumak ve eve göndermek eğilimindedirler. 1837'de Çartist hareketin lideri William Lovett parlemento için hazırladığı aday dilekçesine önce kadınları dahil eder, fakat hemen bu adayların listeden çıkarılmasına ikna edilir. 1867'den başlayarak işçi sınıfı erkekleri parlementoya temsilcilerini gönderirler. Kadını işçiler hem sayıca çoktur, hem militandırlar. Mesela Lancashire dokuma işçileri sendikasının 69 bin erkek, 96 bin kadın üyesi vardır. Çocuk yaşta çalışmaya başlayan, geniş bir işçi ailesinin ferdi olan sendikacı kadınlardan biri olan Selina Cooper bütün kadınlara oy hakkı için yapılan bir toplantıyı, "Sayı azdı, ama başarılı bir toplantıydı," diye anlatır kızma yazdığı mektupta. Çünkü birçok kadın o gün evde çamaşır yıkama günü olmasına rağmen gelmişlerdir. Doğum kontrolü yasaktır. Kadınlar ağır ev işleri, ağır mesai ve çocuk büyütme arasında siyasallaşırlar. Bu bölge işçi kadınları eşitlik için değil yaşam koşullarını değiştirmek için oy hakkını önemli görecek, etkili kadın önderler yetiştirecektir. Bir bildirileri şöyle biter: Lancashire ve Cheshire kadınlarının bugün düşündükleri İngiltere'nin yarın yapacakları olacaktır.

Bu yıllarda köleler üzerindeki mülkiyete karşı hareketlere kadınlar destek verir, kendi kaderlerinin kölelerinkine benzediğinden hareketle. 1840'da Londra'da toplanan kölelik karşıtı bir konferansta Amerika'dan gelen kadın konuklar olduğu halde, hiçbir kadına söz hakkı verilmez.

Süfraj günleri

Bu donem Büyük Britanya'nın kolonyalizmle zenginleştiği, giderek endüstrileştiği, bugün Amerika nasıl dünyanın her tarafına askeri olarak da müdahale ediyorsa öyle müdahale edebildiği yıllardır. Britanyah erkekler hiçbir zenginliklerini kadınlarla paylaşmak istememektedirler. Yeni oluşan toplumsal düzenlemelerle orta sınıf kadınların erkeklere ekonomik bağımlılığı artmıştır. Kadınlar evlilikle bütün medeni haklarını kocalarının denetimine bırakma mecburiyetindedir. 1840'lardan itibaren kadınlar bazı reformlar için kampanyalar yapmaya başlarlar, artık hayatları onları buna mecbur etmektedir. Kadınların okullara ve kendilerine kapalı işlere girmek için verdiği mücadele büyük bir dirençle karşılaşır ve çok yavaş ilerler. Kocaların kariları ve çocukları üzerindeki yasal denetim hakkı koşulsuzdur. Mesela Caroline Norton isimli aristokrat bir kadın alkolik kocasının, onun, hasta olan çocuğunu görmesini yasal olarak engelleyebilmesine karşı uzun bir hukuk savaşı verir. Kadınlar şoyle düşünmeye başlar, oy hakkını elde edersek erkeklerin yaptığı yasaları da değiştirebiliriz. "Süfraj günleri" diye anılabilecek bir zaman dilimi bazı tarihçilere göre John Stuart Mill'in, (kendisi aym zamanda *Kadınların Nesneleştirilmesi* isimli bir kitabın yazarıydı), avam kamarasında 1867'de kadınlara oy hakkını savunduğu konuşmasını yapmasıyla başlar. Bu milletvekili seçim kampanyasında mecliste reformlar talep edeceğini söylemiştir ve oluşmuş birçok oy hakkı yanlısı grup onun seçilmesi için çalışarak bu taleple politikleşmiştir. Mecliste reform teklifi kabul edilmez. Artık tutucu, liberal ve sosyalist çevrelerde kadınlara oy hakkı savunucuları vardır, bunlar ağırlıklı olmak çeşitli şekillerde örgütlü kadın topluluklarıdır ve birbirleriyle irtibatları vardır. 1880'lerin reformcu orta sınıf insanları bu yıllarda çalışanların altında yaşadıkları ağır koşulları değiştirmeyi kendilerine görev edinmeye

Anti süfrajet kartlar yayınlandı. "Hiç öpülmemiş [illegible]."

Kuzey Londra'daki Holloway [illegible]

başlarlar. Endüstride çalışan kadınlara nasıl yardım etmeli isimli broşürde Leeds'li bir feminist ve sosyalist militan olan Isabella Ford, "Kadınlar kendi arzunuzla kendi kurtuluşunuz için mücadele edin," diye seslenir. Bu yıllarda birçok orta sınıf kadın ve erkek İşçi Partisi'ne üye olur.

Süfrajet mücadele tarihinde önemli rol oynayan kadınlardan biri olan Emmeline Pankhurst bütün insanlara oy hakkı yanlısı, radikal görüşlere sahip bir aile ortamında yetişir. 1890'larda kocasıyla birlikte İşçi Partisi'ne üye olur. Kocası öldukten sonra da aktif politik hayatını sürdürür. Kadınların eğitimi denetleyen kurumlara girebilmesi için yapılan mücadelede yer alır. 1903'te bir grup kadın Emmeline Pankhurst'ün evinde biraraya gelir. Kadınların Sosyal ve Politik Birliği isimli bir organizayonu şekillendiren bu kadınların baş sloganı "Kadınlara oy hakkı"dır. Hedefleri İşçi Partisi'nin kadınlara oy hakkını desteklemesini sağlamaktır. 12 Mayıs 1904'te bu organizasyon ve destekçileri parlemontonun önünde gösteri yapmak isterler ama engellenirler. 1905'te Emmeline Pankhurst'ün kızı Christabel ve Annie Keney "Liberal Parti kadınlara oy hakkını verecek mi?" sorusunu bu partinin mitinginde, onlara engel olmaya çalışan görevlilere rağmen sorarlar. Yüzlerce kadın toplantı salonunun önünden dağıtılırlar, bir kısmı tutuklanır. Christabel çarptırıldığı para cezasını ödemeyi reddeder. Bu parayı ödememek süfrajetler için bir mücadele aracıdır. Tutucu *Daily Mirror* gazetesinin küçümsemeyle icat ettiği süfrajet etiketini yüzlerce kadın gururla taşımaktadır artık. Britanya'nın birçok şehrinde ve kasabasında kadınlar gösteriler yapmakta, örgütlenmektedir. İşçi Partisi kadınlara oy hakkını programına koymazsa değerli birçok kadın üyesini kaybedebileceğini hissetmeye başlar. Ama destek kararı çıkarmaz. Kadınların Birliği kendi bağımsız seçim kampanyasını yapmaya karar verir. Süfrajet Hareketi Pankhurstler'in azmiyle anılır. Fakat hareket gücünü değişik sınıf ve aidiyetlerden birçok kadının birikmiş çalışma ve kızgınlığından almaktadır. İşçi kadınlara nazaran orta sınıf kadınların gösteriler ve konuşmalar yapmak üzere seyahatler yapma şansı daha çoktur. İşçi kadınlarsa geniş bir örgütlenme ağı içindedirler ve bulundukları her yerde oy hakkı için çalışırlar. Bu arada birçok sosyalist kadın onca eşitlikçi sözlerine rağmen erkek yoldaşlarının sadece erkeklere oy hakkı verilmesine razı geldiklerini görürler. Kadınlar liberal hükümetin mitinglerine, toplantılarına şu soruyu sormak üzere giderler. "Kadınlara oy hakkı verecek misiniz?" Bu bir eylem biçimidir. Winston Churchill'e bu soruyu fiziksel baskılara rağmen iki kere soran Hannah Mitchell tutuklanır. O da kampanyadaki diğer arkadaşları gibi para cezası ödeyerek çıkmak istememektedir. Sosyalist olan kocasının akşam yemeğini onların oy hakkı mücadelesinden daha fazla önemsediğini hisseder onun ziyareti sırasında ve kocası şöyle der "Niye bu kadar gürültü çıkardığınızı anlamıyorum." Oy için yapılan militan ajitasyon kadınların psikolojik ve cinsel özgürlükleriyle ilgili radikal bir tartışmayı da başlatır. 1911-1913 yılları arasında çıkan *Özgür Kadın* dergisi. nikâhsız çocuk doğurma, küçük komünlerde yaşama, saçların kısa kesme, evlenmeyi reddetme gibi şeyleri savunur. Okul öğretmeni, terzi, tekstil işçisi, din görevlisi birçok kadın hem süfrajet, hem sosyalist hareketin içindedirler, aynı zamanda eski düşünsel kökleri olan böyle bir radikal kulturün parçasıdırlar.

Ada Nield Chew, 1913'te Crewe de seçim kampanyasında.

Hannah Mitchell

Mücadele yükseliyor

1904 sonrası kadınların mücadelesiyle geçen yıllardır. Kadınlar kendi dertlerine kendilerinin çare bulabileceğini düşünmektedir.

Bu, değişiklikleri erkek idarecilerden talep eden bir önceki yüzyıl yaklaşımlarından bir kopuştur. Süfrajetler her yerdedir ve birçok eylem yaparlar. 1909'da Alice Paul isimli Amerikalı bir feminist kabine toplantısına girebilmek için toplantı binasının çatısına geceden tırmanır. Geceyi dondurucu yağmurun altında orada geçirir. Aynı yıl Marrian Wallace Dunlop cezaevinde açlık grevine başlar. Bu bir ilktir, ona sağlığını bozma pahasına, bir boru aracılığıyla zorla beslenme yapılmaya çalışılır. Bu çok aşağılayıcı ve acı verici bir yöntemdir. Bu dönemde birçok kadın bu muameleye maruz kalır. Bir soylu olan Constance Lytton tutuklandığında kimliğini gizler, açlık grevi yapar, kim olduğu anlaşılınca serbest bırakılır. Saçlarını kısa kesip işçi kadınlar gibi giyinir, bir kamu binasının camını kırmaktan yine tutuklanır, açlık grevinden sonra bir eli felçli kalır. Britanya'nın sınıflar arası ilişkilenmeye kapalı olan toplumsal yapısına ters düşen bir şekilde kadınlar "dava" için dayanışır. Milletvekillerinin posta kutusunu yakmak, yasalara hakaret etmek, milletvekili evlerinin camlarını kırmak, bina yakmak gibi eylemler bu yıllarda sürekli yapılır. Polisle çatışmalar olur, 1910'da iki kadın ölür. Kadınlar anayasal bir değişikliğin peşindedirler, ağır mahkûmiyetler alırlar, fakat politik suçlu ayrıcalıklarından yararlandırılmazlar. Toplumda bu cesur kadınlara yönelik bir saygı doğmuştur. Bir yandan da aleylilerindeki propaganda sürer 1912'de Kadınların Birliği bazı liderleri Paris'te kaçak yaşayan, toplantılarını gizli yapan bir yeraltı örgütüne dönüşür. Muhafazakâr, Liberal ve Sosyalist Partiler yüzbinlerce kadının mücadelesinden etkilenirler, ama direnirler. Kadın hareketiyle sosyalist hareket arasındaki dertli ilişki, birçok militan kadın için aynı zamanda kocaları ve erkek kardeşleriyle yaşadıkları zorluklar demekti. 1913'te Emily W Davidson kendini kralın arabasının önüne atar ve tutuklanır. Süfrajet karşıtları, "Böyle kadınların evlenmesi ve çocuk yapması gerekir, o zaman bir dertleri kalmaz," demektedir. Oysa çoğu evlidir ve annedir.

Militan taktikler kadınların örgütlenmelerini merkeziyetçi olmaya zorluyordu. bu konu ve işçi hareketiyle bağlar konusu süfrajetler arasındaki ayrılık konularıydı

Bütün kadınlara oy hakkının liberal ve sosyalist destekçileri konuyu kişi haklarında bir genişleme olarak görüyorlardı, muhafazakârlar kadınların iyi anneler oldukları kadar imparatorluğa iyi hizmet verecek yurttaşlar da olabileceklerini savunuyorlardı. Kadınların bir kısmı ise kadın cinsinin olumlu özelliklerini yücelten bir eğilim içindeydi. Bazı kadınlarsa İrlanda milliyetçisi Sinn Fein'i destekliyordu. Süfrajet hareketi birçok kadını ayrılıkları aşan bir bağla birbirlerine bağlamıştı. 1914'te başlayan Birinci Dünya Harbi kadınlar için yeni, büyük ve kesin bir bölünme yarattı. Süfrajetlerin bir kısmı kadınların vatan savunmasında üstlerine düşen her şeyi yapabileceklerini söyleyerek savaş yanlısı olurken bir kısmı barışçı cephede yer aldılar.

Kadınlara oy hakkı çeşitli kısıtlamalarla savaş sonrasında verilecekti. 1918'de Britanya'da oy hakkı mücadelesi bitti. Süfrajetlerin dünyanın her yerinde kadınların kurtuluşuna hizmet eden etkisi ve açtığı tartışmalarsa yüzyıl boyunca bitmedi.

Handan Koç

Kaynakça

- *A Century of Women*. Sheila Rowbotham.
- *Suffrage Days*, Sandra Stanley Halton.
- *Hidden from History*. Sheila Rowbotham.

Süfrajetler 70 yıl mücadele ettiler

Değiştiler, değiştirdiler.

İngilizce'de "Suffrage" kelimesinin anlamı oy kullanma hakkı. "Suffragette" ise kadınların oy kullanma haklarını savunan kadın demek. Bu yazıda süfrajetler diye bahsedeceğim bu mücadeleci kadınların uzun, karışık tarihinden bugün tabiri caizse çıkaracağımız çok ders var.

Kadınların bir cins olarak aralarında ayrım yapılmaksızın oy verme hakkından mahrum bırakılmış olmaları, feminizmin bir temeli olduğuyla ilgili en büyük kanıtlardan biridir bence. Erkeklerin hepsi birdenbire oy verme hakkına sahip olmadılar. On dokuzuncu yüzyılın sonlarında Britanya'da bütün yetişkinlerin oy hakkı yoktu. Ama bütün kadınlar, yani "aşağı cins" üyesi herkes, oy hakkından mahrumdu. Birleşik Krallık'ta on sekizinci yüzyılın başlarında kadınların yavaş yavaş ilişkileneceği bir politik tartışma konusu olarak yeşeren "herkesin oy kullanmaya hakkı olup olmayacağı" temasını kadınlar kendileri için bu yüzyılın ortalarında başlayıp 1918'de sona erecek büyük bir mücadele konusu yaptılar.

Yirminci yüzyıla giderken

Britanya'da on sekizinci yüzyılın radikal düşünürleri "erkeklik" olarak görebildikleri bir "insanlık" için tabiatı ve toplumu düzenlenebilir, denetlenebilir ve dolayısıyla değiştirilebilir görmeye başlanmışlardı. Bu muhafazakârları karşısına alan bir yaklaşımdı. Çünkü tabu, ilahi bir düzenin sorgulanması anlamına geliyordu. Akılcı ve iyimser radikallerin kafasında yarattığı erkek, değişme ve değiştirme kapasitesine sahipti. Kadınlarsa tabiata aittiler, öyle saf, öyle değişmezdiler. Mary Wallstonecraft kadınları da dahil ederek bütün insanların kendi kaderlerini değiştirebilme hakkından bahsetmiş, Jakobenizmin devrimci etkisinden kadınların lehine yararlanmıştı. (Kitabını yazdığı yıl 1790'dı.) Bu kadın düşüncelerini paylaşan çok küçük bir çevrede yaşadı. Kitabı bir çok kadını etkiledi.

1825'te kadınlar için önemli olacak bir kitap yayımlandı. Yazar William Thompson bir İrlandalı protestandı. Katolik özgürlükçüleri destekliyordu. Toprak sahibiydi ve köylü kooperatiflerine inanıyor, çalışanların haklarını savunuyordu. Kitabı adadığı, eşi-arkadaşı Anna Wheeler de İrlandalıydı. On iki yıl evli kaldıktan, dördü ölen dokuz çocuk doğurduktan sonra, dipsoman-avyaş kocasını terk ederek kaderini değiştirmiş bir kadındı. Bu iki yaratıcısıyla anılan kitapta Thompson rekabetçi topluma kökten saldırır, kadınların ev içinde, dışında ve eğitim hayatında haklara sahip olmalarını, var olan bütün sosyal kurumlarda değişimler yapılmasını ister. Kitap kadınların ev içinde ve vatandaş olarak, erkekler tarafından köleliğe mahkûm edildiklerini savunur. Bu yıllar kıtalar arasında Saint Simoncu, Fourierci, Owenci görüşlerin, paylaşmacı yeni bir toplumun nasıl olabileceği üzerine fikir ve hayallerin rüzgârının estiği yıllardır. Hıristiyan ahlağının, var olan cinsel ahlakın, günlük hayatla ilgili kuralların eleştirildiği, doğum kontrolünün, kolay boşanmanın savunulduğu, birçok kadın ve erkeğin böyle topluluklar olarak yaşamaya çalıştığı yıllardır.

Britanya'da 1799-1824 arası illegal olan sendikalarda kadın işçiler aktiftir. Fakat evde reis olma arzusuyla dolu olan erkek işçiler yeterli ücreti almak, kadınları korumak ve eve göndermek eğilimindedirler. 1837'de Çartist hareketin lideri William Lovett parlemento için hazırladığı aday dilekçesine önce kadınları dahil eder, fakat hemen bu adayların listeden çıkarılmasına ikna edilir. 1867'den başlayarak işçi sınıfı erkekleri parlementoya temsilcilerini gönderirler. Kadın işçiler hem sayıca çoktur, hem militandırlar. Mesela Lancashire dokuma işçileri sendikasının 69 bin erkek, 96 bin kadın üyesi vardır. Çocuk yaşta çalışmaya başlayan, geniş bir işçi ailesinin ferdi olan sendikacı kadınlardan biri olan Selina Cooper bütün kadınlara oy hakkı için yapılan bir toplantıyı, "Sayı azdı, ama başarılı bir toplantıydı," diye anlatır kızma yazdığı mektupta. Çünkü birçok kadın o gün evde çamaşır yıkama günü olmasına rağmen gelmişlerdir. Doğum kontrolü yasaktır. Kadınlar ağır ev işleri, ağır mesai ve çocuk büyütme arasında siyasallaşırlar. Bu bölge işçi kadınları eşitlik için değil yaşam koşullarını değiştirmek için oy hakkını önemli görecek, etkili kadın önderler yetiştirecektir. Bir bildirileri şöyle biter: Lancashire ve Cheshire kadınlarının bugün düşündükleri İngiltere'nin yarın yapacakları olacaktır.

Bu yıllarda köleler üzerindeki mülkiyete karşı hareketlere kadınlar destek verir, kendi kaderlerinin kölelerinkine benzediğinden hareketle. 1840'da Londra'da toplanan kölelik karşıtı bir konferansta Amerika'dan gelen kadın konuklar olduğu halde, hiçbir kadına söz hakkı verilmez.

Süfraj günleri

Bu dönem Büyük Britanya'nın kolonyalizmle zenginleştiği, giderek endüstrileştiği, bugün Amerika nasıl dünyanın her tarafına askeri olarak da müdahale ediyorsa öyle müdahale edebildiği yıllardır. Britanyalı erkekler hiçbir zenginliklerini kadınlarla paylaşmak istememektedirler. Yeni oluşan toplumsal düzenlemelerle orta sınıf kadınların erkeklere ekonomik bağımlılığı artmıştır. Kadınlar evlilikle bütün medeni haklarını kocalarının denetimine bırakma mecburiyetindedir. 1840'lardan itibaren kadınlar bazı reformlar için kampanyalar yapmaya başlarlar, artık hayatları onları buna mecbur etmektedir. Kadınların okullara ve kendilerine kapalı işlere girmek için verdiği mücadele büyük bir dirençle karşılaşır ve çok yavaş ilerler. Kocaların karıları ve çocukları üzerindeki yasal denetim hakkı koşulsuzdur. Mesela Caroline Norton isimli aristokrat bir kadın alkolik kocasının, onun, hasta olan çocuğunu görmesini yasal olarak engelleyebilmesine karşı uzun bir hukuk savaşı verir. Kadınlar şöyle düşünmeye başlar, oy hakkını elde edersek erkeklerin yaptığı yasaları da değiştirebiliriz. "Süfraj günleri" diye anılabilecek bir zaman dilimi bazı tarihçilere gore John Stuart Mill'in, (kendisi aynı zamanda *Kadınların Nesneleştirilmesi* isimli bir kitabın yazarıydı), avam kamarasında 1867'de kadınlara oy hakkını savunduğu konuşmasını yapmasıyla başlar. Bu milletvekili seçim kampanyasında mecliste reformlar talep edeceğini söylemiştir ve oluşmuş birçok oy hakkı yanlısı grup onun seçilmesi için çalışarak bu taleple politikleşmiştir. Mecliste reform teklifi kabul edilmez. Artık tutucu, liberal ve sosyalist çevrelerde kadınlara oy hakkı savunucuları vardır, bunlar ağırlıklı olmak çeşitli şekillerde örgütlü kadın topluluklarıdır ve birbirleriyle irtibatları vardır. 1880'lerin reformcu orta sınıf insanları bu yıllarda çalışanların altında yaşadıkları ağır koşulları değiştirmeyi kendilerine görev edinmeye

Anti süfrajet kartlar yayılmıştı. "Hiç öpülmemiş kadınlar."

Kuzey Londra'daki Holloway Hapishanesi'nden tahliye olan militan süfrajetler.

başlarlar. Endüstride çalışan kadınlara nasıl yardım etmeli isimli broşürde Leeds'li bir feminist ve sosyalist militan olan Isabella Ford, "Kadınlar kendi arzunuzla kendi kurtuluşunuz için mücadele edin," diye seslenir. Bu yıllarda birçok orta sınıf kadın ve erkek İşçi Partisi'ne üye olur.

Süfrajet mücadele tarihinde önemli rol oynayan kadınlardan biri olan Emmeline Pankhurst bütün insanlara oy hakkı yanlısı, radikal görüşlere sahip bir aile ortamında yetişir. 1890'larda kocasıyla birlikte İşçi Partisi'ne üye olur. Kocası öldükten sonra da aktif politik hayatını sürdürür. Kadınların eğitimi denetleyen kurumlara girebilmesi için yapılan mücadelede yer alır. 1903'te bir grup kadın Emmeline Pankhurst'un evinde biraraya gelir. Kadınların Sosyal ve Politik Birliği isimli bir organizasyonu şekillendiren bu kadınların baş sloganı "Kadınlara oy hakkı"dır. Hedefleri İşçi Partisi'nin kadınlara oy hakkını desteklemesini sağlamaktır. 12 Mayıs 1904'te bu organizasyon ve destekçileri parlemontonun önünde gösteri yapmak isterler ama engellenirler. 1905'te Emmeline Pankhurst'ün kızı Christabel ve Annie Keney "Liberal Parti kadınlara oy hakkını verecek mi?" sorusunu bu partinin mitinginde, onlara engel olmaya çalışan görevlilere rağmen sorarlar. Yüzlerce kadın toplantı salonunun önünden dağıtılırlar, bir kısmı tutuklanır. Christabel çarptırıldığı para cezasını ödemeyi reddeder. Bu parayı ödememek süfrajetler için bir mücadele aracıdır. Tutucu *Daily Mirror* gazetesinin küçümsemeyle icat ettiği süfrajet etiketini yüzlerce kadın gururla taşımaktadır artık. Britanya'nın birçok şehrinde ve kasabasında kadınlar gösteriler yapmakta, örgütlenmektedir. İşçi Partisi kadınlara oy hakkını programına koymazsa değerli birçok kadın üyesini kaybedebileceğini hissetmeye başlar. Ama destek kararı çıkarmaz. Kadınların Birliği kendi bağımsız seçim kampanyasını yapmaya karar verir. Süfrajet Hareketi Pankhurstler'in azmiyle anılır. Fakat hareket gücünü değişik sınıf ve aidiyetlerden birçok kadının birikmiş çalışına ve kızgınlığından almaktadır. İşçi kadınlara nazaran orta sınıf kadınların gösteriler ve konuşmalar yapmak üzere seyahatler yapına şansı daha çoktur. İşçi kadınlarsa geniş bir örgütlenme ağı içindedirler ve bulundukları her yerde oy hakkı için çalışırlar. Bu arada birçok sosyalist kadın onca eşitlikçi sözlerine rağmen erkek yoldaşlarının sadece erkeklere oy hakkı verilmesine razı geldiklerini görürler. Kadınlar liberal hükümetin mitinglerine, toplantılarına şu soruyu sormak üzere giderler. "Kadınlara oy hakkı verecek misiniz?" Bu bir eylem biçimidir. Winston Churchill'e bu soruyu fiziksel baskılara rağmen iki kere soran Hannah Mitchell tutuklanır. O da kampanyadaki diğer arkadaşları gibi para cezası ödeyerek çıkmak istememektedir. Sosyalist olan kocasının akşam yemeğini onların oy hakkı mücadelesinden daha fazla önemsediğini hisseder onun ziyareti sırasında ve kocası şöyle der "Niye bu kadar gürültü çıkardığınızı anlamıyorum." Oy için yapılan militan ajitasyon kadınların psikolojik ve cinsel özgürlükleriyle ilgili radikal bir tartışmayı da başlatır. 1911-1913 yılları arasında çıkan *Özgür Kadın* dergisi, nikâhsız çocuk doğurma, küçük komünlerde yaşama, saçlarını kısa kesme, evlenmeyi reddetme gibi şeyleri savunur. Okul öğretmeni, terzi, tekstil işçisi, din görevlisi birçok kadın hem süfrajet, hem sosyalist hareketin içindedirler, aynı zamanda eski düşünsel kokleri olan böyle bir radikal kültürün parçasıdırlar.

Ada Nield Chew, 1913'te Crewe'de seçim kampanyasında.

Hannah Mitchell

Mücadele yükseliyor

1904 sonrası kadınların mücadelesiyle geçen yıllardır. Kadınlar kendi dertlerine kendilerinin çare bulabileceğini düşünmektedir.

Bu, değişiklikleri erkek idarecilerden talep eden bir önceki yüzyıl yaklaşımlarından bir kopuştur. Süfrajetler her yerdedir ve birçok eylem yaparlar. 1909'da Alice Paul isimli Amerikalı bir feminist kabine toplantısına girebilmek için toplantı binasının çatısına geceden tırmanır. Geceyi dondurucu yağmurun altında orada geçirir. Aynı yıl Marrian Wallace Dunlop cezaevinde açlık grevine başlar. Bu bir ilktir, ona sağlığını bozma pahasına, bir boru aracılığıyla zorla beslenme yapılmaya çalışılır. Bu çok aşağılayıcı ve acı verici bir yöntemdir. Bu dönemde birçok kadın bu muameleye maruz kalır. Bir soylu olan Constance Lytton tutuklandığında kimliğini gizler, açlık grevi yapar, kim olduğu anlaşılınca serbest bırakılır. Saçlarını kısa kesip işçi kadınlar gibi giyinir, bir kamu binasının camını kırmaktan yine tutuklanır, açlık grevinden sonra bir eli felçli kalır. Britanya'nın sınıflar arası ilişkilenmeye kapalı olan toplumsal yapısına ters düşen bir şekilde kadınlar "dava" için dayanışır. Milletvekillerinin posta kutusunu yakmak, yasalara hakaret etmek, milletvekili evlerinin camlarını kırmak, bina yakmak gibi eylemler bu yıllarda sürekli yapılır. Polisle çatışmalar olur, 1910'da iki kadın ölür. Kadınlar anayasal bir değişikliğin peşindedirler, ağır mahkûmiyetler alırlar, fakat politik suçlu ayrıcalıklarından yararlandırılmazlar. Toplumda bu cesur kadınlara yönelik bir saygı doğmuştur. Bir yandan da aleyhlerindeki propaganda sürer. 1912'de Kadınların Birliği bazı liderleri Paris'te kaçak yaşayan, toplantılarını gizli yapan bir yeraltı örgütüne dönüşür. Muhafazakâr, Liberal ve Sosyalist Partiler yüzbinlerce kadının mücadelesinden etkilenirler, ama direnirler. Kadın hareketiyle sosyalist hareket arasındaki dertli ilişki, birçok militan kadın için aynı zamanda kocaları ve erkek kardeşleriyle yaşadıkları zorluklar demekti. 1913'te Emily W. Davidson kendini kralın arabasının önüne atar ve tutuklanır. Süfrajet karşıtları, "Böyle kadınların evlenmesi ve çocuk yapması gerekir, o zaman bir dertleri kalmaz," demektedir. Oysa çoğu evlidir ve annedir.

Militan taktikler kadınların örgütlenmelerini merkeziyetçi olmaya zorluyordu, bu konu ve işçi hareketiyle bağlar konusu süfrajetler arasındaki ayrılık konularıydı.

Bütün kadınlara oy hakkının liberal ve sosyalist destekçileri konuyu kişi haklarında bir genişleme olarak görüyorlardı, muhafazakârlar kadınların iyi anneler oldukları kadar imparatorluğa iyi hizmet verecek yurttaşlar da olabileceklerini savunuyorlardı. Kadınların bir kısmı ise kadın cinsinin olumlu özelliklerini yücelten bir eğilim içindeydi. Bazı kadınlarsa İrlanda milliyetçisi Sinn Fein'i destekliyordu. Süfrajet hareketi birçok kadını ayrılıkları aşan bir bağla birbirlerine bağlamıştı. 1914'te başlayan Birinci Dünya Harbi kadınlar için yeni, büyük ve kesin bir bölünme yarattı. Süfrajetlerin bir kısmı kadınların vatan savunmasında üstlerine düşen her şeyi yapabileceklerini söyleyerek savaş yanlısı olurken bir kısmı barışçı cephede yer aldılar.

Kadınlara oy hakkı çeşitli kısıtlamalarla savaş sonrasında verilecekti. 1918'de Britanya'da oy hakkı mücadelesi bitti. Süfrajetlerin dünyanın her yerinde kadınların kurtuluşuna hizmet eden etkisi ve açtığı tartışmalarsa yüzyıl boyunca bitmedi.

Handan Koç

Kaynakça

- *A Century of Women*. Sheila Rowbotham.
- *Suffrage Days*. Sandra Stanley Haltou.
- *Hidden from History*. Sheila Rowbotham

JAPONYA

Viagra, hemen şimdi!

Japonya Sağlık Bakanlığı 1961'den beri doğum kontrol haplarını yasallaştırmayı kabul etmezken Viagra'nın ülkeye girişine anında onay verdi

Japon erkekler bayram edebilirler. Ama ne yazık ki ülkelerindeki kadınlar bu sevinçlerine pek ortak olamayacak. Japon hükümeti iktidarsızlığı önleyen viagra hapının ülkedeki eczanelerde satılmasını onayladığını duyurdu. Bu haber ilaca gereksinim duyanlar için mutluluk verici. Ama onay sürecinin hızlılığı yıllardır düşük dozdaki doğum kontrol haplarının ülkeye girişine izin vermeyen Japon yetkililerin düşünce yapılarıyla ilgili tartışmalara neden oldu.

Japonya'da bir ilacın piyasaya sürülmesi için gereken yasal onay en aşağı iki yıl alıyor. Viagra üreticileri söz konusu onayı şaşırtıcı bir biçimde altı ayda aldılar. Ancak, üzerinde yıllardır sürdürülen klinik araştırmalara rağmen doğum kontrol hapı hâlâ yasaklı. Japonya doğum kontrol hapının yasak olduğu tek Birleşmiş Milletler üyesi. Sağlık Kurulu'nun kadın üyelerinden Chieko Nonho bu durumun ülkedeki cinsiyet ayrımcılığının bir göstergesi olduğunu belirtiyor: "Sağlık Bakanlığı cinsel hazzı destekliyor. Peki erkekler bu hapı güvenilir bir doğum kontrol yöntemi bulamayan eşleriyle mi kullanacaklar?"

Japonlar, Viagra'nın bu denli çabuk ülkeye sokulmasına pek çok farklı yorum getiriyorlar. Bazıları ülkedeki siyasetçilerin bu hapa kendilerinin gereksinim duyduklarını ve bu yüzden bu denli eliçabuk davrandıklarını düşünüyorlar. Bazılarına göre ise amaç ülkede giderek düşen doğum oranını artırmak (Her kadına 1.38 çocuk düşüyor!) ve uluslarının neslinin tükenmesini engellemek. Hükümetin de kendine gore nedenleri var. Sağlık Bakanlığı bu durumu, ilaçların onaylanmasına yönelik araştırmaların hızlandırılması yönündeki genel çalışmaların bir sonucu gibi gösteriyor. Tabii, iktidarsızlık tıbbi bir sorun ve hükümet yetkilileri de toplumun acil gereksinimlerine yanıt vermekte geç kalmak istemezler. Bürokratlar en ciddi vüz ifadelerini takınıp doğum kontrol hapının bekleyebileceğini çünkü onun "sağlıklı kadınlara yönelik" olduğunu söylüyorlar. Bu arada bir Japon erkeğinin de Viagra kullandıktan sonra öldüğü bildiriliyor. Kaçak getirilen viagranın düzensiz kullanımının ölümcül tehlikelere yol açtığı da soyleniyor.

Tehlike? Kadın jinekolog Masako Horiguchi "Öteki tehlikeleri görmezden geldiler," diyor. Örneğin istenmeyen gebelik tehlikesini. Japonya'daki gebeliklerin yüzde yirmisi kürtajla sona erdiriliyor. Yasal raporlara göre 350 bin kadın her yıl kürtaj masasına yatıyor. Pek çok Japon kadın kürtajın kısırlığa yol açabileceğini bilmiyor. Kadın jinekolog ve aile planlama uzmanı Kunio Kitamura ya göre kürtaj olan kadınların yüzde kırkı daha sonra tekrar aynı işleme başvurmak zorunda kalıyor: "Bir kere başlarına geldikten sonra bunun kolay bir şey olduğunu düşünüyorlar."

Japon kadınlarının bir kısmı hâlâ doğum kontrol hapı konusunda umutlu. Japonya'da oral konseptifler üzerine yapılan testler ABD'den bir yıl sonra, 1961'de başladı. Ama araştırmalar toplumun ahlaksızlığa yöneleceği iddiaları yüzünden durduruldu. 1980'lerin ortasına dek de doğum kontrol hapının yasallaşması konusunda önemli bir çaba sarf edilmedi. Japonya'nın Sağlık Bakanı 1982'de bövlesi bir hapın AIDS riskini artıracağını çünkü prezarvatif kullanımını azaltacağını söyledi. Geçen yıl Sağlık Bakanı ndan bir iddia daha geldi: Hap kullananların idrarlarındaki kimyasal hormonlar çevre kirliliğine yol açabilecekti. (!) Horichi "Yasallaşması ramak kala yeni bir bahaneyle karşımıza çıktılar," diyor.

Japonya'da doğum kontrol hapına karşı yürütülen kampanya o denli başarılı olmuş ki, ancak kadınların vüzde 7'si oral kontraseptif kullanmak istediğini söylüyor. Cinsel açıdan aktif nüfusun beşte dördü prezervatif kullanıyor. Prezarvatifin yaygın kullanımı İkinci Dünya Savaşı yıllarına dayanıyor. Askerler fahişelerle birlikte olurken prezervatif kullanmaya başlamışlar. Halkın bir kısmı doğum kontrol haplarını yeterince güvenilir bulmuyor ve hapın beden sistemini değiştirdiğini düşünüyor. Bu kanıda pek çok kadın var. Kadınların yüzde yetmişi yan etkilerinden korktukları için hap kullanmayacaklarını belirtivorlar. Horiguchi bu konuda haber alma kaynaklarını suçluyor: "Kadınların çoğu hapın etkilerinin ne olduğunu ya da yıllardır nasıl gelıştırıldığını bile bilmiyor," diyor.

Kadın hakları savunucuları da bir sonuca varmış değil. 1970'lerde kalabalık bir eylemci topluluk doğum kontrolü konusuyla ilgilendi. Eczacı ve radikal feminist Misako Enoki'nin öncülüğünde sokağa çıkan kadınlar pembe şapkalar takarak ve sloganlar atarak eylemler vaptılar. Ama bu eylemler pek çok çevrede uzun süre alay konusu yapıldı. Daha sonra feministler ciddiyetlerini kaybetmemek için bu konuya girmekten kaçındılar

Eylemciler başarıya ulaşamadıysa da uluslararası tepki işe yarayabilir. Umutlar sürüyor, bu yılın sonuna doğru yasağın kalkacağı söylentisi var. Sağlık Bakanlığı ya da ilaç firmaları yorum yapmıyor. Haziran ayında BM Kahire'de özel bir toplantı düzenlivor. Bu toplantıda Japonya'daki durumun da konuşulması bekleniyor.

Uzmanlar ise pek umutlu değil. "Üst düzey bürokratların hemen hepsi yaşlı erkekler," diyor Horiguchi. "Kadınların hap kullanması fikri hâlâ hoşlarına gitmiyor olmalı." Bu arada bilmekte yarar var, Viagra Japon bürokratların apar topar ülkeye soktukları tek ilaç değil, erkeklerde kelliği önleyen bir başka ilaç da kısa sürede yasallaştırıldı. Sağlıklı kadınlar doğum kontrol hapı için bekleyebilirler. Kel ve iktidarsız erkeklerin acelesi var.

***Newsweek*, 8 Şubat 1999, Kay Itoi**
Çeviren: Gamze Deniz

INTERNET

Internet sapığı

Sanal alemdeki gelişmeler insanların hiç yerlerinden kıpırdamadan, bilgisayar ekranı önünde suç işlemelerine, başkalarının hayatlarına yıkıcı zararlar verebilmelerine de imkân tanıyor. Kadınlar içinse bunun daha özel bir anlamı olacak gibi görünüyor. Bir internet sapığı Kaliforniyalı bir genç kadının, Randi Barber'in hayatını kâbusa çevirmiş.

GANA

Tapınak köleleri

Gana'nın Kebenu kasabasındaki Trokosi tapınağına köle olarak verildiğinde Julie Dogbazi, henüz yedi yaşındaydı. Batı Afrika'nın Volta bölgesinde yaygın olan Trokosi inanışına göre ailenin işlediği suçların tazminatı olarak kadınların tapınak rahiplerine kölelik yapması gerekiyor. Trokosi inancına göre ailede bir suç işlenir ve ailenin kadınlarından biri bunun karşılığında kölelik yapmazsa, tanrıların kızması aile üyelerinin ölümü ile sonuçlanabiliyor. Dogbazi ailesinin büyükleri, Julie'nin hiç tanımadığı dedesinin yaptığı ufak hırsızlığın bedelini ödemek için onu tapınak rahiplerine köle olarak vermiş. Bir Hıristiyan Misyoner kuruluşu olan Uluslararası İhtiyaçlar ın Gana bürosuna sığınana kadar on dört yıl boyunca tapınak rahiplerinin cinsel ve fiziksel tacizine maruz kalmış ve iki çocuk doğurmuş. Bugün Dogbazi yirmi dört yaşında ve Gana'nın 110 bölgesinden 7'sinde hâlâ yaşayan Trokosi inancına karşı yürütülen kadın örgütlenmesinde mücadele ediyor. Onun ve Uluslararası İhtiyaçlar Kuruluşu'nun çabalarıyla bugüne kadar bin kadın özgürlüğüne kavuşmuş. Geçtiğimiz yıl Gana hükümeti tarafından Trokosi inancı yasaklansa da çeşitli kaynaklar ülkede hâlâ dort bin civarında kadının tapınaklarda köle olduğunu belirtiyor. Mart ayında New York'ta Reebok İnsan Hakları Ödulünü alan Dogbazi'yle hayatı ve mücadelesi üzerine *Newsweek* dergisi bir röportaj yapmış.

Tapınağa ilk girdiğinizde neler oldu?
Tapınaktaki en yaşlı köle kadınlardan birine verildim. Kendi çocuklarıyla bile ilgilenemeyecek kadar yorgun olduğu için kendi başımın çaresine bakmam gerekiyordu. Odun kesip yakındaki bir kasabaya satmaya goturuyordum. Kazandığım paranın sadece yarısını alabiliyordum, bu yüzden de açtım. Yemeğim, giyeceğim, eğitimim, hastalandığımda bana bakacak kimsem yoktu.

Günlük yaşantınız nasıl geçiyordu?
Gün ağarırken kalkıyor ve yakındaki dereden su taşıyordum. Sonra da tapınağın tarlalarında bütün gün çalışıyordum.

Aileniz neden sizi görmeye gelmiyordu.
Çünkü gelirlerse kendilerini bir felaketin yakalamasından korkuyorlardı.

Tapınaktaki kadınların arasında arkadaşlık var mıydı?
Hayır. Herkes acı içindeydi, en ufak bir yanlış anlama kavgaya dönüşüyordu. Ben küçük olduğum için beni çok dövüyorlardı.

Hiç kaçmaya çalıştınız mı?
Evet, on iki yaşındayken. Büyükbabalarımdan birisi kasabaya gelmişti. Beni ziyaret etmedi, ben de onu takip etmeye karar verdim. Yakındaki bir nehri geçmek gerekiyordu. O kanonun içindeydi, suya atladım ve ona doğru yüzmeye çalıştım. Tapınaktaki rahiplerin yaptıklarını anlattım ama beni geri götürdüler.

Kaç yaşındayken cinsel tacize uğramaya başladınız?
On yaşındayken. Bir kez tapınağa girdiniz mi rahibin malı oluyorsunuz. Tapınaktaki tüm kadınlar rahiple yatmak zorundalar. Bana ilk kez tecavüz etmeye çalıştığında kaçtım, yakındaki köye sığındım. Ama tapınağa geri götürüldüm.

Kaç kez kaçmaya çalıştınız?
Uç kez. Geri götürüldüğünüzde yıkılana kadar dövülüyorsunuz. Vücudumda bu dayakların izlerini hâlâ taşıyorum. Her gün kaçmayı düşünüyordum ama sonunda benim için kaçacak yer olmadığını düşündüm.

Hayatınızın sonuna kadar tapınakta kalmanız gerekiyor muydu?
Bir kez tapınağa gönderildiğinizde ölene kadar orada kalırsınız. Hatta öldükten sonra ailenizin yerinize başka bir bakire göndermesi gerekir. Eğer aile zenginse rahibe büyük paralar vererek tanrıların kızgınlığı geçirilebilir. Değilse bakire göndermeye devam edilir.

Nasıl kurtulabildiniz?
Bir keresinde üç aylık hamileydim, tarladan pişirmek için mısır toplamaya gittim. Rahip yakaladı, çok kızgındı. Tapınaktaki diğer üç adama beni masaya bağlamalarını söyledi, sonra da acımasızca dövüldüm. Bebeğimi kaybedeceğimi düşündüm, ölmek üzereydim. Acımdan tapınakta artık hiçbir şekilde kalamayacağımı düşünerek kurtuldum ve bir gün sonra çalılıklardan kaçtım.

Kurtulduktan sonra ailenizle görüştünüz mü?
Evet, ama özgür olduğuma inanmadılar. Benim yüzümden ailede ölümler olabileceğine inandılar. Daha sonra Uluslararası İhtiyaçlar'dan görevliler gidip onlarla konuşunca beni tekrar kabul ettiler.

Tapınaklardaki diğer kadınlarla yürüttüğünüz çalışmaları anlatır mısınız?
Tapınakları ziyaret ediyorum, bu durumdaki kadınlarla yüz yüze görüşüyorum. Bu inanışın artık değişmesi gerektiğini, güçlü olmaları ve bu durumdan kurtulmaları gerektiğini anlatıyorum. Beni televizyonda görüyorlar, radyoda dinliyorlar, benim şehirde çeşitli yerlerde onların kurtuluşunu savunduğumu biliyorlar. Örnek oluyorum, bu da işe yarıyor.

Dışardaki yaşama uyum sağlamak zor oldu mu?
Tapınağa girince size bir isim veriyorlar. Dışarda da herkes size o isimle sesleniyor. Nereye giderseniz gidin damgalanıyorsunuz. Ama şimdi insanlara bana o isimle seslendiklerinde, "Bana bir daha böyle seslenmeyin," diyebiliyorum. Yavaş yavaş dışardaki yaşama alışıyorum.

Gelecek için planlarınız nedir?
Kendi işimi kurmak istiyorum. Ama şu anda sadece esaret altındaki diğer kadınları düşünüyorum. Benim görevim onları kurtarmak, kendimi düşünmeye sonra başlayabilirim.

***Newsweek*, 5 Nisan 1999, Rana Dogar**
Çeviren: Çiğdem Subaşı Erkan

Yirmi sekiz yaşındaki Kaliforniyalı Randi Barber, 1998 yılı başlarında, kendisini telefonla arayan çok sayıda erkekten iğrenç teklifler almaya başladı. Ama esas korkuyu, hiç tanunadığı bir adamı kapısını ısrarla çalıp içeri girmek isteyince yaşadı. Randi kapıyı açmayınca bir süre sonra telefonla arayan adam, adresini Internet teki ilanından aldığını ve o ilan nedeniyle geldiğim söyledi. Randi'nin bilgisayarı yoktu ve hiçbir zaman İnternet'e girmiş değildi; kâbus gibi bir komplonun içine düştüğünü anlamakta gecikmedi. Birisi sanal alemde Randi'nin kimliğini kullanarak erkekleri tuhaf cinsel arzularını tatmin etmeye çağıran mesajlar veriyor, tecavüz ve grup seks fantezileri olduğundan söz ediyordu. Daha beteri, bu kişi Randi'nin adresini, telefon numarasını, evinin yerinin tarifini, ne zaman nerelere gittiğinin ve hatta evindeki alarmın nasıl etkisiz hale getirilebileceğinin bilgisini bile veriyordu. Araştırmalardan sonra polis FBI'ın yardımıyla elli yaşındaki eski güvenlik görevlisi Gary Dellapenta'yı ele geçirdi. Ama Dellapenta'nın yakalanmasında esas görevi Randi üstlendi. Çünkü polis, ilk şikâyetinde yardımcı olamayacağını söylemişti. Randi telefonunu ve adresini değiştirmedi. Her telefon mesajını sabırla teybe kaydetti. Arayan her kişiye sabırla bir komploya kurban gittiğini anlatmaya çalıştı. Bu adamlardan ikisi adres tespitinde ona yardımcı oldular. Babası devreye girerek bir ipucu bulma umuduyla saatlerini İnternet'te geçirmeye başladı. Randi'nin artık pek çok kanıtı var.

Genç kadın, iki kez boşanmış olan ve seksen yaşındaki annesiyle birlikte yaşayan Dellapenta'yla bir arkadaşı aracılığıyla 1996'da tanıştığım, adamın tuhaf davranışlarından rahatsız olduğunu ve birlikte olma isteğini kesin olarak reddettiğini söylüyor. Dellapenta çiçekler ve hediyeler göndererek ısrarını sürdürmüş. Araya Kilise büyükleri girince vazgeçmiş.

Ama birkaç ay sonra Randi söz konusu telefonları almaya başlanmış.

Dellapenta geçtiğimiz Kasım ayında göz altına alınmış. Ama her şey bitmiş değil. Internet yoluyla taciz ve tecavüze teşebbüs etmenin nasıl bir cezası olabileceği tartışmalı. Ama Randi için her şey bitmiş, mutlu son gelmiş değil. Genç kadın yaşadıklarını unutamıyor: "Biri onu elinizden alana dek mahremiyetin ne kadar önemli bir şey olduğunu bilemiyorsunuz. Kimse bana dokunmadığı halde kendimi kirletilmiş hissediyorum. İşyerinde kimsenin yüzüne bakamıyordum. Nasıl bir şey olduğunu bilemezsiniz."

"Ben TKP'ye âşık oldum"

Yunanistan doğumlusunuz, aileniz Türkiye'ye ne zaman gelmiş?
1910'da Yunanistan'da, Kavala'da doğdum. 1924'te mübadele olarak geldik biz. Milli Mücadele bittikten sonra öyle bir anlaşma yapılmıştı. Türkiye'deki Rumlar Yunanistan'a gitti, Yunanistan'daki Türkler Türkiye'ye geldi. Atatürk öyle yaptı, çünkü o da Selanikli. Biz Tokat'a yerleştik. Ama biz zirai işlerle uğraşan kişiler değildik. Peder yarı işçi yarı esnaftı. Ama Kavala'da oturan Türkler'in hepsi Yunanistan'ın geliri olan tütünde çalışıyorlardı; hem de hiç Rumlarla çatışmadan, kol kola, omuz omuza. Herhangi bir hak için de hep beraber mücadele ediyorlardı. Yani Yunanistan'dan gelen tütun işçileri eğitilmiş olarak geliyorlardı, mücadelenin ne olduğunu biliyorlardı. Biz geldiğimizde Türkiye'nin nüfusu on üç milyondu. Biz bir buçuk milyon geldik ve dağıldık. Kavala, Selanik, Seres, Gümülcine, Drama, Bramişta, Kınalı, buralardan gelen Türkler'in Türkiye'de ne yapacakları malum değildi. Hükümet yeni kurulmuştu. Burjuvazinin yatırım şartları daha belli değildi. Sanayi yok. Yüzde sekseni ziraiydi. Tütün, fındık, üzüm, incir. Onun için biz geldiğimiz zaman dağıldık. İzmir, İstanbul, Orta Anadolu, Tokat, Erbaa, Samsun. Tütün işi olmayınca kimisi toprakla uğraşmaya başladı, kimisi esnaflık yaptı. Biz yapamadık. Rahmetlik peder toprakla uğraşacak insan değildi. Vasat bir geçimimiz vardı. Okumak da istiyorduk. Annemin ilk çocuğu değilim ben. Aşağı yukarı beşinci çocuğuydum ama çoğu yaşamamıştı. Bana da kıymet veriyorlardı. Tokat'ta beşi okudum. Mübadeleyle ilgili bir kanun vardı, gelenler beş sene bir yerden bir yere gidemez diye. 1929'da beş yılı tamamlayıp Erbaa'ya geçtik, çünkü Erbaa'da tütun işi var. Sonra 30 senesinde Samsun'a gittik. Göçebeler gibi oradan oraya gittik yani. Samsun'da otururken bir akrabamız İstanbul'a gidecek, ben de illa ki İstanbul'a gideceğim, diye tutturdum. Ağabeyim vardı İstanbul'da. Ve geldim. 31 senesinin 1 Nisan'ında burdaydım.

Çalışmaya İstanbul'a gelmeden önce başlamıştınız değil mi?
Evet ama sadece okul tatil olduğu zamanlar babamla beraber çalışıyordum. Hem de öyle lalettayin çalışma değil. Babam gibi sandıkçı olarak yetiştim. Orada yetiştiğim için İstanbul'a gelir gelmez hemen tütüne geçtim. Ağabeyim de ustabaşıydı, Ortaköy'de çalışıyorduk, o tarihte para vermiyorlardı, bulgur veriyorlardı ücret olarak. Para yoktu. Biliyorsunuz, 29'da umumi bir dünya krizi başlamıştı. Yani İstanbul'da tam manasıyla işçi oldum. Tütün işinde sandıklarda çalıştım. Haksızlıklar gördük, nerden soyulduğumuzu anladık. O zaman da TKP hareketliydi. Ben de TKP'ye üye oldum ve sendika kurmaya başladık.

O sırada nerede çalışıyordunuz?
Beşiktaş'ta, Austro Limited Şirketi'nde. Beşiktaş'ta Kaymakamlığın karşısındaki sarı bina, bomboş duruyor şimdi. Yunanistan'dan gelenler zaten tütüncü olduğu için, tütün tüccarları da burada mağaza açmaya başladılar. Mesela Hacı Hasan, Nuri Beyler. İşçiler de hazır zaten. Çalıştık. Beşiktaş'ta çalıştık, Tophane'de, Felemenk'te çalıştık. Ortaköy'de, Kuruçeşme'de, Sultanahmet'te çalıştık. Ahırkapı'da çalıştık.

Aileniz de geldi mi İstanbul'a?
Tabii. Para gönderdik. Annem, babam, kardeşim de geldiler. Ne yazık ki babam yaşamadı. Yirmi yedi gün sonra vefat etti. Ondan sonra da yük benim üzerime yüklendi. Anneme, kız kardeşime bakmaya mecbur kaldım. 34'e kadar muhtelif yerlerde çalıştım. Parti işlerimiz de vardı. Grevler oluyordu. TKP'nin içinde o zaman hep münevver tabaka vardı. İşçi çok azdı. Ve 32'de kongrede karar verildi. Dediler ki, "Artık parti işçi sınıfının malı olmalı". Ve partinin içinde faal olan birtakım kişileri eğitim için Sovyetler'e göndermeye karar verdiler. Bu kişilerin içinde ben de vardım. Ve TKP'ye aynı gün girdiğimiz Mustafa Özçelik'le beraber Moskova'ya gittik.

Ailenize çok düşkünmüşsünüz. Bu kararı vermek zor oldu mu sizin için?
Çok, çok zor oldu. Öyle bir gidiş oldu ki... Beşiktaş'ta çalışıyordum. Bir arkadaşım vardı Ülfer diye. Bir tek o biliyordu gideceğimi. O beni Şişhane'ye kadar geçirdi. Almış olduğum parayı anneme gönderdim onunla. Ne bileyim ben nasıl yaptım. Bu şeye âşık oldum, diyorum ben. Yani gece gündüz kafamdan çıkmıyordu. Görüyorsun, karşındaki bambaşka bir yaşam sürüyor, sen bambaşka yaşıyorsun. Sebep ne? Sebeplerini araya araya siyasetin içinde buldum kendimi. Ve mücadele etmeye başladım işte. Moskova'ya gittik. Orada aşağı yukarı üç buçuk-dört senelik bir eğitim gördüm. Ama öyle eğitim değil, silah elimize verilsin de bilmem ne yapalım, asla. Bizde sadece emeğin sömürülmemesi ve adil bir dağıtım için, işçilerin de insan gibi yaşamaları için bir eğitim vardı. Biz Türkiye'ye geldiğimiz zaman işçi sınıfının varlığı kabul edilmiyordu. Hâlâ bile öyle. 1 Mayıs'ı niye yapamıyorsunuz. Biz 1 Mayıs'ı mücadele günü biliyorduk. Clara Zetkin isimli kadın kellesini vermiştir o mücadele için. 1937 senesinde döndüm, baktım bıraktığım yerde kalmış her şey.

Dönmeden önce, Moskova'da evlenmişsiniz.
Ben eşimi burada tanımıyordum. Çünkü biliyorsunuz, TKP'de ketumiyet vardır. Birbirini tanımak yok. Ben gittim, başka kafileler geldi. Yalnızca Türk kafilesi değil yani. Fransız, İngiliz, İtalyan, Japon, Koreli, bütün dünyanın komünist partilerinden eğitim görmek için oraya geliyorlar. İskender Mustafa'yla orada tanıştık, Moskova'da evlendik ki, o da 8 Mart'a tesadüf ediyor. Bir kızımız oldu, Ayten adını koyduk. Ama mücadele için buraya gelmek gerekti, kızımızı orada bıraktık. Diyeceksin ki nasıl oldu. Çünkü gizli gidiyoruz. Mutlaka bir şeyler oluyor. Dedik çocuk ziyan olmasın. Gelirken Bulgar sularına duşersin, Bomanya sularına düşersin, yani bize öyle izah edildi. Sonra birinci kafile geldi, tevkif edildi. Bizim içimizde de provokasyonlar oldu. İkinci kafile döndü, tevkif edildi. Üçüncü kafile bizdik. Bir karı koca daha vardı, bir de şairimiz, Nazım Hikmet'in çırağı, Nail. Motorla geldik, beş gün beş gece. Eşim gece nöbet tutuyordu. Ona beşli silah vermişlerdi. Nasıl getireceksin çocuğu. Ama benim için çok zor oldu, çok zor.

Sonradan aldırma imkânınız olmadı mı?
Nasıl olacak? Gelenler bir daha gidemiyorlar ki. Ama emin ellerdeydi. Çünkü bütün dünya, enternasyonal çocukları, şöyle bir baktın mı renk renk çocuk görürdün, siyahı, beyazı, kırmızısı. Nasıl renk renk çiçekler vardır, envai çeşit. Sonra ben geldim ama tabii beni polis rahat bırakmadı ki. Aranıyorduk. Dört sene kaçtık. Ordan oraya gezdik. Mühür-ü zamana uğradıktan sonra İstanbul'a geldik.

Bırakırken, çocuğunuzu bir daha görmeyeceğinizi biliyor muydunuz?
Hiç böyle bir şey aklıma gelmedi çocuklar. Ben giderim veya o gelir falan değil. Ama şunu kalbimde tuttum. Ararsa... Çünkü öyleleri oldu. Mesela Çan Kay Şek'in oğlu orada büyüdü ama yedi, sekiz yaşında olduktan sonra aradı. Yani o kafamda benim, büyüyünce arar beni, diye.

O biliyor mu ailesinin kim olduğunu?
Tabii. Besimlerimiz var. İsimlerimiz çocuğa mutlaka söyleniyor. İkinci Cihan Harbi patladı. 45 senesinde haber aldım. Moskova'ya Almanların girmesine on beş kilometre kalmış, çocukları almışlar Moskova'dan İvanovna'ya götürmüşler. 45'te orada olduğunu öğrendim. Bir daha haber alamadım.

Moskova'da kızınızın doğumundan önce bir kürtaj geçirmişsiniz.
İlk hamileliğimi ben hiç anlayamadım, sonra başladım bazı emareler görmeye. Moskova'da çok hastalanmıştım. Tüberküloz tedavisi görmüştüm, kulağımdan da ameliyat olmuştum. Hem sağlığım bozuk hem tabii okumama mani olacak. Kısım şefimiz Baytar Salih beni müdür odasına çağırdı, "Mani olacak," dedi. Aldılar. Ağır bir kürtaj geçirdim, çok kan kaybetmiştim, ciğerlerim zayıflamıştı. Birinci sömestre bitti. Bizi tatil yerlerine gönderirlerdi istirahat etmek için. Yalta vardır, harika bir yerdir. Biz oraya düştük. Orada yeniden hamile kalmışım. Hastaydım

Zehra Kosova Cumhuriyet kuşağından ama Cumhuriyet'le kurulan düzenin pek çok yanıyla barışamamış bir kadın. Bunun bedelini inanılmaz zorluklarla, yoksullukla, acılarla ödemiş. Bizim "Zehra Hanım"larımızı "Zehra Teyze" diye düzeltiyor; hâlâ sık sık kapısını çalan, onunla politika tartışan gençler öyle hitap ediyormuş ona. Anılarını 1996 yılında İletişim Yayınları'ndan çıkan *Ben İşçiyim* adlı kitapta toplayan Zehra Kosova gerçekten de işçi doğmuş ve işçi kalmışlardan. "Ben TKP'den başka parti tanımam," diyor ve solun bölünmüşlüğüne kızıyor. Partisine de, onu terk eden kocasına da sonuna dek sadık kalmış ama en çok TKP'ye âşık olmuş. Kimi anılar onu zaman zaman acılı düşüncelere sürüklese de hayat muhasebesinde Zehra Teyze'nin içi rahat.

da. Bir doktor muayene etti, "Aldırma, bırak dursun, daha iyi olursun, ciğerlerin inkişaf eder," dedi. Bıraktık tabii. Döndüğüm zaman okula yine duydular tabii, "Hastasın, şöyledir, böyledir," filan. "Yok," dedik, "Biz karar verdik". İsteyerek oldu. Bazen düşünüyorum, çok düşünüyorum, keşke diyorum alsaydım yanıma. Ama bizim başkanımız Şefik Hüsnü bana söyledi yani, "Eşin gitsin," dedi. "Sen gitme, üç dört sene kal, kızını büyüt, istersen o zaman beraberce göndeririz," dedi. Ama eşim, "Ne olursak beraber olalım, ayrılmayalım," dedi. Zor, çok zor. Hâlâ o acı içimde. İnşallah onun için de iyi olmuştur. Çünkü bazı insanın çocuğu bambaşka oluyor, senin fikirlerine uymuyor. Ama temennim benim gibi olsun, babası gibi olsun. 1936 senesinin yılbaşı gecesi doğdu. Aşağı yukarı şimdi 63 yaşında eğer sağ ise. Eskiden buraya, Dolmabahçe'ye Rusya'dan sirkler gelirdi çadırlarla filan. Hemen duydum mu giderdim. Benim üç çocuğumun da sol kolunda ben vardır, benim omzumda olan onların kolunda. Böyle şeylere kapılıyor insan bazen. Gidip bakıyordum içlerinde o da var mı acaba diye.

Soyadı Kosova mı?

Hayır. Biz Türk ismi koyduk, Ayten. Rusça'ya da tercüme ettik "Luna Koja," ayın teni.

Sonra bir kızınız daha olmuş ve vefat etmiş değil mi?

Evet, sekiz aylıktı, bakımsızlıktan öldü. İstanbul'a yeni dönmüştük. Polis arıyordu, hakkımızda bir şey bilen iş vermiyordu. Sütüm bozuldu çocuğu emziremedim. Bu arada annem felç oldu. Evimiz çok kötüydü, çok yoksulluk çekiyorduk. Bir iş bulmuştum, annem çocuğa bakamadığı için mahalleden Firdevs abla her gün gelip bakmaya başladı. Bir gün çocuk şiddetli ishal oldu. Herhalde çiğ süt içirmişler. Doktor bağırsak humması dedi. Bir hafta içinde eriyip gitti kızım. Sonra bir kızım daha oldu. Onun ismini buna koyduk. Gülten. Evli şimdi. Torunlarım var dört tane. Onların da çocukları var.

Sovyetler Birliği dönüşü eşinizden ayrıldınız değil mi?

Eee, o biraz muammalı bir şey. Bazı arkadaşlar cezaevine, bazıları sürgüne gitmişti. Sürgünden kaçıp geri gelenler vardı. Geri gelince tabii, kim var burada, ben varım. Eşim de o ara terhis olacak askerden. Olmaz dediler, eve gelmesin. Ama nasıl gelmesin? Biraz orada bizim evde kalan arkadaşımızın hatası var.

Mehmet Bozışık, değil mi?

Evet.

Eşinizle ayrılık istemeden oldu yani.

Evet, vazife olarak yani. Ama anlaşarak. Eşimi İzmir'e gönderdim. Yani anlaşamasak, üç arkadaşımızın hayatına olacak olan, neden olsun?

Onlar gittikten sonra düzelmedi mi aranız?

Eee, onlar gidene kadar artık, tren kaçtı. Genç adam... Maalesef kadınlar o kadar şey değil ama... O başka yerde kaldı, bu sefer o yaşadığı kadınla anlaşabildi. Olabilir, yani ben makul görü-

yorum. Haklı. Onunla anlaştı. Ondan sonra, ölene kadar birlikte ikâmet etti, bir oğlu, bir kızı oldu. Çocuklar bana gidiyor geliyorlar, benim kız gidiyor geliyor. Biz konuşuyoruz, görüşüyoruz, gene aynı işteyiz çünkü. Hastalığında ben baktım. Hanımıyla arkadaş olduk.

Eşinizden sonra siz hiç başka biriyle beraber olmadınız mı?

Hayır.

Başkasını beğenmediniz mi yoksa sadakat duygusu mu?

Sadakat. Eşime katiyen şey etmedim. Kızım vardı. Kızımı babalıkla büyütmek istemedim. Çalıştım çabaladım kendim büyüttüm. Ne yapalım, kader böyle imiş. Eşimden ayrılınca okutamadım Gülten'i. On yaşında çalışmaya başladı. Kendi kendini yetiştirdi ama. Sonradan liseyi bitirdi. TİP'e girdi.

Hep tütün işinde mi çalıştınız?

50'ye kadar tütün işinde çalıştım. 50'de Amerikanlar el attı tütün işine. Eski imalat biçimini kaldırdılar. Eskiden tezgâhta üç kişi çahşıyordu. Düşünün yani, üç kişi çalıştırmak üç kişi doyurmak demektir. Baktım ki ben, tütün işi artık iflas etti, firmalar kapanıyor, işsizlik başladı. Almanlar Taksim Talimhane'de boyahane açmışlardı. Eski sandıkçı bir arkadaşım orada çahşıyordu. Onun sayesinde fabrikaya girdim. Orada çalışırken tevkif edildim. 50'de TKP davasında içeri girdim, on dört ay kaldım. 54'te Vatan Partisi'ne girdim. 57'yi 58'e bağlayan gece, yılbaşı gecesiydi, yine tevkif edildim. Onda da on altı ay kaldık. Zindana da girdik. Harbiye. Zaten 1950'de, Menderes zamanında, oraları yapılıyordu. Biz, Mübeccel Kıray, Ruhi Su'nun eşi Sıdıka Umut, Nuran Bozer, Melahat Türksal, Sevinç Tanık, ki sonra evlerinde katlettiler, Güleren Görkmen, Muzaffer Eren 50'de birlikte içerde kalırken, askeri cezaevinde o zindanlar yapılıyormuş. Bize gardiyan kadın söylüyordu: "Öyle bir güzel yerler yapıyorlar ki size, denize bakıyor." Sonra ben Vatan Partisi davası sırasında girdim o zindana. Allah size göstermesin. Çok hastalandım ben orada. Neredeyse kan kaybından ölüyordum.

İşkenceden mi olmuştu kanama?

Tabii. Jandarmalarla beni Cerrahpaşa'ya gönderdiler sonunda. Neyse ki orada doktorlar da tanıdık çıktı. Nazım Hikmet'in arkadaşları. Sağ olsunlar, sağda solda insanlarımız var, iyi insanlarımız var. Neyse, çıktık. Yine fabrikaya girdik emekli oluncaya kadar. Ama patronların gözünde bir çivi gibiydim. Hiç tutmuyorlardı, istemiyorlardı beni ama kalifiye işçi olduğum için atmak da istemiyorlardı. Müdürler, ustabaşılar hiç istemiyordu.

Cumhuriyet'in kadınlara getirdiği haklarla ilgili ne düşünüyorsunuz?

TKP'nin değil, kendi şahsi görüşümü söylüyorum, Atatürk'ün vermiş olduğu ilkeler... Yani düşünün bir kere, bütün dünyada kadın hakları yokken bizde var. 36 senesinde seçme seçilme hakkı verdi. Çarşafları kaldırdı. Şapka geldi. Yeni harfler kondu. Atatürk'ü ben çok yakından gördüm. Okulda okurken, bizim Tokat'a geldiği zaman, bizim muhacirler altmış metre, böyle, şiar yazdılar. Atatürk, "Yunanistan'dan Türkleri getirdiğin için binler yaşa!" diye. Latife'yle evliydi o zaman, Latife'yle gelmişti. Atatürk muhacir çocuklarını çok önemserdi. Biz geldiğimiz gibi zaten kapı kapı gezdiler, çocuklarınızı okula yazdırın diye. Ben o zaman işte Kapan kız ilkokuluna gittim. Atatürk okula geldiği zaman yemeklerimizi teftiş ediyordu. Yakından gorduk. Yemeklerimize baktılar, "Nasıl çocuklar, yemekler iyi mi?" dediler. Hiç unutmuyorum, helvayla etli patates yemeği vardı o gün.

Kavala'dan geldiğinizde, Samsun'da motordan sizi karşılayanlar arasında Kara Ayşe'yle Kara Fatma'nın da olduğunu yazmışsınız.

Evet bunlar cephede çarpışmışlar. Başlarında kırmızı ay yıldızlı bayrak sarılıydı. Resmi asker elbisesi giymişlerdi, çizme, külot pantolon. Motor açıkta duruyordu. Çocukları, kadınları kucaklayıp motordan karaya taşıdılar.

Alışılmış bir görüntü müydü bu? Bu kıyafetle dolaşan başka kadınlar da var mıydı?

Hiç görülmemişti, yoktu. Bir tek onları gördüm. Sonra senelerce ben onları görmedim. Ama üç sene evvel Kara Ayşe'yi burada, Kasımpaşa'da gördüm. Gene aynı vaziyette geziyordu. Çok yaşlıydı ama. Onun çocuğu yüzbaşıydı. Sonra onun maaşını kestiler. Kadın perişan oldu.

Neden kestiler maaşını?

İsmet İnönü zamanında kestiler.

Rusçanız nasıl?

Ee, şöyle böyle işte. Çok zaman oldu. Konuşmaya konuşmaya insan unutuyor. Beraber gittiğimiz Mustafa Özçelik ölmeden önce biraraya gelince Rusça konuşuyorduk. Hepsi geride kaldı. Demek ki vatan her şeyden öte. Sadece bir kişi için değil, kırk beş milyon, altmış beş milyon, hepsi benim insanım. Köylüsüyle, işçisiyle, münevverivle, emeklisiyle, duluyla, dılencisiyle. Ama olmuyor işte, olmuyor. Yani bu dünyanın tebeddülat yapılması gibi bir şeyler olmuyor. Bu düzende Ali'yi aldın Veli'yi koydun olmuyor. Bunu kaldıracaksın, başka bir düzen kuracaksın. Yine de söylüyorum çocuklar. Türkiye'de sosyalizm kurulmadan ne kadın hakları konuşulabilir, ne yoksulluk ne de işçi hakları. Sokaktaki insan artık şaşırdı ne yapacağım. Pahalılık aldı yürüdü. Bir tek maaşla kira mı ödeyeceksin, elektrik mi, su mu, gıda mı? Bir tiyatroya, sinemaya, eğlenceye mi gidiyoruz, yok.

Kirada mı oturuyorsunuz?

Evet, otuz milyon kira. Bir tek emekli maaşımla geçinmeye çalışıyorum. Bir mutfağa yürüsem yoruluyorum, yemeğimi yeğenim yapıyor. Kızımın evi büyük, yanında oturayım istiyor. Ben de istiyorum, rahat ederim ama benim gelenim gidenim çok, orada yalnız kalırım diye korkuyorum.

Nesrin Tura

Nadire Mater:

"Savaşa karşı olanlar, savaştan zarar görenlerle buluşamadı"

Gazeteci Nadire Mater, askerliğini Olağanüstü Hal Bölgesi'nde yapan 42 kişiyle konuştu. Onların anlattıklarını *Mehmedin Kitabı*'na aktardı.

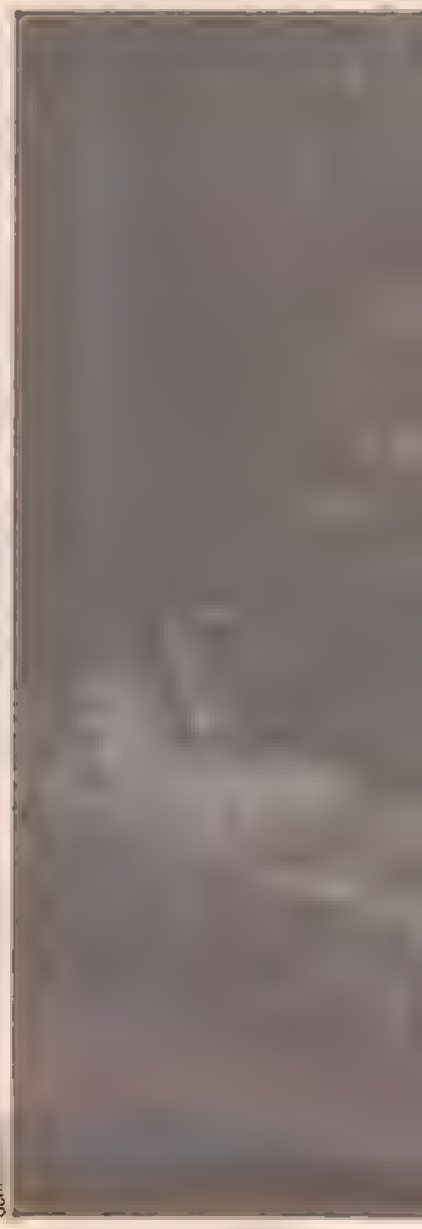

Sem

Nadire, her zamanki gibi durmadan anlatıyor, biz de ilgiyle dinliyorduk. Bir grup kadın savaşa ve ırkçılığa karşı bir şeyler yapmak gerekir deyip biraraya gelmiş ve Arkadaşıma Dokunma kampanyasını başlatmıştık. Biraraya geldiğimizde ondan hep savaşı dinliyorduk. Bazı aylar neredeyse iki kez Bölge ye gidivor, koyü boşaltılmış köylülerle, gerilla yakınlarıyla, korucularla, çocuklarla, muhtarlarla, kaymakamlarla, ulaşabildiği herkesle konuşuyor, savaşı çalıştığı ajans kanalıyla dünyaya duyurmaya çalışıyordu. Yazdığı ya da yazamadığı pek çok öyküyü ondan birebir dinliyorduk. Yine buluşmalarımızdan birinde "Ahmet"i anlattı bize.

"Ölüm yalnızca iki santim yukarıda, kafanızı siperden iki santim yukarı kaldırdınız mı alnınızın ortasına kurşunu yersiniz," diyen Ahmet'i, 36 kişilik bir topçu birliğinin komutanı olan Ahmet, izne geldiği sırada Nadire'ye tüfeğinin namlusuna takılmış bir gelincikle çektirdiği fotoğraflarını göstermiş ve durmadan anlatmıştı. Savaşı, askerleri, sivilleri, beş ay boyunca telsizle konuştuğu gerilla Leyla'nın kadın gerillalardan oluşan birliğine ateş açmayı reddedişini...

İşte 1980'de, o güne kadar sürdürdüğü mesleğini, sosyal hizmet uzmanlığını bırakıp gazeteciliğe başlayan Nadire'nin kitap yazma hikâyesi de böylece Ahmet'in hikâyesiyle başladı. Nadire Mater, 1984'ten bugüne askerliğini değişik yıllarda Şemdinli. Tunceli, Bitlis, Mardin, Viranşehir, Muş, Beytüşşebab, Bingöl, Yüksekova, Patnos, Diyarbakır, Urfa, Siirt, Van, Iğdır, Midyat, Eruh'ta, yani Olağanüstü Hal Bölgesi'nde yapan, İstanbul, Trakya, Denizli, İzmir, Aydın, Alanya, Serik, Adana, Çorum, Rize, Samsun, Tonya ve Trabzon çevresinden, etnik, dinsel, mezhepsel, kültürel farklılıkları olan sağcı, solcu, milliyetçi, dinci, savaş yanlısı, savaş karşıtı gibi çeşitlilik içeren tam 42 kişiyle konuştu ve *Mehmedin Kitabı*'m yazdı. Kitaba ilham kaynağı olan Ahmet ise, "Kürt sorunuyla artık makro düzeyde ilgilenmek isteğinden," kitap için konuşmayı reddetti.

Sayılar...

Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel 28 Aralık 1998'de Cumhuriyet'te yayınlanan basın açıklamasında şöyle diyor; "15 Ağustos 1984'ten Aralık ayının başına kadar 32 bin 853 olayda güvenlik güçlerinden 5 bin 555'i şehit oldu, 11 bin 168'i yaralandı. Sivil halkın uğradığı saldırılar sonucu 5 bin 302 vatandaş şehit oldu, 5 bin 877 vatandaş da yaralandı. Teröristlere verdirilen toplam zayiat ise 35 bin 384'tür. Bunların 23 bin 938'i ölü, 749'u yaralı, 8 bin 693'u sağ olarak ele geçirilmiş, 2 bin 304'ü teslim olmuştur."

"Sayıların meseleyi anlamak açısından bir önemi var ama onun gerisindeki hayatlara bir türlü ulaşamıyoruz. Her bir sayının çok sayıda hayatı içinde barındırdığını görmek gerekir," diyor Nadire Mater. "Yıllar önce kalabalık bir grup gazeteci Digor'daydık. 15 Ağustos'ta 5 bin köylü yürüyüş yaptıkları için üzerlerine ateş açılmıştı, yirmi civarında insan ölmüştü. Öldürülenler arasında on yedi yaşındaki Çidan da vardı. Olay çok tazeydi, annesi kendini yerden yere atıyordu. Resmini istedik, birkaç gün sonra nikâh muamelesi için çektirecekmiş. Çidan'ın hayatta hiç resmi olmamış. Çok yoksul bir evdi, annesi bir kapıyı açtı, tavandan örülmüş kazaklar, atkılar, ceketler, işlenmiş yastık örtüleri sarkıyordu. Çidan'ın çeyiziydi. Çidan yirmi kişiden biri olarak gazetelerde haber oldu, ismi bile yazılmadı. Bu sayı meselesi beni o zaman çok çarpmıştı. Okuyoruz, 'Yirmi kişi öldü.' Kimdir bu yirmi kişi, arkasında neler bırakmış, bilmiyoruz."

Nadire Mater, 84'ten bu yana Bölge'de askerlik yapan yaklaşık 2,5 milyon kişiden 42'siyle hayatlarını konuştu. Onlara askerlik, öncesi ve sonrasıyla ilgili sorular sordu.

Şırnak'ı hayatında ilk kez duyan, Muş'un yerini haritada arayan, askerliğini mutlaka Güneydoğu'da yapmak isteyen, eline silah almak istemeyen, bayram temizliğinden sonra köylülerin evini aramak zorunda kaldığında eve ayakkabıyla girdiği için üzülen, "Hepsinin kökünü kazıyacaksın," diyen, Kürt sorunun barışla çözülmesini isteyen, "Olenler niye hep yoksullar," diye soran, korkan, ille de "leş almak" isteyen, ateş etmek zorunda kaldığı için üzülen, arkadaşlarına gerilla kulağı hediye edemediği için mahçup olan, "Şu kül tablası kadar toprağım yok, hangi toprağı savunacağım," diyen, kılpayı ölümden kurtulan, yanı başında arkadaşının ölümüne tanık olan, aç kalan, depresyon geçiren, mayına basıp bacaklarını kaybeden, üstlerinden dayak yiyen, inanılmaz dostluklar yaşayan, askerlik yaptığı yere âşık olan, bir daha hiç oraları görmek istemeyen, konserve sanayiini, silah ticaretini sorgulayan, gerillaları anlamaya çalışan, 33 arkadaşı yanı başında öldürülüp kendisi yatağa malıkımı olan, halkına karşı savaşmak zorunda kaldığı için üzülen, Kürtler in varlığını askerliği sırasında öğrenen, Kürtler'i seven, Kürtler'i sevmeyen.... Döndukten sonra sinirli olan, geceleri hiç uyuyamayan, şimşek çakınca yere yatan, elektirikler kesilince ürken, televizyondaki haberleri hüzünle izleyen, askerlik arkadaşlarından kopamayan, sevgisilinden ayrılan, erken boşalan, hiç boşalamayan, artık yürüyemeyen, büyüdüğünü hisseden, "Ölümden gerisi boş," diyen, o günleri hiç düşünmek istemeyen, o günleri özleyen... Esnaf, işsiz, kitapçı, çiftçi, avukat, muhasebeci, lokantacı, turizmci, şoför, doktor, mühendis, inşaat işçisi... Evli, bekâr, çocuklu, çocuksuz... MG3'lerin, G1'lerin, G3'lerin, kalaşnikoflarm, roketatarların, tankların, tanksavarların, F16'ların, mayınların, bombaların, kurşunların yanı başından, savaşın ortasından tam 42 kişi yaşadıklarını anlattı.

Erkekler...

"Her genç askerlik yapsın. Şiddet zaten çocuklukta başlıyor, kız olsa bebek alırsın, erkek olursa tabanca alırsın. Askerlikteki şiddet kabul edilmiş bir şiddet," diyor, konuşan askerlerden biri. Bir diğeri; "En sevdiğim silahtır G3, aslında sevmediğim silah yok. Hepsinin zevki ayrı, silah silahtır, vurunca hepsi öldürüyor, hepsi yaralıyor," diyor bir diğeri. "Silah bir iktidar," diyor Nadire Mater de. "Savaşa en karşı olanlar bile, başka çıkış yolu yoksa gidiyor, eline silahı aldığında yaptığını gerekçelendiriyor. Silahın çok önemli olduğunu düşünüyorum. En hoşlanmadığını söyleyen bile silahla resim çektiriyor."

Savaşın şiddeti, sadece silah kullanmak değil. Cesetlerden kesilen cinsel organlar, kulaklar... Nadire, bunları yapanları "cani" bulmuyor; "Konuştuğum bir tane genç, 'Çok üzgünüm bir tane kulaktan kolye yapıp gelemedim," dedi. Bunu bir arkadaşıma anlattığımda 'Çok canice bir şey,' dedi. Canilikten söz edeceksek, bunu birlikte oluşturuyoruz. Yirmi yaşında oğlumuzu gönderiyoruz ve geldiğinde böyle düşünüyor. Neden? Sorun burada. Savaşta tabii ki iki taraf da çok kötü şeyler yapıyor, savaş dediğin zaman bütün bunlar oluyor. Onun için Türkiye'de ve dünyada insanlar savaş olmasın istiyorlar."

Kadınlar...

Nadire'ye göre anneler de savaşa karşılar; "Bunu başka türlü adlandırıyor olabilirler ama oğullarının ölmesine karşılar. Askerler için de en önemli şey, sevgilileri ve anneleri. Bir kız arkadaşın olması askerliği hem kolaylaştırıcı hem de zorlaştırıcı bir şey. En zor anlarda onu aklına getiriyor, aklı onda kalıyor, böyle ikili bir şey var."

Ya anneler? "Donüşte kimler aramızda olmayacak," diye sorduran zorlu bir operasyona giderken bile hatırlanan anneler, anneler günü... Kuzey Irak'ta Altın Tepe'yi almaya giden gruptan biri anlatıyor; "Elini omuzu-

ma atmış, 'Bugün ne biliyor musun? Anneler Günü. Şimdi birileri' işten çıkmış annesine çiçek veya hediye götürüyor.' Durdu. 'Silahlarla biz nereye gidiyoruz,' dedi. Kendiliğinden mi konuşuyor, öleceğini biliyor muydu? 'Kaderimiz, seneye inşallah,' dedim." Nadire Mater, "Doğrusu ben annenin bu kadar önemli olduğunu düşünmemiştim. Hemen hemen hepsi, ölümle burun buruna geldiği anda, kendini bir yana bırakarak, 'Annem haberi aldığında ne yapacak?' diye düşünüyor. Anneler için onlar erkek değiller, onlar onların çocukları. Kulakları telefonda, gözleri televizyonda. Kadınlar yürekleriyle her an savaştalar. Çocuklarıyla aralarında bir tel var sanki. Anneler savaşın mağduru. Maalesef savaşa karşı olanlar, savaşın mağdurlarıyla buluşamadı," diyor.

Büyümek...

Askerlerden biri "Hayatımı ikiye ayırıyorum, askerlik öncesi, askerlik sonrası. Olgunlaştım, büyüdüm," diyor. Nadire Mater de kitabı hazırlarken büyüdüğünü hissetmiş; "Büyüdüm, hayatımın yükü arttı. Herhangi bir şey yaparken her an aklımda konuşmalar, yüzler. Askere giden çocukları gördüğüm zaman yüzlerine bakmıyordum, kendimi koruyordum, ya bir yerde öldüğünü görürsem diye. Yaşı otuz beşe kadar olan erkeklerle gündelik hayatta, dolmuş kuyruğunda, takside tartışırken onların askerliklerini orada yapmış olabileceklerini düşünüyorum ve bütün itirazlarımı buna göre ayarlıyorum. Bu o kadar gerçek dışı değil, karşılaştım çünkü. Yine birkaç yıl önce boşaltılan köylerden gelen bir adamla röportaj yapıyordum. Adam yaşadıklarını anlatırken saatlerce kar üstünde kaldıklarım, ondan sonra da bilmem kaç gün, eksi bilmem kaç derecede camsız ve çerçevesiz bir binada tutulduklarını anlatıyordu. Ben bunları dinlerken, bu kadar da olmaz, bu kadar eziyete fiziken bir şey olması lazım, diye düşünüyordum ki, adam ayakkabısını çıkarttı, ayakları parmaklarından kopmuştu. Çok utandım. Sonradan sokakta dolaşırken, otobüse koşan insanlara bakıyordum, acaba hangi köyden geldi, ayakları sağlam mıdır, diye. Şimdi böyle bir yüküm daha var."

Gerçekten de *Mehmedin Kitabı* okuyanın yükünü artırıyor. Kitap çarpıcı hikâyelerin yanı sıra çarpıcı rakamlara da yer veriyor. Türkiye'de üretilen petrolün yüzde 100'ü Güneydoğu'da üretiliyor, Diyarbakır nüfusunun yüzde 75'i yoksulluk sınırının altında yaşıyor, savaş süresince 6 bin 153 yerleşim birimi boşaltılmış, "terörle mücadele" için jandarma ve güvenlik birimi harcamaları hariç günde 1 milyon 250 bin dolarlık harcama yapılıyor, Türkiye 1997 itibariyle dünyanın en çok silah alan ülkesi, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nde Türkiye aleyhine açılan 2200 davanın çoğunluğu Güneydoğu konularında... Barış istememiz için çok nedenimiz var. Bir nedeni de, Mehmedler...

Filiz Koçali

"Öfkemi de kontrol etmek zorundayım!"

42 kişiden birinin hikâvesi... 72 İstanb l doğumlu, ortaok ldan ayrıldı. 93'te Beytüşşebab daydı. Şimdi İstanb l'da taksicilik yapıyor.

Askere illa ki gitmeliydik. İstediğim yer Şırnak'tı, gittim. Neden istediğimi bilmiyorum. Orta halli bir yerde yetiştim. Okul, okuduklarım, filmler etkiledi beni. Milliyetçilik olayı vardı; "Vatanımızı seviyoruz, Türk evladıyız." Oysa, kışladan girince her şey bir anda değişiyor. Anlatılan askerlikle alakası yok. (...) Gerçeği kabullenirsen üstesinden gelirsin, kabullenemezsen dönünce bir eser kalır. Çok arkadaşımız hâlâ tedavi görüyor. Orada kendini tamamen ordu malı göreceksin. Kendini çaresiz hissetmek ölüm demek. Adam bunalıyor, kendini vuruyor. Bir arkadaşın babası gelinini taciz ediyor. Gelin de kocasına, yani arkadaşa mektup yazıyor; "Baban, böyle böyle, babamın evine dönüyorum," diyor. Çocuk bunalıma girdi, kendini çekti vurdu. (...) Operasyon öncesi çoğu mektuplar yazar, cebine koyardı. Ölürse tonlarca mektup cebinde... "Bu mektubu aldığınızda ölüyüm," gibi. Böyle sendromlara kapılanlar yüzünden de birçok hatalar yapıldı. (...) Silahımı ateşlediğim çatışma çok büyüktü. Pusudaydık. Sesler gelmeye başladı. Sonra bizim uçaksavar mevziinden ateş ediliyor. Ondan sonra kıyamet koptu, silah sesleri... Delirecek gibi oldum, aşağı yukarı beş dakika kadar hiç ateş edemedim. Kafamı kaldırmaya çalışıyorum, korkuyorum, kafamı eğiyorum. Beni buraya kim gönderdi? İsyan! Ben kimim? Seyrettiğim fimler, evim, her şeyim aklıma geliyor. Çaresi yok; bir tane ateşledim. Bir tane, bir tane daha, sonra kafamı kaldırdım. Kafamı kaldırdıktan sonra arkası geldi. (...)

Akşam pusuda korku basıyordu. Korku da mide ağrısı yapıyor. Çekilmez bir ağrı hem de. Bu ağrı askerden sonra bende bir sene devam etti. Hava kararınca midem ağrımaya başlardı. Pusuda korkuyu yenmek için saçma sapan şeyler yapıyorsun, şarkılar söylüyorsun. *Penthouse*, *Playboy* gibi dergiler alırdık, hava kararmadan okurduk. Bir dergiyi on sefer okuduğumu biliyorum. Hiçbir şey düşünmek istemiyordum, uyumak hiç istemiyordum. Uyurken ölüyorsun. Adam getiriyor çömezi, "Sen bekle, biz yatahm," diyor. Çömez de kulağında volkmen şarkı dinliyor. Geleni duyamıyor tabii. Önce onun kafasını kesmişler. Sabah oldu, kimse inmiyor. Gittik, baktık dört şehidimiz var. Onların yerinde olmadığım için sevindim. Önce onu düşünürsün, normal değil de, o zaman normal geliyor. Arkadaşın yanında düşünce insana bir hırs geliyor. O an önüne gelse, insanmış, hayvanmış, bir saniye düşünmez işini bitirirsin. Bir iki saat böyle düşünüyorsun, sonra normale dönmek zorundasın, dönemezsen çok beter... Bir arkadaşım öldü. Tek el ateş ona isabet etti. Sigara içerken battaniyeyi kafamıza çekerdik. Uzanırken mevziin altında kalmış, sigarasını çekerken ağzından giriyor mermi. Çok keskin nişancıları var. Günlerce mevziye giremedim. Badimdi, yediğin, içtiğin ayrı gitmeyen bir insan varsa, odur. O beni çok etkilemişti. (...) Ölmekten korkuyordum ama yapacağımdan da geri durmuyordum. Savaş derken bir tek silahla olmuyor, kendinle savaşıyorsun, bazen arkadaşınla. Kendini yenebilmelisin ki her şeye hazırlıklı olabilesin. Yalnız kalmayacaksın, yalnız kalınca varsa sevgilini düşünmeye başlıyorsun, sevgilinin başına bir olay geldiyse, izni koyuyorsun kafana. İzni kafana koydun mu bir daha çıkartamıyorsun. (...) İrili ufaklı yirmi kadar çatışmaya katıldım. En uzun Beytüşşebab'da tabur basılınca. Bir buçuk iki gün filan sürdü. Hiç uyumadık, 5-6 şehit verdik. (...)

İnsanların duyarsızlıklarına öfkeleniyorum, sonra, "Herkes üzülmek zorunda değil ki," diyorum. Yani öfkemi de kontrol etmek zorundayım. Akşama kadar trafikteyim. Bir gün baktım akşama kadar beş altı kişiye inmişim, kavga etmişim, adam arabanın içindeyken vurmuşum. Rüyamda asker olduğumu görüyorum. "Herkesin askerliği bitti, ben hâlâ askerim," diyorum... Sabah kalkıyorum, başım ağrıyor, ahyorum bir aspirin, oturuyorum."

Yalnızlıktan tek başınalığa

Teslime Nesrin, *Bir Kadın Yazgısı* İstanbul, Cumhuriyet Kitapları, Mart 1999.

Teslime Nesrin'in dilimize kazandırılan kitabı *Bir Kadın Yazgısı* başlığım taşıyor. Bu kitabı okuyunca Teslime Nesrin'in yazılarının Bangladeş İslam-erkek toplumunda neden büyük fırtınalar yarattığım görebildim. Nesrin, iki uzun öyküden oluşan *Bir Kadın Yazgısı*'nda geleneksel yaşamda kadınların birebir ilişkilerinde karşılaştıklarını, "bir kız çocuğunu doğumundan itibaren onu kuşatan ataerkil yöntemin" nasıl çalıştığını anlatıyor. Nesrin'in sade, gösterişsiz, ince mizah dolu dili, içeriğin, bir İslam-Doğu toplumunda kadının dünyasını yansıtan köktenci eleştirel yapısıyla birleşince ortaya etkileyici bir yapıt çıkıyor.

Doğu feminizmi

Nesrin'in meselesi Bangladeş toplumundaki kadınları kuşatan gelenekler, adetler, anlayışlarla. Teslime Nesrin ülkemizdeki geleneksel yapıya çok benzeyen bu toplumsal yapıyı kadınlar yönünden sergilerken, İslam kültürünün egemen olduğu Doğu toplumlarının ortak yönlerim de ortaya koyuyor. Bu yazılarını, İslamcılar tarafmdan ölümle tehdit edilmesine karşın sürdüren Teslime Nesrin, Doğu feminizmi, diyebileceğim bir başkaldırıyı temsil ediyor. Dinsel cemaatlerin ve iktidarların kadınların başkaldırılarını kamusal alanda cezalandırabildiği ülkelerde kadınları yıldırma politikalarına karşı direniyor Teslime Nesrin.

İlk kıskaç: evlilik

Nesrin'in iki öyküsünün kahramanları Hira ve Jamuna; çocuklukları, genç kızlıkları, evlilikleri ve bağımsızlığa doğru yol alışlarıyla isimler ve mekânlar değişse bile, aynı kadının yaşam öyküsünü anlatır gibi. İlk öykü "Bir Kadın Yazgısı"nm kahramanı Hira üst orta smıf bir ailede "iyi bir kocayla evlenmek", eşine "kesinlikle boyun eğmek ve kusursuz bir özen içinde davranmak" üzere yetiştirilmiştir. Annesi onun "iyi bir eş" olması, "her türlü kişisellikten ve bencillikten kaçınarak" kocasının ailesinin saygınlığını pekiştirici bir simge olması için büyük çabalar harcamıştır. Hira, mücevherler, sariler gibi hediyeler ve boğaz tokluğu karşılığında "ölçülülüğü ve ağırbaşlılığıyla" kocasmm her isteğini ve her türlü hizmetini yerine getirecektir. Bu koşulları içeren toplumsal anlaşma, Hira'nın ana babasıyla müstakbel kocası ve onun ailesi arasında yapılır.

Koşullanmalara uyup evlenen Hira, çok geçmeden, cinsel doyum sağlamayan kocasının ve ailesinin kıskacına girdiğini fark eder. Özgürlük tutkusu, eşinin doyumsuz bırakmayla verdiği bedensel acılar ve bu yoksunluğu, Hira'yı aşağılamalar ve suçlamalarla kapamak isteyişi sonucunda Hira, bu "kapatılmış yaşamını" sorgulamaya başlar. Daha sonra evden ayrılarak ailesinin baskılarına aldırmadan bir iş bulup bir kadm yurdunda yaşamına devam edecektir.

İkinci öykü "Seçenek"te Hira başka bir isimle, Jamuna ile karşımıza çıkar ve evden ayrıldıktan sonra kurduğu "bağımsız, özsaygılı" yaşamının ipuçlarını verir bizlere. İsimler mekân değişmiştir ama tema aynıdır. Jamuna'mn yeni yaşamını paylaştığı insan yine bir kadındır; kız kardeşi. İki kız kardeş arasındaki mektuplaşmadan oluşan öykü, iki kadının yaşamım, düşünce ve his dünyasını incelikli bir biçemle sergiler. Ev aynı evdir, anne tiplemesi aynı. Jamuna'mn kız kardeşi Nupur'a yazdığı mektuplardan başka bir kentte yaşadığını, Humayun adlı biriyle evli olduğunu, çalıştığını öğreniriz. İlişkileri arkadaşlıkla başlamıştır, Jamuna'mn ilk evliliğinde hiç yaşamadığı şekilde. Mektuplar ilerledikçe bu evliliğin de Jamuna için kocaya hizmet anlamına geldiğini, ama bu kez kendi rızasıyla; "canla başla çalışan bir ev kadım olarak" bunu yaptığını anladığı bir süreci izleriz. İki kadm düzeni, kadınlara biçilen rolleri, dayatılan görevleri sorgularlar. Jamuna bu düzenin dinsel öğretilerle ilişkisini kolaylıkla kurar. Nupur ise ablasmm ona sunduğu kadınlığa ilişkin yeni değerlerle; eski, onu şaşırtan ve sıkan gelenekler arasında gidip gelir. Yazılarında giderek ablasına ve onun düşüncelerine duyduğu hayranlık, yani içindeki özgürlük tutkusu ağır basar. Başka bir düzeyde Jamuna'da bir dönüşüm yaşar: Farklı olacağı ümidiyle girdiği ikinci evliliğinin kadınlara sunulan modelden ayrı olmadığım ve kocası Humayun'un toplumun geleneksel erkek tiplemesinin dışına çıkamadığını fark etmiştir.

Erkek düzenin taşıyıcıları: anneler

Nesrin'in öykülerinde, annelerin, toplumdaki erkek egemenliğinin ailedeki yürütücüleri ve taşıyıcıları oldukları sergilenir. Kadınlığa ilişkin değerleri sorgulamadan kabullenirler ve kızlarına bunları dayatırlar. Kızlar bir an önce evlenmeli, "sahip"lerini bulmalı, onlara ve ailesine kayıtsız şartsız boyun eğmelidirler. Aksi takdirde kadının "yoldan çıkmış, orospu" olması kaçınılmazdır. Annelerin kızlarını "düşmek"ten kurtarmak için tek seçenekleri onları evlendirmek ve bu evliliğin ne olursa olsun bozulmamasıdır. Nesrin, annelerin bencilliğini yani bunları yaparken dinin gereklerini yerine getirdiklerine inandıklarını ve böylece "ahirette" kendilerine iyi bir yer edinme çabalarım alaycı bir dille yerer. Nupur ve Jamuna için bütün bunlar ikiyüzlülükten başka bir şey değildir.

Tek başınalık

Annelere göre "bir kadm için olabilecek en kötü şey yalnız yaşamaktır." Yalnız yaşamak kadının "namusunun" bir erkek/koca tarafından korunmadığı anlamına gelebileceği gibi, kadının çevrede "iffetsiz" olarak adlandırılmasıyla yani aileye "kara leke" düşmesiyle sonuçlanır. Jamuna ve Nupur'un, toplumdaki yalnız yaşama kavramını sorgularlarken, annelerinin korkulu rüyası "yalnızlık" kavramından ayrılıp "tek başınalığa" yani özgürlüğe adım attıklarını izleriz. Jamuna, "Aslında yalnız yaşamaktan hoşlanıyorum," derken, "erkeğe bağımlı, özsaygısız bir yaşamdansa yalnız yaşamayı yeğlerim," derken bu kavramın kadınlar için olumsuz uzanımlarını kırmak ister gibidir.

Teslime Nesrin'in özgürlük kokan sesinin ve sözünün bizim toplumumuza, kadınlara ulaşması bana öyle geliyor ki, çok şeyi değiştirecek.

Yaprak Zihnioğlu

İlk sergi

Ressam Nur Ataibiş ilk kişisel sergisini Kare Sanat Galerisi'nde açıyor. Sergi 11-31 Mayıs tarihleri arasında görülebilir.

Ayşegül "İçimden

Ayşegül modern türkü yorumcularının öncülerinden kabul ediliyor. İlk albümü *Güzelleme* ve onu takip eden sahne çalışmaları büyük ilgi görmüş, "kent ve türkü" ilişkisi tartışmasına zemin hazırlamıştı. Ayşegül yine türkülerden oluşan son albümü *Güz*'de biraz daha farklı tarzlara yöneldi ve jazz müzisyenleriyle çalıştı.

İlk albümünüz kaç yılında çıkmıştı?

1994 yılında. Toplam dört albümüm var. Üçünün adı *Güzelleme*, en sonuncusunun adı da *Güz*. En son albümün hem adı farklı hem de içeriği. Bana göre çok büyük bir değişim değildi gerçi. Dinleyenler çok değişik bulduklarım söylüyorlar. Her zaman aynı şeyleri yapmanın kimseye bir yararı yok. Dünya değişiyor, duygularınız değişiyor, yaşınız değişiyor. Albümüm tutar mı, tutmaz mı, gibi bir kaygım bulunmadığı için rahat davrandım. Çok çeşitli türleri dinliyorum zaten. Dünya müziği, klasik müzik, hip hop... Massive Attack bile dinliyorum. Firmam da "içinden ne geliyorsa yap," tavrında olduğundan, 98 sonunda içimden ne geliyorsa onu yaptım.

Sakin bir yaşamdan hareketli bir yaşama atlamak zor olmadı mı?

Bursa'da eşimle yaşıyordum. İstan-

ne geliyorsa onu yaptım"

bul'a geldim. "Ben şarkı söyleyeceğim," dedim. Bursa'da yaşayamadım. İstanbul'un tesadüfler dolu, heyecanlı yaşamını seviyorum. "Hanım kadın" yaşantısı bana göre değildi. Müzik yapacağımı kimseye söylemedim. Gittim, yaptım. Tepki göstermelerine fırsat kalmadı. Kaseti yaptım, gosterdım, beğendiler. Şımdı hıçbir garantisi olmayan bir hayat sürüyorum. Her şeyi dengelemeye çalışıyorum tabii. Ayda birkaç kere başka bir yere gitmek, konsere gitmek güzel. Özgür olmayı seviyorum. Yalnız yaşıyorum. İstediğim şeyleri yapmasam, suçluluk duyacaktım, vicdan azabı çekecektim. Şimdi kafama taktım, New York'a gitmek istiyorum. Nasıl bilmiyorum. Şehir planlama okumak bana bir bakış açısı verdi. Her şeye kuşbakışı bakıp plan yapabilme yeteneği kazandırdı. New York'a gidersem belki yeniden okuma fırsatım olur. Müzik tarihi, müzikoloji okumak isteyebilirim.

Semra Emre

Birileri yaşamınıza ortak olmak istediğinde sorun çıkmıyor mu? Aşk durumlarında mesela.

Mümkün olduğu kadar düzenimi korumaya çalışıyorum. Aksi takdirde tepki gösteriyorum. Bu hayatı kurmak için çok şeyden vazgeçtim. Çocuk filan da şimdi düşüneceğim şeyler değil. Kendimi tamamlamadım daha. Kendimi bağlamak istemiyorum. Evim benim kalem. Öbür türlü herkes insandan her şeyi bekler. Ama düzenim düzenimdir.

Aşkın gücü düzeni bozamaz mı? Biri de "Bu akşam da yanımda kal, çıkma sahneye," dese...

Çalışmam gerekiyorsa, kimse bana çıkma, demesin. Aşkı çok seviyorum. Enerjimi aşktan alıyorum. Çok yoğun aşklar yaşarım. Beynimde, reel anlamda, her anlamda. Aşk adma kendini parçalamak diyorsan... Bu da seçerek yapılır. Mazoşistsek öyleyiz. Gerektiği kadar ver, hayatındaki insana. Çeşmeyi sonuna kadar açarsan su basar, damla damla akacak şekilde açarsan da bir şey yaşanmaz. Çok vereceğim dersen karşındaki seni emmebasma tulumba gibi görür. Erkeklerin gözünde kendinden çok ödün veren kadın asla makbul değildir. Fazla tevazu gösterme, inanırlar. İyilik diye yaptıkların üzerine görev kalır. Erkekleri biraz evden uzakta tutmak iyidir. Erkekleri bahçeli evlerde besleyeceksin, evine almayacaksın, diye bir söz vardır. (Gülüyor.)

Sizi müziğinizle tanıyıp sesinize âşık olanlar var.

Dinleyicilerim hayranlık duygusunu uzun süre yaşayamıyor herhalde. İki dakikada samimi oluyorum onlarla karşılaşınca. Bana çok güzel asker mektupları geliyor. "Ayşegül hanım, siz çok hanım hanım bir sanatçısınız." Bir bilse ya... Ama birileri tarafından yaptığınız işten dolayı sevilmeniz çok iyi. Sesimin beğenilmesi güzel. Bazıları yakından konuşurken duyunca, "Aa sızın sesınız şımdı çok farklı," diyorlar. Mikrofon çok değiştiriyor tabii. Bir konuşmaya, "ordunuuun" diye şarkı söylermiş gibi giremezsiniz...

Erkek arkadaşınızda hiç kıskançlık uyandırmaz mı bu hayranlar?

Kıskanmak... Yok o kadar âşık dinleyici. Evet, hiçbir adam hoşlanmaz tabii bu kadar önüne geçilmesinden mesleki açıdan. Öyle şeyler yaşadım daha önceki ilişkilerimde. Artık yaşamamayı öğrendim. Benim yaptığım iş bu. Bu işin yapıldığı ortam bu. Enerjim yüksek. Kolay yorulmam.

***Güz* son albümünüzün adı. *Güz*'den sonra hangi mevsim geliyor?**

(Gülüyor.) Bundan sonra gece mevsimi. Çok hayallerim var. Onlar zaman içinde ayıklanır. Bir buçuk iki sene New York hayalim üzerine düşüneceğim. Orada müzik yapmak isterim. Kendi müziğimi başka diller konuşan insanlarla paylaşmak isterim. Söylediklerimin anlamı da düşünülsün istiyorum. Gelin Ayşe kendini suya atmış. Neden atmış, bir sor bakalım? Kayınpederi dövdüğü için atmış. Bunu bir gurur meselesi yapmış. İnsanlar bizi dinlerken bu noktaları kaçırıyorlar. Başka dillerde, başka ortamlardaki insanlar bu noktalara daha çok eğiliyorlar, olayların büyüsüne eğilebiliyorlar.

Gamze Deniz

Çocukça sergisi

Cumhuriyet gazetesinde foto muhabiri olarak çalışan Hatice Tuncer'in *Çocukça* isimli sergisi 23 Nisan-14 Mayıs tarihinde Galatasaray'daki Fotoğrafevi Sergi Salonu nda. Sergi 50 siyah-beyaz fotoğraftan oluşuyor. Bazen bir işçi direnişinde bazen bir siyasi parti liderinin yanında görünen çocukları Hatice Tuncer'in objektifinden izliyoruz.

PANO

• Yedi aylık Baran bebek için yurtdışından ilaç getirilecek, yardım etmek isteyenler arayabilirler. 0212 268 01 68.

• Yeni kurulmakta olan feminist (amatör) tiyatro grubunun deneyim, yetenek ve enerjinize ihtiyacı var. Tiyatro Femina. Tel: 0212 677 56 18 (perşembe akşamları).

• Yaşlı dedeme ücret karşılığı evinde kitap okuyacak birisini arıyorum. Ev Mecidiyeköy'de. *Pazartesi*'ye not bırakın.

• Geçen sayımızda duyurduğumuz İstanbul'da feminist kadınların düzenlediği "Deneyimlerimizi paylaşmak ve kurultay için hazırlık" toplantıları sürüyor. İlginizi çekiyorsa *Pazartesi*'den bilgi alabilirsiniz.

• İngiltere'de hem çocuk bakmak hem İngilizce öğrenmek ister misiniz? Elif Besli. Tel: 0212 230 69 82.

• *Pazartesi* Lokali'nde güzel yemek pişirmeyi bilen ve seven, ağzının tadı yerinde, günde üç dört saat cahsacak bir kadın arkadaşa acilen ihtiyacımız var. Öğleden sonra 0212 249 59 59. Ayla.

Dağıtımımızda problemler var. Siz de ***Pazartesi***'yi zor bulanlardansanız abone olun, bulamayanları abone edin. ***Pazartesi*** ayağınıza kadar gelsin.

5 Abone yapana bir kitap, 10 abone yapana bir yıllık abone hediye!

ABONE FORMU

Adı: .....
Soyadı: .....
Adres: .....
.....
.....
.....
Abone süresi: .....
Başlangıç tarihi: .....

Türkiye içi:
Posta Çek Numarası: 662 965.
Yıllık abone ücreti: 3.600.000 TL.
Altı aylık abone ücreti: 1.800.000 TL.
Türkiye dışı:
Bir yıllık 50 DM, altı aylık: 25 DM.
Döviz hesabı: Semra Emre.
Türkiye İş Bankası, Parmakkapı Şubesi. İstanbul.
Hesap Numarası: 1042 / 103502

Dikkat: Abone ücretini yatırdığınıza dair belgeyi ve abone formunuzu bize gönderin. Biz de size her ay ***Pazartesi***'nizi postalayalım.

Dergimize Almanya'da bulunan Heinrich Böll Vakfı destek vermektedir.

Hangi ceza öfkemizi yatıştıracak?

Sabiha Derbent on beş yaşındaydı; lise birinci sınıf öğrencisiydi. Okuduğu okulun sınıflarından birinde on beş yaşındaki erkek arkadaşıyla öpüşürken görüldü. Okul yönetimi ailesiyle görüşmek isteyince ortadan yok oldu. Kaybolduğunun ertesi sabahı cansız bedeni balıkçıların ağlarına takıldı. Sevgilisinin armağanı gümüş kolye Sabiha'nın minicik parmaklarından birine sıkıca sarılmıştı.

Bir öpücüğe bir can!

Suçlu kim? Evet, kime, hangi ceza öfkemizi yatıştıracak!

PAZARTESİ

Kadınlara Mahsus Gazete
(Aylık kadın dergisi)

Sahibi: Kadın Kültür İletişim Vakfı
Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: Filiz Koçali

Her gün büroda olanlar: (Yazı Kurulu)
Ayşe Düzkan, Filiz Koçali, Nesrin Tura.
(Görsel Yönetmen) Semra Emre.
Sadece Pazartesi Günü Gelenler: (Yayın Kurulu)
Beril Eyüboğlu, Fadime Gök, Filiz Kerestecioğlu, Füsun Özler, Gülnur Savran, Handan Koç, Meltem Ahıska, Minu İnkaya, Nermin Coşkun, Nevin Cerav, Nural Yasin, Sonat Zelyüt, Şahika Yüksel, Tüten Ateş, Yaprak Zihnioğlu.
Almanya Temsilcisi: Hülya Eralp.

Günü saati belli olmayanlar (Çizerler):
Ayşen Baloğlu, Feyhan Güver, Ramize Erer, Semra Can. **(İllüstratör):** Rana Mermertaş.
Adres: Abdullah Sokak, No:9, Beyoğlu, İstanbul.
Tel, faks: (0212) 292 07 39, 249 59 59, 292 07 47, 244 23 94
e-mail: pazartesidergi@superonline.com
Ankara faks: (0312) 215 34 82
Renk ayırım: Mondo
Baskı: Prizma Press, Merter, İstanbul.
Dağıtım: Bir-Yay